

Numero 1/2003

Nordia

T i e d o n a n t o j a

Kulttuurista elinvoimaa Lähtökohtia Oulun Eteläisen alueen kulttuuritoiminnan kehittämiseksi

Mäkinieniemi Kirsi & Topi Antti Äikäs

Pohjois-Suomen maantieteellisen seuran ja
Oulun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja
2003

Nordia Tiedonantoja, numero 1/2003
ISBN 951-42-6986-1
ISSN 1238-2078

Multiprint Oulu
2003

Nordia
Tiedonantoja

Numero 1/2003

Kulttuurista elinvoimaa
Lähtökohtia Oulun Eteläisen alueen
kulttuuritoiminnan kehittämiseksi

Kirsi Mäkinen - Topi Antti Äikäs

Nordia Tiedonantoja

Pohjois-Suomen maantieteellisen seuran
ja
Oulun yliopiston maantieteen laitoksen
julkaisuja

Osoite: Maantieteen laitos
PL 3000
90014 OULUN YLIOPISTO

Toimittajat: Juha Ridanpää juha.ridanpaa@oulu.fi
Kirsi Valta-Hulkkonen kirsi.valta@oulu.fi

Nordia Tiedonantoja
ISBN 951-42-6986-1
ISSN 1238-2078

*Multiprint
Oulu 2003*

Sisällys

SELVITYS KULTTUURITOIMINNAN TILASTA JA ALUEELLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMISTARPEISTA

Kirsi Mäkinen

Alkusanat

1. Johdanto	1
2. Kulttuurin käsitteestä	3
3. Oulun Eteläisen alue	5
4. Oulun Eteläisen aluekeskusohjelma	5
5. Kulttuurialan osaamiskeskukset Suomessa	7
6. Tutkimusaineisto ja -menetelmät	9
7. Kulttuuri osana aluekehitystyötä	10
7.1. Sosiaaliset ja identiteetti-vaikutukset	13
7.2. Taloudelliset vaikutukset	14
7.3. Imagolliset vaikutukset	14
8. Kulttuuriprojektit ja – hankkeet	15
9. EU:n rakennerahastot hankkeiden toteuttamisen välineinä	17
9.1. Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR)	17
9.2. Euroopan sosiaalirahasto (ESR)	17
9.3. Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR)	18
10. EU:n yhteisöaloiteohjelmat mukana alueiden kehittämisessä	18
10.1. LEADER+ -yhteisöaloiteohjelma	18
11. Oulun Eteläisen kulttuuritoiminta	19
12. Kulttuurin tila Oulun Eteläisen alueella	23
12.1. Asenteet ja kulttuurin arvostus alueella	23
12.2. Kulttuurin rooli alueellisessa kehittämistyössä	26
12.3. Alueellinen yhteistyö kulttuuritoiminnassa	27
12.4. Kulttuuriprojektien merkitys alueella	28
12.5. Alueen kulttuuritoiminnan ongelmia	29
12.6. Näkemyksiä alueellisesta kulttuuriyksiköstä	32
12.7. Maantieteelläkö merkitystä: mikä yksikön sijoituspaikaksi?	34
13. Yhteenvedo	39
Kirjallisuus	43
WWW-lähteet	44
Liite 1	

KULTTUURI ALUEELLISEN IMAGON MAHDOLLISUUTENA

Topi Antti Äikäs

1. Kulttuuri(sta) tuotteeksi	47
2. Imagoressurssien haasteet Oulun Eteläisen alueella	49
3. Idea, innovaatio ja innostus	52
4. Alueellinen kulttuuri? Oulun Eteläisen haasteet	54
5. Kulttuuriverkosto ja AKO	56
6. Ajan kuluminen	56
Kirjallisuus	58
WWW-lähteet	59

Selvitys kulttuuritoiminnan tilasta ja alueellisen yhteistyön kehittämistarpeista

Kirsi Mäkinieni
Oulun yliopisto, maantieteen laitos

Alkusanat

Oulun Eteläisen aluekeskusohjelmassa kulttuuri on nostettu yhdeksi alueellisen kehittämisen painopistealueista. Verkostomallin mukainen kulttuurialan kehittämissyksikkö nähdään mahdollisuutena alueen kulttuuritoiminnan tukemiselle sekä kulttuurin aseman vahvistamiselle aluekehitystyössä. Tämän työn tarkoituksena on ollut alueen kulttuuritoiminnan yleispiirteitä ja tuoda esille kulttuuritoiminnan tämänhetkistä toimintakenttää. Lisäksi on kartoitettu näkemyksiä alueellisen kehittämisverkoston perustamisen mahdollisuuksista. Selvityksen toivotaan antavan hyödynnettävää tietoa sekä suuntaviivoja Oulun Eteläisen alueen kulttuuritoiminnan kehittämiseksi tulevaisuudessa.

Selvityksen on laatinut fil. yo. Kirsi Mäkinieni Oulun yliopiston maantieteen laitokselta. Työn rahoittajana ja toimeksiantajana on toiminut Kärsämäen kunta. Työn ohjauksesta sen eri vaiheissa vastasivat suunnittelija Tanja Löytynoja Oulun Eteläisen instituutista, Kärsämäen Kehityskeskus Oy:n edustaja ja Elämäntarina-akatemia projektipäällikkö Anu Perttunen sekä FT Topi Antti Äikäs Oulun yliopiston maantieteen laitokselta. Selvityksen toteuttamisessa ovat ensisijaisesti auttaneet kaikki ne haastatellut henkilöt, jotka antoivat aikaansa ja ajatuksiaan aiheelle. Selvityksen tekijä kiittää kaikkia edellä mainittuja henkilöitä ja tahoja työn onnistumisen mahdollistamisesta.

Oulussa, tammikuussa 2003
Kirsi Mäkinieni

1. Johdanto

Alueet ja alueellistuminen ovat globalisaation ja Euroopan yhdentymisen myötä nousseet yhä keskeisemmiksi aiheiksi jokapäiväisissä poliittisissa keskusteluissa. Valtion perinteisen roolin heikentyminen on korostanut alueiden merkitystä ja vahvistanut niiden roolia myös kansainvälisessä toimintakentässä. Globaalin toimintaympäristön

lisäksi aluetalouden kehitys on kytköksissä alueiden sisäisiin olosuhteisiin. Alueiden ja kuntien taloudellinen menestys riippuu siitä, miten ne onnistuvat houkuttelemaan uusia toimijoita kansallisilta ja kansainvälisiltä kentiltä.

Alueet ovat joutuneet monien uusien haasteiden eteen. Paitsi että niiden asema on vahvistunut, muutos ja epävarmuus myös uhkaavat kehitystä, mikäli onnistuneita ohjel-

mia ei kyetä toteuttamaan. Aluekehityksessä edellytetään oma-aloitteisuutta, mutta myös Euroopan unionilla ja valtiolla on omia aluepoliittisia periaatteita. Alueita kannustetaan ennen kaikkea strategiseen kehittämisotteeseen ja yhteistyöhön kehittämissuunnitelmia tehtäessä ja toteutettaessa. Aluekehityksen uusia reunaehtoja ovat osaaminen ja kansainvälistyminen, mutta samalla korostetaan myös syvenevää paikallista ja alueellista vuorovaikutusta. Ratkaisevaksi muodostuu kyky olla samanaikaisesti paikallinen ja kansainvälinen. Osaamisella ei tarkoiteta pelkästään huipputeknologiaa, vaan yhtä tärkeää menestymisen kannalta on myös sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen (www.kulttuurituotanto.net/ok/ok.nsf/... 14.10.2002).

Erityisesti 1990-luvulla alueellinen kehittäminen koki suuria muutoksia, kun Euroopan unionin jäsenyyden myötä Suomen aluehallinto ja sitä ohjaava lainsäädäntö integroitiin vastaavaan eurooppalaiseen järjestelmään (Lakso & Kainulainen 2001: 32–34). Alueellisen kehittämistyön puitteita ovat uudistaneet monet uudet organisaatiot kuten TE-keskukset, maakunnalliset liitot ja erilaiset alueelliset kehittämisorganisaatiot. Samalla alueellinen kehittäminen on muuttunut julkissektorivetoisesta toiminnasta ohjelmaperustaiseksi, jota toteutetaan yhteistyön, verkostojen ja projektien avulla. Aluekehitystyötä voidaan nykyään luonnehtia eri toimijoiden, instituutioiden ja rakenteiden välisenä vuoropuheluna ja siihen liittyvinä prosesseina. Toiminnassa korostuvat omaehtoisuus, omien vahvuuksien löytäminen, kilpailukykyä kehittäminen sekä innovatiivisuus (Kurki & Linnamaa 2000: 9–10).

Myös EU:n kulttuuripolitiikka korostaa alueellisuuden merkitystä. Diversiteetin käsite sisältää pyrkimyksen säilyttää ja kehittää alueellisia kulttuureja samanaikaisesti kun

harmonisoituminen korostuu teknologiasa ja taloudessa. Maastrichtin sopimus oli ensimmäinen askel uuden synteesin löytämiseksi taloudellisen ja poliittisen integraation sekä kulttuurisen diversiteetin välillä (Bekemans & Van der Eide 1994: 137). EU:n kulttuuritoiminnan tavoitteena on arvostaa ja suojella jokaisen kansan yksilöllistä kulttuuria ja pyrkiä säilyttämään kulttuurinen rikkaus muutoin poliittisesti ja taloudellisesti entistä yhtenäisemmässä Euroopassa. Kulttuurinäkökulman huomioimista unionin päätöksenteossa tuetaan mm. rakennerahastoilla, jotka ovat keskeinen väline toteuttaa käytännössä pyrkimystä monimuotoisuuden vaalimiseksi ja edistämiseksi. Kulttuuri on sekä taloudelliseen että sosiaaliseen integraatioon vaikuttava tekijä, ja tätä taustaa vasten myös alue- ja rakennepoliittisin perusteluin ylläpidettävien rakennerahastojen kautta toteutettavat kulttuurihankkeet saavat legitimitteettinsä.

Vahva alueellinen kulttuuri on keskeinen aluekehitystekijä monella tavalla. Kulttuuri ei ole enää itseisarvo, vaan väline kuntien ja alueiden kehittämisessä. Kulttuuritoimintaa kehittämällä lisätään alueen tunnettua, vetovoimaa ja viihtyisyyttä. Samalla edistetään kulttuurimatkailua ja vahvistetaan kulttuuritoimintaan liittyvää paikallista osaamista. Kulttuuri luo pohjaa alueen identiteetille sekä lisää asukkaiden viihtyvyyttä ja yhteenkuuluvuudentunnetta. Viime kädessä alueellisen kehittämistyön edunsaajina ovat aina alueen asukkaat. Alueen kehitystä ei voida mitata ainoastaan taloudellisten näkökohtien valossa, vaan sen tulee samanaikaisesti näkyä myös hyvinvoinnin lisääntymisenä alueella.

Viime vuosina kulttuurinäkökulma on painottunut yhä enemmän erilaisissa alueiden kehittämisohjelmissa, sillä kulttuuritoiminnan merkitys sekä elinkeinoelämälle

että alueen asukkaille on tiedostettu entistä selkeämmin. Alueiden kulttuurinen tasavaraisuus on myös yksi valtion aluekeskusohjelman päämääristä. Valtakunnallisella ohjelmalla tuetaan alueiden tasapuolista ja laaja-alaista kehittymistä lähtökohtana toiminnallisesti luontevat työssäkäyntiin, asumiseen, palvelujen tuottamiseen ja kysyntään perustuvat alueet. Verkostoitumiseen perustuvan ohjelman tavoitteena on tunnistaa ja tukea erikokoisten kaupunkiseutujen omia vahvuuksia ja osaamista. Sisäasiainministeriön koordinoimaa ohjelmaa toteutetaan 34:llä ohjelmaan hyväksytyllä alueella (<http://194.89.205.3/alue/aky/aluek/14.10.2002>).

Myös Oulun Eteläisen aluekeskusohjelma on nimennyt kulttuurin yhdeksi aluekehityksen painopistealueeksi. Kulttuuri koko käsitteellisessä laajuudessaan halutaan ulottaa kaikkeen suunnitteluun ja päätöksentekoon sekä vahvistaa sen tasa-arvoista roolia alueen kehittämisessä. Kehittämistarpeista keskeisimpänä nähdään alueen kulttuuritoiminnan kokoaminen ja sen toimintaedellytysten vahvistaminen verkostoitumisen avulla. Myös kulttuurin yhteyttä elinkeinoelämään halutaan tiivistää. Tavoitteisiin pääsemiseksi alueen monipuolinen, mutta melko pienimuotoinen kulttuuritoiminta tarvitsee yhteisiä päämääriä ja uusia toimintatapoja. Lisäksi se edellyttää entistä vahvempaa yhteistyötä eri osapuolten välillä. Tarve yhteistyön kehittämiseen alueellisessa kulttuuritoiminnassa on siis tiedostettu, mutta sen toimintamuodot ja käytännön toteutus hakevat vielä muotoaan.

Verkostomallin mukainen alueellinen kulttuuriyksikkö on haaste, jonka konkretisoimiseksi käsillä oleva selvitys on tehty. Selvitystä ohjaa vahva aluekehitysnäkökulma. Tarkoituksena oli selvittää Oulun Eteläisen alueen kulttuuritoiminnan yleis-

piirteitä sekä näkemyksiä alueellisen kehittämisverkoston perustamisesta. Oulun Eteläisen kunnilla on jo olemassa perinteitä ylikunnallisesta yhteistyöstä kulttuuritoiminnassa, sillä esimerkiksi alueen kansalais- ja musiikkiopistotoimintaa on alunperinkin toteutettu yli kuntarajojen. Se tarjoaa lähtökohtaisen mallin alueellisen yhteistyön syventämiselle ja laajentamiselle. Tavoitteena olisi synnyttää Oulun Eteläisen alueelle kulttuurialan kehittämisverkosto tukemaan alueen kulttuuritoimintaa tasapuolisesti kaikkien toimintaedellytyksiä vahvistavalla tavalla. Samalla kulttuuri tulisi myös saada näkyvämmiin esille yhtenä alueen kehittämisen voimavarana.

2. Kulttuurin käsitteestä

Kulttuuri on laaja-alainen käsite, jonka käsitteelliseen ja olemukselliseen luonteeseen kuuluu, että se voidaan ymmärtää ja määritellä hyvin monella eri tavalla oikein. Kapeimmillaan kulttuuri määrittellään pelkästään taiteen kautta. Kulttuurina ymmärretään taiteen eri muodot kuten teatteri, kuvataide tai tanssi, ja näistä käytetään usein nimitystä 'korkeakulttuuri'. Myös vanhat perinteet ja kädentaidot liitetään läheisesti kulttuuriin. Toisaalta näiden kaikkien voidaan nähdä myös edustavan pelkästään kulttuurin yhdenlaisia ilmentymiä tai tuotoksia (Knuutila 1996: 10–11).

Kulttuuri-sanan latinankielinen kantasana on *colore*-verbi, joka tarkoittaa 'viljellä'. Alun perin *cultura* tarkoittikin konkreettista maanviljelyä ja karjanhoitoa. Myöhemmin termi on laajentunut tarkoittamaan erilaisia inhimillisen toiminnan muotoja ja tuotteita sekä 'hengen viljelyä' (*cultura animi*), kehittyneisyyttä ja hienostuneisuutta. Kulttuurikäsitteen tulkinta henkevyytensä, elitistisensä harrastuksena tai poikkeuksellisten taitojen

ja kykyjen nimittäjänä hallitsee edelleen melko voimakkaasti suuren yleisön tavanomaista kielenkäyttöä, ja käsitteestä on monien mielestä kehkeytnyt vieras ja etäinen (Honko & Pentikäinen 1970: 11–12).

Kulttuuria tutkivat tieteenalat kuten antropologia, kansatiede tai maantiede tarkastelevat kulttuurin käsitettä laajemmasta näkökulmasta. Esimerkiksi kulttuuriantropologiassa kulttuuri liittyy kaikkeen inhimilliseen olemassaoloon ja toimintaan. Raymond Williamsin (1981) määritelmän mukaan kulttuuri tarkoittaa kaikenlaista henkisen ja älyllisen toiminnan viljelyä. Kulttuuri käsittää silloin maailmankatsomuksen, uskonnollisen elämän, perinteet, tekniikan, koko inhimillisen elämäntavan. Kulttuuri on läsnä kaikkialla. Erilaiset kulttuuriset merkitykset kiinnittävät yksilön yhteisönsä ja viime kädessä koko yhteiskuntaan. Tästä syystä ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista tehdä tiukkaa eroa yhteiskunnan ja kulttuurin välillä. Williams korostaakin, että kulttuurin, merkitysten ja viestinnän tutkimus on samalla aina myös yhteiskunnan tutkimusta.

Mooren (1997) mielestä kulttuuri on perusolemuksestaan opittua käyttäytymistä, sarja merkityksiä ja kaavoja, jotka varmistavat yksilön ja yhteisön säilymisen tarkoituksenmukaisen vuorovaikutuksen piirissä. Kulttuuri on sosiaalisen keksimisen, ei biologisen periytyvän, tulosta ja se siirtyy ja pysyy elävänä vain tiedonvälityksen ja oppimisen avulla. Siinä korostuu myös kulttuuriin usein liitettävän perinteen merkitys, sillä kulttuuri välittyy sukupolvelta toiselle sekä suullisen että kirjallisen perinteen kautta.

Kulttuuripolitiikassa käytettyä kulttuurin käsitettä ovat muokanneet kulttuuripolitiikassa kulloinkin vallinneet painotukset. Aluksi kulttuuripolitiikan tehtävänä oli toimia kansakunnan rakentamisen välineenä: kulttuurin avulla luotiin yhtenäistä kansaa.

Myöhemmin kulttuurin rooli korostui hyvinvointiyhteiskunnan voimavarana ja yhtenä sen peruspilareista. Taide ja kulttuuri rinnastettiin toisiinsa ja niiden merkitys nähtiin sosiaalisessa ja taloudellisessa kehityksessä sekä yksilön luovuuden ja virkistymisen lähteenä (Kangas & Hirvonen 2001: 10).

Nykyään raja kulttuurin ja ei-kulttuurin välillä on aikaisempaa liukuvampi. Taiteen ja kulttuurin määrittely ei perustu enää lakisääteisiin toimintajärjestelmiin, vaan määrittelijöinä voivat yhtäläillä toimia erilaiset ryhmät ja instituutiot. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tapahtuma tai tuote voi olla yhdelle kulttuuria ja toiselle ei-kulttuuria. Kulttuurin eri järjestelmät yhtenevät ja raja-aidat maldaltuvat: taide, mainonta, joukkoviestintä, yritystoiminta ja kulttuuriteollisuus ovat kukin laajentuneet muiden järjestelmien suuntaan ja samalla laajentaneet kulttuuripolitiikankin soveltamaa kulttuurin käsitettä (Kangas & Hirvonen 2001: 10–11).

Kulttuurin käsitteellinen laajuus mahdollistaa sen, että kulttuuri voidaan ulottaa kaikille elämäalueille. Toisaalta siinä piilee myös kulttuurialan ongelmallisuus esimerkiksi sovitettaessa sitä poliittiseen päätöksentekoon. Käsitteen jäsentymättömyys ja monenlaiset tulkinnat voivat olla syynä siihen, miksi kulttuuri jää monien kehittämissuunnitelmien ja kehittämistyön käytännön toimien ulkopuolelle. Aluekehityksen näkökulmasta kulttuurin käsitteelliseen rajaamiseen on syytä kiinnittää jonkin verran huomiota, jotta se säilyttäisi käyttökelpoisuutensa.

Tässä selvityksessä ei ensisijaisesti paneuduta kulttuurin käsitteen syvempään määrittelyyn. Koska kulttuuri kuitenkin toimii työn keskeisimpänä käsitteenä ja selvityksen kehityksenä, tulee se lähtökohtaisesti hahmottaa. Kulttuurilla tarkoitetaan tässä yhteydessä

käsitteen hieman laavamman määritelmän mukaisesti korkea- ja kansankulttuuria. Lisäksi kulttuurin kenttään sisällytetään kulttuurin sosiaalinen perspektiivi, jonka merkitys tulee esille erityisesti identiteetin ja alue-tietoisuuden yhteydessä.

3. Oulun Eteläisen alue

Selvitys käsittää Oulun Eteläisen alueen, joka on yksi valtion aluekeskusohjelmaan hyväksytyistä uusista alueista. Käsitteenä Oulun Eteläinen hahmottui Kärkihankkeet 2000 -ohjelmassa, kun nähtiin tarpeelliseksi koota Oulun läänin eteläosa yhteisen nimittäjän alle ja tukea sen tasapuolista kehitystä. Alueen toiminnan lähtökohtana on ollut verkostoitunut toimintamalli, jossa perinteinen kuntarajoitteinen kehittäminen jätetään taustalle (www.ylivieskanseutukunta.com/oulunetelainen.htm 14.10.2002).

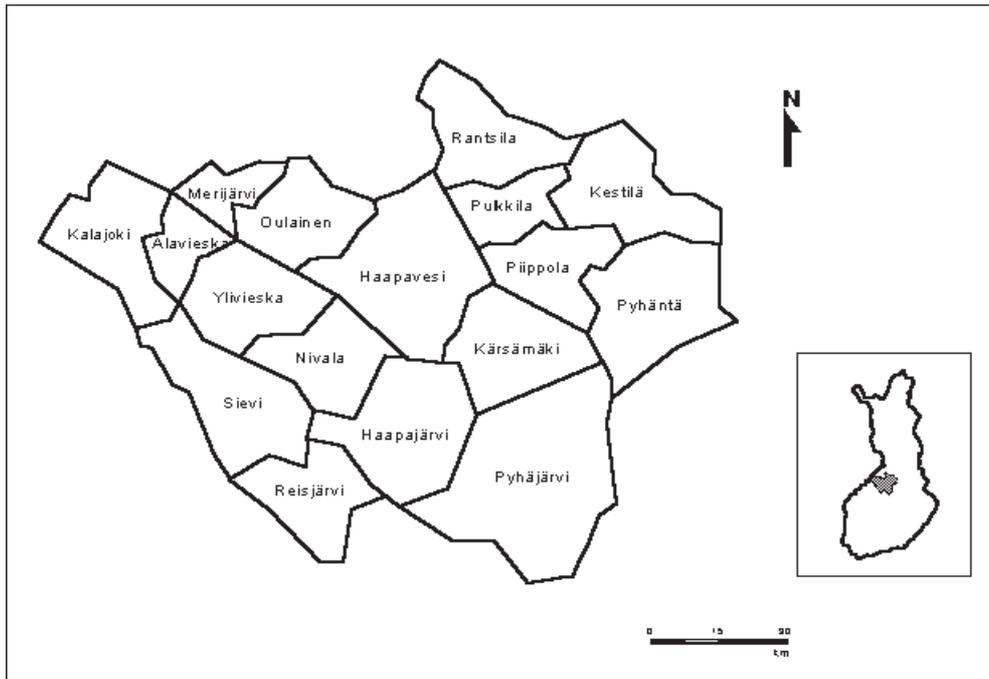
Nimen alkuperä on saksankielinen Oulu Süd, josta suomenkielinen versio on suora käänös. Oulu Süd -nimi otettiin käyttöön yhdessä saksalaisten kanssa toteutettuja yhteistyöhankkeita varten. Nimen valinnassa on haluttu hyödyntää Oulun kansainvälistä tunnettua ja osaamisen imagoa sekä ilmaista kytkeä Ouluun. Oulun osaamisen uskotaan vaikuttavan myönteisesti myös Oulun Eteläisen kehittymismahdollisuuksiin (www.ylivieskanseutukunta.com/oulunetelainen.htm 14.10.2002).

Oulun Eteläinen koostuu Pohjois-Pohjanmaan maakunnan kolmesta eteläisimmästä seutukunnasta, jotka ovat Nivala-Haapajärvi, Ylivieska ja Siikalatva. Siika-, Pyhä- ja Kalajokien muodostamat jokilaaksot ovat perinteisesti muokanneet alueen elinkeinoja ja asutusta. Jokilaaksoja myötäilevä maaseutumainen elämisenmuoto on vaikuttanut myös paikalliseen kulttuuriperinteeseen.

Oulun Eteläisen alueella on kaiken kaikkiaan 17 kuntaa (kuva 1), joiden asukasluku on yhteensä noin 90 000. Alue on melko homogeeninen koostuen pääosin maaseutukunnista. Kaupunkimaisia keskuksia alueella on kuusi, joista Ylivieska on koko Oulun Eteläisen alueen keskus. Kaupungit ja kunnat muodostavat tiiviin verkoston, jossa vuorovaikutus on välitöntä ja päivittäistä, sillä alue on suurelta osin yhtenäistä työssäkäynti- ja palvelujen hankinta-alueita. Oulun Eteläisen keskeinen sijainti hyvien liikenneyhteyksien varrella ja lähellä suurta kasvukeskusta on alueelle eduksi. Monet alueen kunnista kärsivät kuitenkin muuttotappioista, ja poismuuton pysäyttäminen onkin yksi tärkeimpiä tavoitteita alueella (www.ylivieskanseutukunta.com/oulunetelainen.htm 14.10.2002).

4. Oulun Eteläisen aluekeskusohjelma

Aluekeskusohjelma on sisäasiainministeriön vuoden 2000 uusiin aluepoliittisiin linjauksiin perustettu ohjelma, jonka avulla pyritään tukemaan alueiden tasapuolista kehittymistä. Ohjelman tavoitteena on laaja-alainen, aluekeskuksiin ja kaupunkiseutuihin perustuva, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys. Sen avulla pyritään kokoamaan kunnat, yritykset, oppilaitokset, tutkimusyksiköt ja kansalaiset yhteistyöhön verkostoitumisen kautta. Ohjelma perustuu eri ministeriöiden, aluehallintoviranomaisten, maakuntien liittojen, kuntien sekä niiden yhteistyökumppaneiden väliselle yhteistyölle. Aluekeskusohjelma on osa aluepoliittista kokonaisuutta, johon kuuluvat lisäksi osaamiskeskusohjelma, seutukuntien yhteistyön tukihanke (SEUTU), valtion toimintojen uudelleen sijoittaminen, maa-

Kuva 1. Oulun Eteläisen alue

seudun kehittäminen ja yritystukien tehostaminen. Oulun Eteläinen on yksi valtakunnalliseen aluekeskusohjelmaan hyväksytyistä 34:sta alueesta (<http://194.89.205.3/alue/aky/alue/> 14.10.2002).

Oulun Eteläisen aluekeskusohjelma (www.ylivieskanseutukunta.com/oulu-netelainen.htm 14.10.2002) perustuu verkostoyhteistyölle, jossa kehittämisresursseja kohdentamalla ja työnjaolla tuetaan koko alueen kehittämistä. Lähtökohdiana on menestyvä yritystoiminta ja palvelutuotanto, jonka avulla voidaan turvata alueen taloudellinen kasvu ja hyvinvointi. Yliopisto, ammattikorkeakoulut ja ammatitoppilaitokset luovat edellytykset osaamisen kehittämiselle ja leviämiseksi sekä teknologian siirtämiselle.

Aluekeskusohjelman tavoitteena on kehittää verkosto-osaamista siten, että alueen yhteistyöryhmän strategiset linjaukset toimivat alueen kehittämisen yhteisenä viitekehyksenä ja kehittämistyön sateenvarjona. Ohjelman päätavoitteet määräytyvät Pohjois-Suomen strategian, Pohjois-Pohjanmaan kehittämissuunnitelman, Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelman sekä Pohjois-Suomen tavoite 1- ja 3-ohjelmien pohjalta. Tavoiteohjelmat toimivat keskeisinä suuntaviivoina aluekeskusohjelman toteuttamisessa.

Oulun Eteläinen ei ole yhden keskuksen malli, vaan aluekeskusohjelman avulla pyritään rakentamaan osaamiskeskittymiä ja erikoisosaamisalueita. Jokaisesta kunnasta ja organisaatiosta löytyy omaa erikoisosaamista, jossa menestyminen hyödyntää koko aluetta. Kunnille taataan kehittämisen mah-

dollisuudet omalla vahvuusalueellaan, joka on yleisesti alueella tunnustettu. Päällekkäisyyksiä pyritään välttämään, jotta vähäiset kehittämisresurssit voidaan kohdentaa mahdollisimman tehokkaasti ja samalla tukea myös kansainvälisen huippuosaamisen kehittymistä alueella.

Aluekeskusohjelmassa on nimetty painopistealueet, joiden ympärille kehittämisverkostoja rakennetaan. Kulttuuri on yksi näistä tunnustetuista painopistealueista. Muut painopistealueet ovat tietoteollisuus, metalliteollisuus, puutuoteteollisuus, hyvinvointisektori, elintarviketuotanto ja maaseutu sekä kansainvälistyminen. Kehittämisverkostot muodostavat ideointi-, neuvottelu- ja suunnittelujärjestelmän, jonka puitteissa voidaan sopia kehittämisorganisaatioiden ja oppilaitosten erikoistumisesta sekä suunnitella, käynnistää ja ohjata yhteisiä kehittämishankkeita. Kehittämisverkostojen tarkoituksena on koota alueen osaaminen ja kehittämisresurssit, ja ne koostuvat kaikista kyseisen toimialan toimijoista ja yrityksistä. Näin alueen omat tarpeet ja lähtökohdat tulevat huomioituiksi ja eri osapuolet saadaan entistä kiinteämmin mukaan alueen kehittämiseen.

Kulttuurin osalta Oulun Eteläisen aluekeskusohjelma vuosille 2001–2006 on asettanut tavoitteita sekä kulttuurialan liikevaihdon että työllistävyyden kasvattamiseksi vuoteen 2010 mennessä. Vuonna 2001 alueen matkailu- ja kulttuuripalvelujen yhdistetty liikevaihto oli 33,6 miljoonaa euroa ja alat työllistivät 200 henkilöä. Tavoitteeksi vuodelle 2010 on asetettu 83,9 miljoonan euron liikevaihto ja alojen työpaikkojen lukumäärän nousu 500:aan. Julkisen kehittämisrahoituksen osuus aloilla vuosille 2001–2006 on 8,4 miljoonaa euroa.

Aluekeskusohjelmassa kulttuuriteollisuusverkoston toimijoiksi on nimetty mm. Ka-

lajokilaakson koulutus kuntayhtymä (Kalajokilaakson instituutti ja Kalajokilaakson ammattioppilaitos), Kärsämäen Kehityskeskus Oy, Siika- ja Pyhäjokialueen koulutus kuntayhtymä (Nora-instituutti ja Piippolan käsi- ja taideteollisuusoppilaitos), Pyhäsalmen Tanssi ry/Täydenkuun tanssit, musiikkiopistot, tapahtumajärjestäjät, kunnat ja yritykset. Lisäksi verkosto toimii yhteistyössä yliopiston kanssa. Verkoston koordinaattorina toimii Kärsämäen Kehityskeskus Oy.

Matkailu- ja kulttuuriverkoston tehtäviksi aluekeskusohjelmassa on määritelty alueen kulttuuri- ja matkailupalveluiden, matkailun yritystoiminnan sekä käsi- ja taideteollisuuden kehittäminen. Tavoitteena nähdään myös tapahtumien ja palvelujen yhteismarkkinoinnin suunnittelu ja organisointi verkostoitumisen avulla.

5. Kulttuurialan osaamiskeskuksia Suomessa

Valtakunnallisella osaamiskeskusohjelmalla tuetaan alueiden vahvuuksia, alueiden välistä erikoistumista ja yhteistyötä eri osaamiskeskusten välillä. Ohjelman tuloksena Suomeen on syntynyt osaamiskeskusten verkosto, jossa ovat edustettuina eri osaamisen alat. Osaamiskeskuksia perustettaessa on huomioitu kunkin alueen omat erikoisvahvuudet. Ohjelman toiminta-ajatuksena on kansainvälistä huipputasoa edustavan tiedon ja osaamisen hyödyntäminen yritystoiminnan, työpaikkojen luomisen ja alueellisen kehittämisen voimavarana. Kulttuuriala on tällä hetkellä edustettuna kolmessa osaamiskeskuksessa: Uudenmaan ja Varsinais-Suomen osaamiskeskuksissa sekä Kuhmon kamarimusiikin osaamiskeskuksessa (<http://194.89.205.3/suom/oske/> 14.10.2002).

Kulttuuriteollisuuden osaamiskeskukset pyrkivät liiketoiminnan kehittämiseen hyödyntämällä alueen oppi- ja kulttuurilaitosten osaamista sekä kehittämällä uusia tuotteita, palveluita ja toimintamalleja. Toiminnan painopiste on alueen osaajien verkottumisessa ja yhteistyön aktivoimisessa. Kulttuuriteollisuuden osaamiskeskusten toimintamallin suuntaviivoina on käytetty muiden alojen osaamiskeskusten hyviksi koettuja käytäntöjä (<http://194.89.205.3/suom/oske/14.10.2002>).

Helsingin Kaapelitehtaalla sijaitseva Uudenmaan kulttuuriteollisuuden osaamiskeskus (www.uudenmaanosaamis-keskus.fi/kulttuuriteollisuus) on osa Uudenmaan osaamiskeskusohjelmaa. Kulttuurituotannon osaamiskeskus Kulturo (www.kulturo.net 14.10.2002) Turussa on perustettu osaksi Varsinais-Suomen osaamiskeskusohjelmaa. Osaamiskeskusten toiminnassa yhdistyvät kulttuurin tekeminen, koulutus, yrityshautomotoiminta, osaamis- ja tukipalveluiden kehittäminen sekä konsulttipalvelut. Toiminta perustuu verkostoyhteistyöhön toimialan yritysten, alueen korkeakoulujen, julkishallinnon sekä yritystukipalvelujen tarjoajien kanssa.

Osaamiskeskukset pyrkivät vahvistamaan kulttuuria alueellisen kehittämisen voimavarana toimimalla eri osapuolten yhteistoiminta-alustana. Keskuksilla on lisäksi tutkimus- ja julkaisu-toimintaa ja ne ylläpitävät alueensa kulttuurialan yritysrekisteriä. Tavoitteena on myös kansainvälisten yhteyksien luominen, mitä toteutetaan jo erilaisten hankkeiden muodossa erityisesti Pohjoismaiden kanssa. Keskukset työllistävät vakituisesti 2-3 henkilöä, yleensä projektipäällikön ja suunnittelijan. Erilaiset projektit ja hankkeet työllistävät lisäksi tutkijoita ja muuta henkilöstöä tarvittaessa.

Kuhmon kamarimusiikin osaamiskeskusohjelmaa toteutetaan erillishankkein kolmella toimintalinjalla, jotka ovat (1) tuotekehitys, kysyntätuntemus ja markkinointi, (2) perusmateriaalin kartuttaminen ja digitointi sekä (3) audiovisuaalinen sisältötuotanto. Kamarimusiikin osaamiskeskus Virtuosiin toiminta koostuu erilaisista palvelumuodoista, jotka kohdistuvat festivaalituotantoon, tiedotusvälineisiin, tutkimukseen ja opetukseen sekä yleisöön. Keskuksen tavoitteena on luoda kansainvälinen kamarimusiikin tietokeskus sekä käynnistää ja tukea alan sisältötuotantoyrityksiä. Virtuosi työllistää ohjelmajohtajan ja sihteerin lisäksi kolme vakituista tutkijaa (www.virtuosi.fi 14.10.2002).

Osaamiskeskusohjelman ulkopuolella on viime aikoina perustettu myös muutamia pienempiä taiteenaloita kehittämiss verkostoja ja yksiköitä. Niiden toimintamuodot noudattavat samaa linjaa laajempien osaamiskeskusten kanssa. Koillismaan käsi- ja taideteollisuuden osaamiskeskus, Craftpolis, tuottaa alueella toimiville alan yrityksille erilaisia kehittämiss- ja koulutuspalveluja. Palveluissa painottuvat tuotesuunnittelu, asiakasselvitykset ja pakkaussuunnittelu. Craftpolis julkaisee lisäksi lehteä sekä ylläpitää käsityöyrittäjärekisteriä. Toiminnassa on mukana 49 käsityöyrittäjää ja keskus työllistää vakituisesti kolme henkilöä (www.craftpolis.fi 14.10.2002).

Kainuussa sijaitseva kalevalaisen ja karjalaisen kulttuurin informaatiokeskus Juminkeko keskittyy kalevalaisen kulttuurin vaalimiseen ja tunnetuksi tekemiseen. Se hoitaa kulttuurivaihtoa Suomen ja Karjalan tasavallan välillä sekä kansainvälistä kulttuurivaihtoa Kalevalaan liittyvissä asioissa. Juminkeko toteuttaa yhdessä yhteistyökumppaneidensa kanssa hankkeita, joissa keskittään esimerkiksi sisältötuotantoon, julkaisu-toimintaan, perinteen keruuseen ja arkis-

tointiin sekä Vienen runokyläen elvyttämiseen. Informaatiokeskus työllistää kaksi henkilöä (www.juminkeko.fi 14.10.2002).

Muita vastaavia osaamiskeskushankkeita on vielä hakuvaiheessaan oleva Keski-Pohjanmaan kansankulttuurin osaamiskeskus. Hankehakemus sisältää ohjelmaehdotuksen, johon on sisällytetty 14 kulttuurialan kärkihanketta alueelta. Hankkeista osa on jo käynnissä olevia ja ne painottuvat esimerkiksi kansankulttuurialan edistämiseen, kansantaiteiden tietoverkkoportaalin rakentamiseen sekä kansanparannushoitojen hyödyntämiseen kuntoutuksessa. Hankkeen hakijana on Kaustisen Kansanmusiikkisäätiö, jonka Kansantaiteenkeskukseen osaamiskeskus tulisi myös fyysisesti sijoittumaan. Mukana on lisäksi muita alueen kulttuuritoimijoita. Keskukseen tarkoituksena olisi suomalaisen ja erityisesti keskipohjalaisen kansankulttuurin edistäminen. Osaamiskeskuksen erityisaloiksi on valittu suomalainen kansanmusiikki ja –tanssi, visuaalinen nykykansantaide, kansanparannusperinne sekä käsityö (Ahlholm 2002).

Kansankulttuurin osaamiskeskukseen tuleviksi toimintamuodoiksi mainitaan mm. uusien tuotteiden ja palvelujen kehittäminen, tutkimus sekä kansantaiteen ja –taitojen kaupallistaminen. Lisäksi keskus pyrkisi tarjoamansa koulutuksen kautta siirtämään kansanperinnettä yhä laajemmalle. Osaamiskeskuksen keskeisimpänä liiketoiminnallisena lähtökohtana mainitaan kulttuuriteollisuuden ja perinnealojen sisältöjen kehittäminen kannattavaksi yritystoiminnaksi. Alueen kulttuurialan vahvaa organisatorista taustaa, toimintaympäristöä sekä voima-varoja pidetään osaamiskeskushanketta tukevin perusteina. Osaamiskeskukseen odotetaan työllistävän ainakin alkuvaiheessa kehityspäällikön ja projekti-sihteerin lisäksi kaksi osa-aikaista koordinaattoria (Lehto-Peippo 2002).

6. Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Selvityksessä kartoitetaan tarvetta ja mahdollisuuksia alueellisen kulttuurin kehittämisyksikön perustamiselle Oulun Eteläisen alueelle. Samalla selvitetään alueen kulttuuritoiminnan suurimpia ongelmia, kehittämishaasteita, alan yhteistyöhalukkuutta sekä kulttuurin arvostusta alueella yleensä.

Selvityksen ydinaineisto muodostuu teemahaastatteluista, joita tehtiin yhteensä kaksitoista. Haastattelut toteutettiin kesän 2002 aikana. Haastateltavina oli sekä kulttuurialan toimijoita että alueen kehittämisessä mukana olevia henkilöitä. Lisäksi selvityksessä haastateltiin alueen kulttuurivaikuttajia ja läänin kulttuurivastaavia. Haastatteluissa pääpaino oli kulttuuritoimijoilla, mutta aluekehitysnäkökulman mukaan saamiseksi haastateltiin myös aluepäättäjiä. Kymmenelle henkilölle lähetettiin aiheeseen liittyviä kysymyksiä myös sähköpostin välityksellä. Näistä vastasi ainoastaan neljä henkilöä. Kaiken kaikkiaan asiaa kieltäytyi kommentoimasta tai jätti vastaamatta seitsemän henkilöä, jotka olivat kaikki kulttuurialan toimijoita. Selvityksen lisäaineistona käytettiin valmiita tilastotietoja, internet-sivuja sekä kirjallisia lähteitä ja muita vastaavasta aiheesta tehtyjä tutkimuksia.

Aineiston hankinnassa käytettiin siis kvalitatiivisia tutkimusmenetelmistä haastatteluja, jotka toteutettiin pääosin henkilökohtaisina teemahaastatteluina. Yleensä ne motivoivat haastateltavaa vastaamaan monipuolisemmin ja pohtimaan aihetta syvemmin kuin esimerkiksi lomakekysely. Teemahaastattelua käytetään erityisesti eri aiheiden kartoitukseen ja siten se oli luonteva menetelmä myös tässä selvitystyössä. Kvalitatiivisena tutkimusmenetelmänä haastattelu kattaa aihepiirejä ja ilmiöitä, joille ei

ole varsinaisesti olemassa objektiivisia testejä. Lisäksi kvalitatiivinen tutkimusote pyrkii tekemään tutkittavan ilmiön ymmärrettäväksi sisältä päin hahmottamalla sen taustaa ja yksityiskohtia haastateltavien omasta viitekehuksesta käsin (Jauhiainen 1982: 179).

Teemahaastattelua voidaan hyödyntää myös silloin, kun tutkimus ei ole täydellisesti ennalta määrätty, vaan se on jatkuvasti muotoutuva. Menetelmän etuina ovat joustavuus ja sen suomat tilannekohtaiset mahdollisuudet. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys voidaan jättää avoimeksi. Haastattelutilanne suo haastateltavalle mahdollisuuden tulkita kysymyksiä ja se myös sallii täsmennykset. Teemahaastattelu voi tuottaa muun tiedon ohella uusia kysymyksenasetteluja, mikä voi tuoda tutkimukseen ennalta arvaamattomia-kin ulottuvuuksia (Hirsjärvi et. al. 1997: 201–204).

Teemahaastattelujen yhteydessä vastaa-jien kieltäytymisprosentti on yleensä aika pieni, mikä helpottaa riittävän kattavan ja laajan aineiston keräämistä. Tässäkin selvityksessä henkilökohtaisista haastatteluista kieltäytyi ainoastaan yksi henkilö (7,7 %), kun taas sähköpostikyselyyn jätti vastaamatta 60 %. Toisaalta laajan haastatteluaineiston vuoksi sisällön analysointi saattaa muodostua työlääksi. Menetelmä on myös aikaa vievä ja voi tästä syystä rajata jonkin verran hankittavan aineiston määrää. Myös haastattelun henkilökohtaisuutta voidaan pitää yhtenä menetelmän ongelmista, sillä se ei voi aina taata täydellistä anonyymiutta (Hirsjärvi & Hurme 1985: 35–36).

Haastatteluilla pyrittiin saamaan tietoa, jonka pohjalta voitiin luotettavasti tehdä tutkimusaihetta koskevia päätelmiä ja yhteenvetoja. Haastattelurunko jakautui eri tee-

moihin, joiden avulla haettiin vastauksia selvityksen kannalta keskeisiin kysymyksiin (liite 1). Haastatteluaineiston käsittelyssä sovellettiin sisältöanalyttistä tutkimusotetta. Selvityksen tulosten esittämisessä käytettiin tekstin elävöittämiseksi suoria lainauksia tehdyistä haastatteluista.

Lähtökohtana kartoitettiin kulttuurin asemaa ja arvostusta alueella sekä alueellisessa kehittämistyössä ja päätöksenteossa. Lisäksi selvitettiin alueen kulttuuritoiminnan suurimpia ongelmia, haasteita ja kehittämistarpeita. Näiden pohjalta määriteltiin alueellisen kulttuuriyksikön perustamisen mahdollisuuksia sekä linjattiin sen toimintamuotoja. Lisäksi kysyttiin Kärsämäen mahdollisuuksista yksikön sijoituspaikaksi sekä vastausta siihen, miten sijaintikysymys tulisi ylipäättään ratkaista.

7. Kulttuuri osana aluekehitystyötä

Kulttuuri mainitaan tärkeänä painopistealueena lähes kaikissa alueellisissa kehittämissuunnitelmissa. Kuitenkin sen rooli on usein jäänyt epämääräiseksi ja se on lopulta harvoin yltänyt mukaan aluekehityksen konkreettisiin toimiin. Kulttuurin soveltamisessa aluekehitykseen on ongelmia, jotka liittyvät ennen kaikkea kulttuurikäsitteen laaja-alaisuuteen, kulttuurista aiheutuvien hyötyjen ja vaikutusten monitasoisuuteen sekä alan toimijakeskeisyyteen (Lakso & Kainulainen 2001: 42–43). Kulttuurin ja aluekehityksen välinen suhde on monimuotoinen. Kulttuurin vaikutukset näkyvät ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja käyttäytymisessä. Lisäksi kulttuuritoiminnot ovat osa alueen palvelutarjontaa ja sellaisena rinnastuvat elinkeinoelämään.

Kulttuuripoliittisessa hallinnoinnissa valitseva kulttuurikäsite on yleensä korostanut

taidetta. Kulttuurin käsite on kuitenkin alettu nähdä laajemmin ja siihen sisällytetään koko inhimillinen elämä eri merkitysra-kenteineen ja symboleineen. Silti eri osapuolet ymmärtävät kulttuurin, sen merkitykset, hyödyt ja päämäärät eri tavoin, ja erilaisia kulttuurikäsitteitä joudutaan aina sovittelemaan. Aluepoliittisessa ohjelmatyössä kulttuurin merkitysten hienojakoinen erottelu ei ole kuitenkaan mahdollista eikä aina tarkoituksenmukaistakaan. Kulttuurin käsite voi helposti alkaa menettää käyttökelpoi-suuttaan, jos sitä määritellään laajasti ja moni-tasoisesti (Lakso & Kainulainen 2001: 43).

Kulttuuritoiminnan suunnittelu ja huomioiminen poikkeaa muusta suunnitel-lusta monella tavalla. Kulttuuria on vaikea pukea numeroiksi, eivätkä tilastot ja tuotot kerro sisällöstä vielä paljoakaan. Lisäksi kulttuuritoiminnan edistämät muut seikat kuten henkilökohtaiset elämykset ja sen vaikutukset elämänlaatuun eivät ole suora-naisesti mitattavissa. Alueellisten kulttuuri-strategioiden valmistelussa oleellista on kulttuurista aiheutuvien hyötyjen ja vaikutusten kokonaisvaltainen tunnistaminen. Alueel-lisessa kehittämistyössä kulttuuria on pyrit-y määrittelemään taloudellisen hyödynnet-tävyyden näkökulmasta. Aluekehityksen ni-missä kulttuuria hyödynnetään ensisijaisesti alueiden kilpailukykyyn parantamiseksi ja alueellisen imagon kirkastamiseksi, mikä on läheisessä yhteydessä talouselämän ke-hittämiseen. Sitä kautta kulttuuri voi tukea elinkeinoelämää ja vastata sieltä tuleviin vaa-timuksiin yleisen hyvinvoinnin edistämisek-si (Kukkasmäki 1998: 92).

Viime vuosina kulttuurin merkitys alueen kehittämisessä on kasvanut. Oma kulttuuri nähdään selkeästi toimintastrategiana, jon-ka avulla tullaan esille ja menestyttään. Alue-kehityksen voimavarana kulttuuria voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta:

(1) Kulttuurin alueellinen merkitys on identiteetin rakentumisessa: kulttuuri tarjoaa elämyksiä, se nostaa esiin ihmisten luovuutta ja lujittaa alueellista yhteenkuuluvuutta.

(2) Kulttuuri vahvistaa alueen imagoa sekä edistää taloudellista kehitystä ja työl-lisyyttä.

Nämä kaksi lähtökohtaa muodostavat pohjan alueellisten kulttuuristrategioiden suunnittelulle (Lakso & Kainulainen 2001: 36).

Euroopan yhdentymisen myötä kansal-lisen kulttuurin merkitys on korostunut. Kulttuurin avulla erotetaan muista maista, luodaan omaa identiteettiä ja omalla luo-vuudella voidaan vaikuttaa kansalaisten hyvinvointiin sekä taloudellisesti että hen-kisesti (Kukkasmäki 1998: 7). Yleinen kiin-nostus kulttuuriin myös tutkimuksenkoh-teena on kasvanut uudella tavalla 1990-lu-vulla. Tutkimuksissa keskitytään erityisesti kulttuurin taloudellisiin ja alueellisiin vaiku-tuksiin. Kulttuurin laaja-alaisia vaikutuksia, työllistävyyttä ja sosioekonomista merkitystä on selvitetty esimerkiksi laajassa Kainuun kulttuuritoimintaa koskevassa tutkimuksessa (Poranen et. al. 2001). Aikaisemmin kult-tuurin taloudellisia vaikutuksia on tutkittu yksittäisten kulttuuritapahtumien osalta, mutta nyt kulttuuritoiminta nähdään osana alueellista kokonaisuutta, jonka vaikutukset ulottuvat laajemmalle (Poranen & Karppi-nen 2001: 62).

Kun Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen, myös suomalaiset saivat mahdollisuu-den hakea rahaa unionin alue- ja rakenne-rahastoista erilaisille aluekehitystä tukeville projekteille ja hankkeille. Projektien määrä ja merkitys on jatkuvasti kasvanut, ja niistä on tullut keskeinen väline alueiden kehittämisessä. Erilaisten projektien avulla myös maaseutualueille on saatu lisää aktiivisuutta ja halua yhteisen elinympäristön paranta-

miseen. Ennen EU-jäsenyyttä Suomessa ei ollut mainittavassa määrin varsinaisia maaseudun kehittämiseen suunnattuja kulttuurihankkeita, mutta sittemmin niiden tarjoamat mahdollisuudet on otettu hyvin vastaan (Kangas & Hirvonen 2001: 13–14).

Maaseudun tuotannollisen ja rakenteellisen murroksen jälkeen maaseudun merkitys on alettu nähdä laajemmin asutusmaaseutuna ja virkistykseen lähteenä, ei enää niinkään tuotannon kautta. Maaseutualueiden kehittämisessä on alettu painottaa yrittäjyyttä, ja uusista sivuelinkeinoista vahvimaksi on noussut matkailu. Maaseudun matkailuyrittäjyyttä edistävässä hankkeissa kulttuuri on näkyvästi esillä (Katajamäki 2000: 66). Sekä rakenteellisen muutoksen että hankkeiden seurauksena ihmiset ja kulttuuri ovat maaseudun voimavaroina vahvistaneet asemiaan. Toimeentulon turvaamisen lisäämiseksi maaseudun asuttuna pitämisessä tarvitaan myös myönteisiä mielikuvia ja maaseutu-elämän arvostusta. Myös näiden seikkojen edistämiseksi kulttuuriprojekteilla on ollut merkitystä (Kahila 2001: 145–147).

Vaikka hankkeissa usein korostetaan taloudellista ja elinkeinollista näkökulmaa, niillä on myös tärkeä rooli kulttuurisen monimuotoisuuden vahvistamisessa. Hankkeiden vaikutus yksittäisen alueen elinvoimaisuuteen näkyy laajasti: ne houkuttelevat matkailijoita ja luovat siten alueelle uusia työllistymismahdollisuuksia, ne lujittavat paikallisten asukkaiden yhteenkuuluvuutta, edistävät luovuutta sekä tarjoavat ihmiselle perustan eheän identiteetin luomiselle. Kulttuurin merkitys maaseutualueiden kehittämisessä on siis kahdensuuntainen: taloudellinen ja yhteisöllinen (Kahila 2001: 145–148).

Uusilla perustuksilla seisova alueellinen kehittämistyö voi kohdata monia käytännön

ongelmia ja kysymyksiä, joihin haetaan vastauksia ilman aikaisempaa kokemuspohjaa. Kulttuurialalta odotetaan taloudellisia ja työllistäviä aluevaikutuksia, mutta näihin tavoitteisiin pääseminen edellyttää uusien toimintamallien omaksumista ja ennen kaikkea uudistumishalukkuutta. Kun taloudelliset arvot ovat korostuneet, alueellisessa kehittämisessä on alettu painottaa yritystoiminnan merkitystä. Yrityslähtöisyys ei kuitenkaan merkitse kehittämistyön korostumista yksittäisissä yrityksissä, vaan yritykset kehittyvät toimintaympäristöä kehitettäessä. Esimerkiksi koulutetun työvoiman saavuus on tärkeä alueellinen kilpailutekijä. Alueen imagoon ja kulttuurielämän aktiivisuuden liittyvillä tekijöillä on tutkimusten mukaan merkitystä myös yritystoiminnan kehittämisen kannalta (Lakso & Kainulainen 2001: 34).

Kuten todettua kulttuurilla voi olla aluekehityksessä suotuisia taloudellisia, imagollisia ja alueen identiteettiä vahvistavia vaikutuksia. Mutta osallistuvatko kulttuurialan toimijat todella ohjelma- ja projektiperusteiseen alueelliseen kehittämistyöhön? Alueellisten kehittämisohjelmien valmistelussa toivotaan monipuolista eri tahojen välistä yhteistyötä. Se tarkoittaa eri osapuolten yhteistyötä aluekehitysohjelmien suunnittelussa, toteuttamisessa ja seurannassa. Tämän varmistamiseksi alueellisten kehittämisorganisaatioiden tulisi pyrkiä sitouttamaan eri toimijat jo ohjelmien suunnitteluvaiheessa. Tällä hetkellä alueellinen strategiatyö ei velvoita kulttuurialan toimijoita millään tavalla.

Alueet ovat monenlaisten toimijoiden sosiaalisia kokonaisuuksia, joissa eri osapuolten tavoitteet ja näkemykset ovat moninaiset ja vaikeastikin yhteensovittavissa. Vaikuttavien kokonaisuuksien muodostaminen ja yksittäisten toimijoiden tarpeiden

samanaikainen huomioiminen on haasteellista. Ohjelmatyön toteuttamisessa ongelmiksi ovat muodostuneet täsmentymättömät tavoitteet, foorumien epäselvä organisoituminen, hallinnollisten toimintatapojen painottuminen, informaation kulun katkonaisuus tai puute sekä yhteistyön koordinoimattomuus (Lakso & Kainulainen 2001: 32–33).

Koska kulttuuriala on strateginen painopistealue, tulee alueellisten kehittämissuunnitelmien myötä huolehtia osallistumismahdollisuuksien järjestämisestä sen mukaisesti. Tarvitaan uusia toiminta- ja keskustelufoorumeja, jotta kulttuurialan kehittäminen tapahtuisi aidosti verkostoituneena ja tukisi samalla myös koko alueen kehittymistä. Keskusteluun ja informaation vaihtoon tulee löytää kanava, jonka kautta voidaan neuvotella yhtymäkohdista eri osapuolten tavoitteiden välillä. Onnistuneen yhteistoiminnallisen kehittämisen vahvuus on luonnollisestikin siinä, että yksittäisten toimijoiden intressit muodostavat yhteen kootuina suuremman voimavaran kuin erillisinä toimiessaan.

7.1. Sosiaaliset ja identiteettivaikutukset

Kulttuurilla on sekä yksilön että alueen identiteettiä rakentavia ja vahvistavia vaikutuksia. Yksilötasolla elämyksellinen kulttuuri luo pohjan identiteetin rakentumiselle sekä ihmissuhteille ja lisäksi se toimii kannustimena yhteisölliselle toiminnalle. Oman kulttuurin tiedostaminen ja tunne siihen kuulumisesta vaikuttaa aktiivisuuteen myös laajemmassa yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Alueiden yhteydessä voidaan puhua sekä alueen että alueellisesta identiteetistä. Alueen identiteetti koostuu useista elementeistä, joiden perusteella tarkasteltava alue erottuu kaikista muista alueista. Tällaisia elementte-

jä ovat esimerkiksi yhteinen historia, sosiaalinen rakenne, kieli ja kulttuuri (Paasi 1996: 212). Alueellinen identiteetti on aluetietoisuutta, alueen ihmisten kykyä nähdä itsensä osana aluetta, tunnetta kuulumisesta sekä sen synnyttämää kollektiivista toimintaa. Ihmisten alueellinen identiteetti voi perustua tietoisuuteen siitä, että asutaan tietyn nimisellä alueella. Yhtä hyvin se voi perustua tietoon tai luuloon oman elämänmuodon, tapojen ja käyttäytymisen todellisesta tai kuvitellusta homogeenisuudesta verrattuna muualla asuviin. Perusedellytyksenä alueellisen identiteetin muodostumiselle jokapäiväisen elinympäristössä tapahtuvan toiminnan lisäksi on tietoisuus oman olemisen alueellisuudesta (Paasi 1984: 66–67). Alueellinen identiteetti voidaan tunnistaa eri aluetasoilta, esimerkiksi kansallisena tai maakunnallisena identiteettinä tai maaseutukylien symbolisena yhteisyytenä (Paasi 1984: 1–5). Ihmiset voivat myös identifioitua yhtäaikaaisesti useaan eri aluejärjestelmän tasoon (Riikonen 1997: 180).

Viime aikojen lukuisissa identiteettikeskusteluissa on etsitty identiteetin merkitystä ja yhteyttä monella taholla, ja sitä korostetaan myös monissa alueiden kehittämissuunnitelmissa. Paikallisesta ja alueellisesta identiteetistä on haettu yhtä määräävää tekijää alueen kehitykselle tai kehittymättömyydelle. Kun alueiden rakenteellinen varustus, infrastruktuuri, on kohtuullisella tasolla, “henkisen pääoman” vahvistamisella on keskeinen merkitys alueen ohjaamisessa myönteiseen kehityssuuntaan.

Alueellisessa kehittämistyössä alueen identiteetin toivotaan ensisijaisesti motivoivan alueen ihmisiä samansuuntaiseen toimintaan ja tavoittelemaan yhteisiä päämääriä. Alueista vallitsevien mielikuvien ja asukkaiden viihtyvyyden sekä aktiivisuuden välillä on huomattu yhteyksiä eri puo-

lilla. Se millainen kuva asukkailla on alueesta ja miten he tuntevat sijoittuvansa yhteiskunnallisessa aluejärjestelmässä, vaikuttaa heidän toimintahaluunsa.

7.2. Taloudelliset vaikutukset

Kulttuurin taloudellisista vaikutuksista tehtyjen tutkimusten tulkinta ei ole täysin yksiselitteistä. Kulttuurin taloudellisia nettovaikutuksia on vaikea arvioida perinteisillä taloudellisilla mittareilla. Yleisesti on kuitenkin osoitettu, että kulttuuri lisää kansainvälistä ja kansallistakin kilpailukykyä, parantaa tuottavuutta, kohentaa työllisyyttä sekä edistää matkailua (Lakso & Kainulainen 2001: 37). Kulttuurilla on yhä kasvava merkitys alueiden taloudelle, ja sen roolin muuttumisella on merkitystä, kun paikkakunnat ja alueet joutuvat kohtaamaan kilpailua asuinpaikkoina, liikeyritysten sijaintipaikkoina sekä turistivirtojen määränpääinä. Alueiden tehtävänä on pyrkiä ohjaamaan osa näistä pääoman liikkeistä omille paikkakunnille (Cantell 1999: 259).

Kulttuurilla on välittömiä, välillisiä ja seurannaisvaikutuksia aluetalouteen. Välittömiä vaikutuksia voidaan laskea esimerkiksi yksittäisten tapahtumien tuottoina tai alan työllistävyytenä alueella. Välittömien taloudellisten vaikutusten lisäksi syntyy runsaasti välillisiä vaikutuksia, kun välitöntä tuloa saavat yritykset ja toimijat hankkivat tavaroita ja palveluja toimittajayrityksistä. Seurannaisvaikutuksia ovat puolestaan välittömien ja välillisten vaikutusten tuloksena lisääntyvä paikallisten kotitalouksien ostovoima ja kulutusmahdollisuudet (Kauppila 2001: 5).

Kulttuurin taloudelliset vaikutukset tulevat ehkä selvimminkin esille alueen vetovoiman lisääntymisenä. Se houkuttelee alueelle ihmisiä sekä uutta yritystoimintaa. Esimerkiksi useissa muuttoliikkeen syitä selvittävässä tut-

kimuksissa (esim. www.jamsek.fi 29.9.2002) on tullut esille paikkakunnan kulttuuritarjonnan ja harrastusmahdollisuuksien ratkaiseva merkitys sekä tulo- että lähtömuuttajien muuttopäätökseen. Monipuolinen kulttuurielämä luo alueelle sellaista virikkeellisyyttä, joka ei ole irrotettavissa alueen taloudellisesta kehityksestä. Paikan, talouden ja kulttuurin yhteyteen liittyy myös kulttuurin tarjoama luova pääoma, josta on muotoutunut menestystekijä monelle paikkakunnalle. Alueen taloudelliseen ja teolliseen ilmapiiriin vaikuttavat muiden tekijöiden ohella kulttuurin monipuolisuus ja sisällöllisyys. Aktiivisuus kulttuurialalla synnyttää luovuutta myös muille toiminta-aloille ja luova ilmapiiri voi parhaimmillaan laajentua niin yksityiselle kuin julkisellekin sektorille (Cantell 2001: 263–264). Kulttuurisektorilla toimiminen ei suinkaan tarkoita toimimista yritystoiminnan vastakohtana. Kulttuuri edustaa useita pääoman lajeja, vaikka viime kädessä se edustaa nimenomaan kulttuurista pääomaa.

7.3. Imagolliset vaikutukset

Kulttuurin taloudelliset vaikutukset tulevat esille myös alueen imagon kautta, sillä monen paikan ja alueen imago nojaa usein ensisijaisesti kulttuuriin. Myös alueen identiteetti voi toimia perustana imagon rakentamiselle (Paasi 1998: 170–171). Erityisen suuri merkitys imagotekijöillä on matkailua markkinoitaessa. Imagolla voidaan yksinkertaistaen ymmärtää alueesta ulospäin rakennettua kuvaa, jonka pohjalta ihmiset puolestaan muodostavat mielikuvia. Kysymys on lähinnä viestinnän kautta rakennetuista alueellisista representaatioista, jotka ovat usein ideologisesti värittyneitä. Vaikka imagoa tuotetaan tietoisesti ja näin ollen siihen liittyy myös markkinoinnillinen näkökulma, toimiakseen uskottavasti imagon tulee

kuitenkin aina perustua todellisuuteen (Äikäs 2001).

Imagolliset tekijät asettuvat yhä enenevässä määrin osaksi aluekehitystä. Yritysten ja organisaatioiden lailla myös kunnat ja alueet teettävät imago- ja mielikuvatutkimuksia ja ovat niiden avulla valmiita panostamaan kilpailuun asukkaista ja pääomista. Imago ei vaikuta ainoastaan alueesta syntyneisiin mielikuviin, vaan myös asumisviihtyvyyteen, yritystoimintaan ja yleiseen hyvinvointiin. Myönteisiä mielikuvia herättävä alueellinen imago houkuttelee matkailijoita sekä asukkaita ja helpottaa yritystoiminnan kehittämistä. Tutkimusten mukaan yritysten ja investointien houkuttelussa alueen imagolla on tärkeä rooli. Esimerkiksi saksalaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että yritykset tekevät sijoittamispäätöksiä osittain alueellisen imagon ja yhteiskunnan ns. pehmeiden arvojen perusteella (Fisher 1994: 149–150, ks. myös Putman 1993).

Alueiden keskinäinen kilpailu on lisännyt tietoista imagon rakentamista, mutta saman suuntaista vaikutusta on ollut myös siirtymisellä tietoyhteiskunnasta mielikuvayhteiskuntaan. Nyky-yhteiskunnassa mielikuvallisista seikoista on tullut keskeinen menestystekijä mille tahansa organisaatiolle, asialle, henkilölle tai paikalle (esim. Karvonen 1999, Ward 1998, Äikäs 1996).

8. Kulttuuriprojektit ja –hankkeet

EU:n rakennerahastotuella osarahoitetut kulttuuriprojektit ovat viime vuosina vakiintuneet osaksi alueiden kehitystä ja ovat omalta osaltaan rakentamassa alueiden Eurooppaa. Projektit ovat lähtökohdiltaan uusia ja haasteellisia. Niihin liittyy paljon ulkoapäin, lähinnä EU:sta tulevaa ohjeistusta ja käytäntöjä. Ohjeistuksen sisältö on taloudellinen ja rakennepoliittinen, minkä vuoksi sen

sovittaminen kulttuurialan merkitysisältöihin voi olla vaikeaa. EU:n myötä 1990-luvulla kansainvälistynyt kulttuuripolitiikka keskeisine eurooppalaisine asiakirjoinen on tuottanut kulttuuriprojekteille uuden toimintakehyksen, tulkintanäkökulman ja uudet toimintatavat, mutta näiden lisäksi myös uudenlaisia mahdollisuuksia (Kangas & Hirvonen 2001: 6–7).

Erilaiset kulttuuriprojektit alkavat olla monille tuttu ilmiö ja niihin suhtautuminen vähintäänkin ristiriitaista. Projekteja ja hankkeita on syntynyt runsaasti, mutta niiden tavoitteellisuudessa ja onnistumisessa on ollut suuria eroja. Yleensä projektien ensisijaisia tavoitteita ovat alueellisen identiteetin vahvistaminen, elinkeinoelämän kehittäminen sekä alueiden omaleimaisuuden säilyttäminen ja vetovoiman lisääminen. Niillä tulisi pyrkiä eri sektorien väliseen yhteistyöhön, alueelliseen laajuuteen, uuden teknologian hyödyntämiseen sekä työllistävyyteen. Projekteilla haetaan myös kansainvälistymistä ja matkailua edistäviä vaikutuksia. Lisäksi vastuviranomaiset odottavat hankkeilta omien tavoitteidensa ja työmuotojensa mukaisia painotuksia (Kangas & Hirvonen 2001: 13–15).

Työllistäviltä vaikutuksiltaan merkittävimmiksi on havaittu kulttuuriteollisuus- ja kulttuuriteknologiahankkeet sekä verkostohankkeet, joissa on mukana kulttuurin eri alojen toimijoita. Elinkeinoelämän kannalta tuloksellisimpia ovat hankkeet, jotka palvelevat uusia, kehittyviä yritystoiminnan muotoja. Hyviä tuloksia ovat tuottaneet erityisesti osaamis- ja kehittämiskeskushankkeet sekä kulttuuri- ja elämysmatkailua kehittävät hankkeet. Toisaalta myös oman alueen perinteisiin ja kulttuuriin liittyvät hankkeet menestyvät yleensä hyvin. Hankkeiden kohdalla ei siis korosteta pelkästään taloudellisia ja elinkeinopoliittisia tavoitteita, vaan

myös kulttuuriset päämäärät nähdään tärkeinä (Kangas & Hirvonen 2001: 31–32, 50–52).

Verkostoituminen on keskeinen hanketoimintaa ohjaava kriteeri ja se tarkoittaa mahdollisimman monipuolista yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Taloudellisten vaikutusten osalta korostuu erityisesti hankkeiden merkitys työllistäjänä. Alueen kehittämisen kannalta keskeisiä ovat mm. hankkeiden myötä syntyvä uusi osaaminen ja tietotaito, vanhojen työmenetelmien elvyttäminen, innovaatioiden synnyttäminen, eri toimijoiden välinen verkostoituminen ja sitä kautta syntyvä alueen elävöittämiseen tähtäävä toiminta (Kangas & Hirvonen 2001: 61–63).

Kulttuuriprojektit ovat sisällöltään hyvin moninaisia, mutta niillä on myös muutamia yhteisiä piirteitä. Pääosin projektit ovat melko pienimuotoisia ja lyhytkestoisia. Esimerkiksi vuosina 1995–1999 Suomessa toteutuneista EU-osarahoitetuista kulttuuriprojekteista 70 % kesti korkeintaan kaksi vuotta. Yli kolme vuotta kestäneitä hankkeita oli vain noin 9 % kaikista hankkeista. Kulttuuriprojekteja yhdistää myös alueellisen sidoksen ja identiteetin vahvistamisen korostuminen niiden painopisteissä. Paikallinen ja alueellinen identiteetti mainitaan erittäin tärkeiksi, mutta toisaalta kuitenkin kansainvälistä yhteistyötä korostetaan kansallisen identiteetin voimistamista enemmän (Kangas & Hirvonen 2001: 18–19).

Kulttuuriprojektit ovat tuoneet uusia toimijoita alueiden kulttuuritoimintaan, vaikka kunnat ovat edelleenkin suurin ryhmä projektien toteuttajina ja rahoituksen hakijoina (31 %). Sen sijaan EU-rakennerrahastotuella osarahoitettuja projekteja ovat harvoin hakeneet ja saaneet kunnalliset kulttuuri- ja taidelaitokset. Vain 7 % kaikista projekteista on niiden vetämiä. Myös erilaisten

koulutusorganisaatioiden osuus kulttuuriprojekteja hakeneissa on erittäin vähäinen. Uusina toimijoina ovat erityisesti kunnostautuneet yhdistykset ja säätiöt (29 %) sekä lisääntyvässä määrin yritykset (10 %) (Kangas & Hirvonen 2001: 18–20).

Suomen EU-jäsenyyden myötä erilaiset maaseudun kulttuuriprojektit ovat lisääntyneet. Projekteilla on yleensä ollut selvä yhteys matkailun edistämiseen. Kulttuurin merkitys matkailun edistämässä muodostuu alueellisen ja paikallisen identiteetin kautta, mistä johtuen kulttuurin sosiaalista merkitystä on usein käytetty perusteluna erilaisten kulttuuriprojektien ja matkailun yhdistämiselle. Monilla kulttuuriprojekteilla on ollut lisäksi huomattava maaseudun itse-tuntoa kohottava merkitys (Kahila 2001: 146).

Hankkeisiin on liittynyt myös ongelmia niiden toteuttamisen eri vaiheissa. Useimmiten syntyneet kohteet ovat painottuneet yhteen tiettyyn, rajattuun toimintaan tai hankkeeseen. Tästä on ollut seurauksena suuri määrä irrallisia hankkeita, eikä monipuolista kehittymistä tukevaa laaja-alaisuutta, synergiaa ja jatkuvuutta ole toivotulla tavalla muodostunut. Hankkeiden välinen vuorovaikutus on yleensä jäänyt hyvin vähäiseksi (Kahila 2001: 146–147). Projektien käytännön ongelmat liittyvät suunnitteluvaiheeseen, osarahoituksen löytämiseen, toteutettavan verkoston jokaisen jäsenen sitouttamiseen projektiin, jatkuvaan raportointiin sekä uusien projektien ideointiin toiminnan mahdollistamiseksi ja jatkamiseksi (Kangas & Hirvonen 2001: 90).

Kaiken kaikkiaan erilaisten hankkeiden katsotaan kuitenkin monipuolistaneen kulttuuritoiminnan kenttää hyvin myönteisellä tavalla. Niiden myötä alalle on kehittynyt uudenlainen toimijuus. Hankkeet ovat myös laajentaneet kulttuuritoimintaa ammatti-

taidelähtöisestä taide- ja kulttuurilaitosten toiminnasta uudenaikaiseen, monimuotoiseen osallistumiseen perustuvan ja kansalaisia aktivoivan toimintakulttuurin suuntaan (Kangas & Hirvonen 2001: 26).

9. EU:n rakennerahastot hankkeiden toteuttamisen välineinä

Aluekehitysohjelmien toteutumista tukeviin hankkeisiin voi saada osarahoitusta EU:n rakennerahastoista. Rakennerahastoja ovat Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan sosiaalirahasto (ESR) sekä Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR). Hankkeiden rahoitukseen osallistuvat lisäksi valtion viranomaiset, kunnat sekä muut julkiset ja yksityiset tahot. Kaudella 2000–2006 Suomeen tulee EU-tukea eri rakennerahastoista yhteensä noin 2,1 miljardia euroa. Tuki kanavoituu yksittäisiin hankkeisiin tavoiteohjelmien ja yhteisöaloitteiden mukaisesti. Suomessa toteutetaan vuosina 2000–2006 tavoiteohjelmia 1 (Itä- ja Pohjois-Suomi), 2 (Länsi- ja Etelä-Suomi) sekä 3 (1-ohjelma-alueiden ulkopuolinen Suomi). Rakennerahastojen toimintaa Suomessa koordinoivat eri vastuuministeriöt (www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/... 14.10.2002).

9.1. Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR)

Euroopan aluekehitysrahasto (www.edu.ouka.fi/ttk/eakr.html 14.10.2002) tasoittaa alueiden välisiä kehitys- ja elintasoeroja osallistamalla kehityksessä jälkeen jääneiden alueiden kehittämiseen ja rakenteelliseen sopeuttamiseen sekä alueiden sosiaalis-taloudelliseen uudistamiseen. Vastuuministeriönä EAKR:n tukemille hankkeille toimii sisäasiainministeriö. Tavoite 1- ja 2-ohjelmien

osalta EAKR-rahoitus sisältää ensisijaisesti työpaikkoja luovat ja säilyttävät toimet. Rahoituksella tuetaan myös erilaisia infrastruktuuri-investointeja kuten liikenne, televiestintä, energia, elinkeinoelämän monipuolistaminen, maaseutualueiden elinvoimaisuuden palauttaminen ja liikenneyhteyksien parantaminen. EAKR:n rahoitusta voidaan saada myös alueellisen kehittämisen toimenpiteisiin, jotka edistävät ja tukevat paikallisia kehittäjiä ja työllisyysaloitteita sekä pk-yritysten toimintaa (<http://194.89.205/islh/rarahasto.html> 14.10.2002).

9.2. Euroopan sosiaalirahasto (ESR)

Euroopan sosiaalirahasto tukee työllistävyyttä, yrittäjyyttä, sopeutumiskykyä ja tasa-arvoa uusissa työelämän haasteissa esimerkiksi osaamisen tasoa nostamalla. ESR:n tukema toiminta on tuotekehittelyä ja sen tarkoituksena on kehittää inhimillisiä voimavaroja edistämällä koulutusta ja ammattitaitoisen työvoiman saatavuutta. Tavoitteena on tukea työmarkkinoiden toimivuutta ja elinikäistä oppimista, kehittää aktiivista koulutus- ja työvoimapolitiikkaa sekä niiden avulla ehkäistä sosiaalista syrjäytymistä (www.esr.fi 14.10.2002).

Sosiaalirahasto pyrkii valmiuksien lisäämiseen tutkimuksen, tieteen ja teknologian aloilla sekä koulutus- ja tutkimuslaitosten ja yritysten välisen yhteistyön tukemiseen. Tavoite 1-ohjelmiin suunnatulla tuella pyritään lisäksi maaseudun elinvoimien säilyttämiseen sekä maaseudun ja alueellisten kasvukeskusten yhteistyöhön. Tavoite 2-ohjelmien ESR-tuki kohdistetaan erityisesti syrjäytymisen ehkäisemiseen ja paikallisten yhteisöjen aktivointiin sekä sosiaalisen osallisuuden lisäämiseen. Kulttuuritoiminnan kehittäminen on myös tuen kohteena (www.esr.fi 14.10.2002).

Euroopan sosiaalirahaston tukemaa toimintaa toteutetaan sitä varten laadittujen työllisyys-, koulutus- ja elinkeinopoliittisten ohjelmien avulla. Vuosina 2000–2006 ESR-osarahoitteen toiminnan kokonaisrahoitus Suomessa on noin 3 miljardia euroa, josta EU:lta tuleva ESR:n osuus on 0,9 miljardia euroa. Vastuuministeriönä toimii työministeriö (www.esr.fi 14.10.2002).

9.3. Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR)

Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto parantaa maatalouden kilpailukykyä ja edistää maaseudun toimintojen monipuolistumista. Se tukee myös maaseutualueiden asuttuna säilymistä ja maaseudun ympäristön, maisemien ja maaseutuperinnön vahvistamista. Lisäksi rahasto osallistuu elintarviketuotannon koko ketjun tuote-, rakennekehitys- ja markkinointihankkeisiin. EMOTR antaa varoja erityisesti maatilojen rakennemuutokseen ja maaseudun kehittämiseen tukemalla alueellisia kehittämissankkeita sekä niissä mukana olevia yrityksiä. Rahaston tukemaa toimintaa koordinoi Suomessa maa- ja metsätalousministeriö (www.mmm.fi/maaseutu/eu/emotr/htm 14.10.2002).

10. EU:n yhteisöaloiteohjelmat mukana alueiden kehittämisessä

EU:ssa toteutetaan vuosina 2000 – 2006 kansallisten tavoiteohjelmien täydentämiseksi yhteisöaloiteohjelmia, jotka korostavat kansallisuksien, valtioiden ja alueiden rajat ylittävää yhteistyötä. Ohjelmissa painotetaan toiminnan kansainvälisyyttä, innovatiivisuutta ja hyvien esimerkkien levittämistä. Yhteisö-

aloiteohjelmat keskittyvät raja-alueiden kehittämiseen (INTERREG III), kaupunki-alueiden kehittämiseen (URBAN II), syrjäytymisen ja epätasa-arvon ehkäisemiseen (EQUAL) sekä maaseudun monialaiseen kehittämiseen (LEADER+). Näistä Leader+ -ohjelmaa toteutetaan Oulun Eteläisen alueella (www.minedu.fi/opm/rakennerahasot/yhteisöaloitteetLeader.html 14.10.2002).

10.1. LEADER+ -yhteisöaloiteohjelma

Leader+ on Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahastosta (EMOTR) tuettava yhteisöaloiteohjelma. Toimintakaudella 2000–2006 ohjelman kokonaisbudjetti on n. 158 miljoonaa euroa, josta EU-rahoituksen osuus on 52 miljoonaa euroa. Leaderin periaatteen mukaisesti maaseudun asukkaiden tulee itse saada päättää kotiseutunsa kehittämisestä. Hankkeiden ideoijia ja toteuttajia ovat ensisijaisesti paikallisen ruohonjuuritason toimijat ja yhteisöt. Ohjelman tukemien pienimuotoisten hankkeiden avulla edistetään asukkaiden työllistymismahdollisuuksia ja parannetaan elinolosuhteita. Leader+ -ohjelman tavoitteena on uusien ideoiden kokeilu, mikä voi tarkoittaa uusien tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittämistä tai uudenlaista yhteistyötä kehittämistoimenpiteissä. Tavoitteiden toteuttamisstrategiat vaihtelevat paikallisten toimintaryhmien alueilla, sillä ryhmät vastaavat itsenäisesti ohjelman toimeenpanosta (www.minedu.fi/opm/rakennerahasot/... 14.10.2002).

Leader+ -ohjelmaa on valittu toteuttamaan 25 paikallista toimintaryhmää vuosiksi 2000–2006. Kukin paikallinen toimintaryhmä on omassa kehittämissuunnitelmassaan määritellyt omat, alueensa erityisluonteeseen soveltuvat toimenpiteet ja eri-

tyistavoitteet, joilla se pyrkii lisäämään ja monipuolistamaan maaseudun elinkeinomahdollisuuksia ja vetovoimaa. Esimerkiksi käden taidot ja paikalliset raaka-aineet sekä luonto ja luonnonvarat ovat tällaisia aihealueita. Tavoitteena on lisäksi edistää maaseudun asukkaiden osaamista ja mahdollisuuksia tietojärjestelmien käyttöön sekä aluetta koskevan tiedon tuottamiseen, sillä tietotekniikan osaamisella luodaan pohjaa myös uusille yrityksille ja työpaikoille. Elinkeino toiminnan ohella painotetaan myös elämänlaatua maaseudulla. Leader-tyyppinen pienimuotoinen toiminta sopii hyvin kestävä kehityksen edistämiseen niin sosiaalisessa, kulttuurisessa kuin ekologisessä merkityksessä (www.minedu.fi/opm/rakennerahastot/... 14.10.2002).

Leader+ -ohjelman paikallisia toimintaryhmiä Oulun Eteläisen alueella on kolme. Keskipiste-Leaderin kehittämissuunnitelmaan kuuluvat Haapajärvi, Haapavesi, Kesätilä, Kärsämäki, Nivala, Piippola, Pulkki, Pyhäjärvi, Pyhäntä ja Reisjärvi. Alueen kunnista Rantsila kuuluu Nouseva Rannikkoseutu ry:n toimintaryhmään. Rieska / Leader ry:hyn kuuluvat Alavieska, Kalajoki, Merijärvi, Oulainen, Sievi ja Ylivieska.

11. Oulun Eteläisen kulttuuri-toiminta

Oulun Eteläisen alueelle on aikojen kuluessa muotoutunut vahva maatalouskulttuuri ominaispiirteineen sekä elämäntapa, johon liittyvät keskeisesti työtä ja kädentaitoja arvostavat ihmiset. Jokilaaksojen vaikutus alueen asutukseen ja elinkeinoin on ollut merkittävä ja vaikutus näkyy samalla myös kulttuurisen luonteen muokkaajana.

Oulun Eteläisen alueen kunnilla on jokaisella oma kulttuurinen osaamisensa, jota rakennetaan ja tuotetaan pitkälti paikallis-

ta voimavaroista. Monialainen harrastustoiminta on aina ollut aktiivista etenkin perinteisillä kulttuurin aloilla. Kolmannen sektorin merkitys kulttuuripalvelujen tuottajana on yhä huomattavan keskeinen, vaikka Suomessa yleensä kiinnostus yhdistystoimintaan on ollut jo pitkään vähenemässä (Helander 2000: 7). Alueella on monia kansalaisjärjestöjä, yhdistyksiä ja vapaita toimintaryhmiä. Myös paikalliset perinnetalot sekä osallistuva ja intensiivinen kotiseututyö vahvistavat alueen kulttuurista profiilia.

Kulttuurilaitosten ylläpitäjinä ja kulttuuri-toiminnan järjestäjinä kunnat ovat edelleen keskeisiä toimijoita Oulun Eteläisen alueella, vaikka viime vuosien kulttuuriprojektit ja -hankkeet ovat tuoneet myös uusia toimijoita kulttuurialalle. Viimeaikaiset kunnallisen kulttuuritoimen leikkaukset ovat koskettaneet myös useimpia Oulun Eteläisen kuntia. Kulttuurisihteerin virkoja on joko lakkautettu kokonaan, osa-aikaistettu tai yhdistetty sivutoimisena muihin toimiin, yleensä kirjasto- tai vapaa-ajantoihin. Alueen 17 kunnasta kuudessa on vakituinen kulttuurisihteerit. Muissa kunnissa kulttuuritoimista vastaavat erilaisilla yhdistelmätoimilla varustetut henkilöt, joilla kulttuuritoimien osuus työajasta vaihtelee huomattavasti (15 – 50 %).

Kuntakokoihin nähden alueen kulttuuripalvelut ovat varsin monipuolisia ja tasokkaita. Alueen kulttuuritarjonta sisältää muutamia näkyviä ja laajemminkin tunnettuja tapahtumia, joiden lisäksi on pienempiä kuntakohtaisia kylä-, perinne- ja muita kulttuuritapahtumia. Toimintaa voi luonnehtia osittain ammattimaiseksi, mutta myös omaehtoinen kulttuuriharrastus- ja talkootyö on aina ollut alueella aktiivista ja sen merkitys kulttuuritoiminnan tuottajana huomattava. Kansalaisopistojen harrastus-

toimintaan on mahdollisuus jokaisessa alueen kunnassa. Siikalatvan seutukuntaa lukuun ottamatta Jokilaaksojen ja Ylivieskan seudun musiikkiopistojen toiminta kattaa koko muun alueen.

Erilaiset hankkeet ja projektit ovat nykyään keskeisiä alueen kulttuuritoiminnassa, vaikka niiden määrä on yhä melko pieni. Kaiken kaikkiaan koko Pohjois-Pohjanmaalla EU-osarahoitteisten kulttuurihankkeiden määrä on alhainen verrattuna Suomen muihin maakuntiin (Kangas & Hirvonen 2001: 27). Tällä hetkellä Oulun Eteläisen alueella on meneillään kaksikymmentä EU-rakennerahastojen tuella osarahoitettua hanketta, jotka liittyvät ensisijaisesti kulttuuriin (taulukko 1).

Usein myös monissa muissa hankkeissa voidaan mainita kytköksiä kulttuuriin. Erittäin laaja-alaisissa kylähankkeissa kulttuuri on yleensä yksi kokonaisvaltaisen kehittä-

misen osa-alueista. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan kylien kehittämisen kärkihanke Kylävalakiat käsittää myös kylien kulttuurisen kehittämisen osana kylärakenteen vahvistamista. Oulun Eteläisen alueelta Kylävalakiat-hankkeessa ovat mukana Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukunnat. Kulttuuri liittyy luontevasti myös moniin matkailuhankkeisiin. Kalajoen matkailun menestystekijät –toimintaohjelma on laaja kokonaisuus, jossa myös kulttuuria hyödynnetään alueen matkailullisen vetoiman lisäämiseksi.

Hankkeiden laaja-alaisuudesta johtuen puhtaasti kulttuurihankkeeksi rajaaminen on vaikeaa ja tästä syystä niiden tarkkaa kokonaisuusmäärää ei ole helppo määrittellä. Taulukkoon 1 on listattu vain ne hankkeet, joissa on selkeästi mainittu ensisijainen kulttuurinen tavoite, yhteys perinteen vaalimiseen tai alueen kulttuuritoiminnan kehittämiseen.

Taulukko 1. Oulun Eteläisen alueella käynnissä olevat EU-rahoitteiset kulttuurihankkeet toimintakaudella 2000–2006 (tilanne 14.10.2002).

EAKR-osarahoitteiset kulttuurihankkeet:

- Jokivarren kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten kunnostus, Siikalatvan stk
- Karjalahden päärakennuksen kunnostusprojekti, Haapajärvi
- Kulttuurikeskus Akustiikka, Ylivieska
- Kärämäen paanukirkon rakentamishanke, Kärämäki

EMOTR-osarahoitteiset kulttuurihankkeet:

- Maalaismaisema / Maisemat kuntoon –hanke, Pyhäjärvi
- Matka kylämaisemaan, Siikalatvan seutukunta

ESR-osarahoitteiset kulttuurihankkeet:

- Elämät Tarinoiksi –koulutus- ja kehittämishanke, Kärämäki
- Haapaveden kansanmusiikin koulutuskeskus, Haapavesi
- Nivala-Haapajärven ja Siikalatvan seutukuntien vapaa-aikatoimen kehittämis- ja koulutusprojekti
- Tanssin aluekeskuksen kehittäminen Pyhäjärvelle

Leader+ -ohjelmassa mukana olevat hankkeet:

- Helaalan myllyn kunnostaminen, Ylivieska
- Kainalokuoppa / lausuntaryhmän koulutushanke, Kalajoki
- Kairanmaatalo toimivaksi, Leskelä
- Kesäteatterialueen kunnostaminen, Kalajoki
- Kylälaulukilpailu, Kalajoki
- Siikajokivarsi EU-kuntoon, Siikalatvan seutukunta
- Taidegallerian rakentaminen, Alavieska
- Tanssien tutummaksi, Kalajokilaakso
- Viljanpäivät, Ylivieska
- Väkipyörä-kylähanke, Pyhäjärvi

Seuraavassa on luettelonomaisesti kuvailtu Oulun Eteläisen kulttuuritoimintaa muutamien alueella näkyvimpien taiteenalojen osalta.

Musiikki

Musiikki ja säveltaide ovat Oulun Eteläisen taiteenaloista vahvimpia. Musiikin opetuksesta alueella on jo vuosikymmenien ajan huolehtinut kaksi alueellista musiikkiopistoa, Jokilaaksojen ja Ylivieskan seudun musiikkiopistot. Myös kansalaisopistoissa voi opiskella musiikkia, sillä musiikkiopistot eivät toimi alueen kaikissa kunnissa. Haapavedelle perustetussa kansanmusiikin koulutuskeskuksessa toteutetaan tällä hetkellä 3-vuotista kansanmusiikin koulutusohjelmaa. Lisäksi musiikin opetusta on Raudaskylän kristillisessä opistossa. Alueella on huomattava määrä erilaisia paikallisia ja ylikunnallisia kuoroja, joista osa tunnetaan myös valtakunnallisesti, jopa kansainvälisesti. Puhallinmusiikin perinteet ovat alueella vahvat. Lisäksi Haapavedellä toimii kamariorkesteri.

Alueen musiikkitapahtumista tunnetuin on jokakesäinen Haapavesi Folk – kansanmusiikkifestivaali, jossa kuullaan sekä kotietä ulkomaalaisia artisteja. Pienempinä tapahtumina Haapavedellä järjestetään myös syys- ja kevätfolkit. Merkittävä tapahtuma on myös Oulaisten musiikkiviikot, jossa konsertoit eri musiikin alojen kärkinimiä. Musiikkiviikkojen ohjelmistoa täydentävät korkeatasoiset paikalliset ja alueelliset esiintyjät. Alueen muita musiikkitapahtumia ovat Nivalan lauluviikko, Raudaskylän musiikkiviikot sekä Piippolan laulumaraton.

Näyttämötaide

Alueen näyttämötaide rakentuu suurimmaksi osaksi harrastajapohjalle, jonka ohjaukselta huolehtii kansalaisopisto. Useissa alueen

kunnissa on myös harrastajateatteriyhdistys tai harrastajateatteritoimintaa kylätoimikunnissa. Alueen ainoa ammattilaispohjalta toimiva teatteriryhmä on teatteriosuuskunta Willi Lakeus Ylivieskassa. Teatteri toimii kiertävänä ja on erikoistunut lasten teatteriin.

Oulun Eteläisen alueella teatteriesitykset ovat yleensä suosittuja, etenkin alueen kahdessa kesäteatterissa. Kesäteatteri Särpääkka sijaitsee Kalajoella ja Keskipisteen alueellinen kesäteatteri Kepitys Leskelässä. Molempien toiminta on onnistunut esimerkki yhteistyöstä, jossa on mukana alueen näyttelijöitä, tanssijoita ja soittajia. Alueellista teatteriyhteistyötä edustaa myös kalajokinen teatteriyhdistys Punanenhera.

Kirjallinen kulttuuri

Kirjailijoilla on huomattava merkitys alueellisen identiteetin tulkkeina (esim. Gilbert 1960: 159) ja heidän tuotantoaan hyödynnetään usein myös alueiden kulttuuritoiminnassa. Oulun Eteläisen alueella kirjallista kulttuuria edustavat Pentti Haanpää ja Pietari Päivärinta, joista Haanpään tunnettuutta on jonkin verran myös hyödynnetty. Kärämäällä toimiva Elämäntarinakatemia järjestää Elämät tarinoiksi –kirjoittajakursseja, joilla ohjataan omaelämäkerralliseen kirjoittamiseen. Akatemia kustantaa lisäksi Epookki –kirjasarjaa, jossa julkaistaan pääasiassa kurssilaisten teksteistä vuosittain 4-5 kirjaa. Alueella on myös muutamia paikallisia kirjoittajayhdistyksiä ja kansalaisopistojen kirjoittajapiirien harrastajapohja on laaja. Lisäksi Oulun Eteläisen kunnissa on etenkin viime vuosina koottu ja julkaistu huomattava määrä kyläkirjoja.

Tanssitaide

Jokilaaksojen tanssitaide on sekä valtakunnallisesti että maailmalla tunnettua. Tanssi-

taiteen vakiintuminen alueelle selittyi vahvoilla tanssin tekijöillä sekä harrastuksen pitkäaikaisella alueellisella taustalla, jossa Jokilaaksojen Tanssitaiteen Tuki ry:n toiminta on ollut avainroolissa. Ylikunnallisena yhteistyönä tanssin opetukseen on mahdollisuus useimmissa alueen kunnissa. Tanssin harrastusta alueella kehitetään tällä hetkellä myös erilaisten EU-hankkeiden kautta. Alueen tanssin keskuspaikka on kiistatta Pyhäjärvi. Siellä toimii nykyään myös Pyhäsalmen seudun tanssiopisto, joka tarjoaa lähinnä tanssin perusopetusta. Alueen tanssijat ovat usein näkyvästi esillä myös muissa alueen kulttuuritapahtumissa. Pyhäjärvellä pidettävät Täydenkuun Tanssit on Suomen suurin nykytanssitapahtuma. Myös kansantanssin harrastajia alueella on jonkin verran ja sen osalta toiminta keskittyy pääasiassa alueen nuorisoseuroihin.

Käsityöperinne ja kädentaidot

Oulun Eteläisen alueella vaalitaan kädentaitoja ja käsityöperinnettä lähinnä kansalaisopistojen harrastajapiireissä. Kädentaitojen arvostus alueella on edelleen suurta, vaikka viime vuosina niiden näkyvyys alueen kulttuuritoiminnassa on jonkin verran vähentynyt. Perinteistä puurakentamista edustaa Kärsämäen paanukirkkohanke. Se on esimerkki verkostoitumisen kautta toteutetusta hankkeesta, jossa yhteistyössä toimivat alueen eri oppilaitokset, yritykset sekä paikalliset toimijat ja talkooväki. Reisjärven posliini- viikko tarjoaa kesäisin posliinimaalaukursien ja –näyttelyjen lisäksi myös paljon muita oheistapahtumia. Kädentaitoja alueella edustavat myös kolme alan oppilaitosta: Piippolan ja Kalajoen käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset sekä Kalajokilaakson ammattioppilaitos Nivalassa. Niiden opetusaloihin kuuluvat metalli-, puu- ja rakennusalojen lisäksi tekstiili- ja matkailu- sekä viestintä- ja

kuvataidealat. Myös alueen kansanopistoissa voi opiskella erilaisia kädentaitoja.

Kuvataide

Oulun Eteläisen alueella on muutamia ammattimaisia kuvataiteilijoita. Kuvataiteen harrastajapiiri on laaja, mihin on osaltaan vaikuttanut kansalaisopistojen kuvataidepiirit. Alalla on harrastajayhdistyksiä, joista osa on myös ylikunnallisia. Pysyvää näyttelytoimintaa on muutamissa alueen taidegallerioissa. Kunnilla on myös yleisiä näyttelytiloja, joissa on vaihtuvia taidenäyttelyitä.

12. Kulttuurin tila Oulun Eteläisen alueella

12.1. Asenteet ja kulttuurin arvostus alueella

Kulttuuritoimijoiden mielestä kulttuuriin kohdistuvat asenteet ovat alueen ihmisten keskuudessa kaksijakoisia. Konkreettista työntekoa korostava luterilainen perinne on vahvaa ja syvään juurtunutta eikä kulttuuria mielletä työnä tai elinkeinona. Tähän vaikuttavat myös kulttuuri-käsitteen erilaiset tulkinnat. Kulttuuri ymmärretään usein korkeakulttuurina, jota pidetään vain marginaalisten ryhmien hienona harrasteena. Kulttuurin taloudellista tukemista ei siten myöskään nähdä tärkeänä, jos kohteena on esimerkiksi konserttitalo tai taidegalleria. Kulttuuriin liitettävä elitistisyys ja hienous vaikuttavat myös siihen, että suuria joukkoja voi olla vaikea saada osallistumaan järjestettyihin kulttuuritapahtumiin. Toisaalta tapahtumiin mennään hieman rohkeammin, kun mukana on tuttuja, alueen omia esiintyjiä. Tässä korostuvat kuitenkin paikkakunta- ja tapahtumakohtaiset erot melko voimakkaasti.

Suhtautuminen arkisempaan, itselle läheiseksi koettuun kulttuuriin on innostunutta ja aktiivista. Oulun Eteläisen alueen ihmisten aktiivisuus kulttuuritoiminnassa painottuu enemmänkin kulttuurin tekemiseen kuin kulttuuripalvelujen kuluttamiseen. Alueella on esimerkiksi kirjoitettu paljon kyläkirjoja. Alueelta löytyy myös pienimuotoisia kotimuseoita, joiden esineistö on itse koottu suvun historian vaalimiseksi ja perinteen säilymiseksi. Lisäksi monenlainen talkoovoimin toteutuva kylätoiminta ja kyläjuhlat ovat suosittuja. Paikallisen perinteen ja kädentaitojen vaaliminen koetaan tärkeäksi ja läheiseksi kulttuurin muodoksi. Kulttuurin yhteyttä arkipäivään ja paikallisuuteen ei kuitenkaan välittömästi tiedosteta.

Kulttuurin elitistisyys tai sen "määrittelemättömyys" ovat todennäköisesti myös syinä siihen, että ihmisten osallistuminen alueellisesti ja paikallisesti järjestettyihin kulttuurialan seminaareihin on ollut vähäistä. Yleensä osallistujina on vain tietty joukko alueen kulttuuritoimijoita ja -vaikuttajia. Myös kunnallisten päättäjien mukaan saanti on usein vaikeaa. Laajemman keskusteluyhteyden luomista eri tahojen välille on näin ollen vaikea toteuttaa. Kulttuurin tiimoilta järjestetyt seminaarit tulisi kyetä pukemaan siten, että myös alueen asukkaat kokisivat ne itseään ja jokapäiväistä elämäänsä koskeviksi. Toisaalta varsinaisia kulttuuriseminaareja on pidetty alueella vasta muutamia, joten kokemukset niistä ovat erittäin vähäisiä.

Yleisen aktiivisuuden kulttuuritoiminnassa uskottiin kuitenkin olevan lisääntymässä. Erityisesti uusien ihmisläheisten kulttuuriprojektien ja -hankkeiden myötä alueen ihmisten asenteet ovat pehmentyneet ja muuttuneet myönteisemmiksi. Onnistuneilla hankkeilla on ollut myönteistä vaikutusta paikkakuntien elämään monella tavalla. Kunta on saanut niiden kautta näkyvyyttä ja

paikallisten ihmisten talkootyöpanos on lisännyt aktiivisuutta ja vahvistanut yhteisöllisyyttä. Oman alueen kulttuuri ja perinteet nähdään ehkä entistä enemmän vaalimisen arvoisiksi, vaikka niihin suhtautuminen on edelleenkin turhan vaatimatonta.

Alueen päättäjiä, etenkin kuntatasolla, moitittiin vanhoillisiksi ja asenteita kulttuuria kohtaan rajoittuneiksi, usein jopa kielteiseksi:

"Päättäjillä ja kehittäjillä on yleensä ottaen rajallinen käsitys kulttuurista, joka tapauksessa normatiivinen: kulttuurin tulee täyttää määrättyjä ehtoja ennen kuin se katsotaan hyödylliseksi."

Erityisesti pienemmät toimijat kokivat päättäjien taholta tulevan tuen olemattomaksi. Toiminnan sanottiin saavan osakseen myönteistä huomiota vasta sitten, kun tapahtumalla on jo näkyvyyttä ja tunnettuutta. Kulttuuritoiminta nähdään edelleenkin riskisijoituksena ja päättäjiltä puuttuu uskallusta lähteä tukemaan hankkeita niiden alkuvaiheessa. Monet haastatelluista kulttuuritoimijoista olivat myös sitä mieltä, että alueen päättäjät eivät luota kulttuurialan ihmisten asiantuntemukseen eivätkä halua hyödyntää heidän tietotaitoaan päätöksenteossa. Siitä huolimatta kulttuuritoimijoiden mielestä suhtautuminen kulttuuria kohtaan on päättäjätasolla muuttunut avoimempaan ja asiantuntevampaan suuntaan viime vuosien aikana.

Alueella on myös esimerkkejä kunnista, joissa kulttuurin rooli on paitsi sisällytetty kehitysohjelmiin myös sisäistetty niin, että se näkyy käytännötoimissa saakka. Aikaisemmin kulttuuria ei esimerkiksi tuotu näkyvästi esille kuntakuvissa, mutta nyt muutamata alueen kunnista ovat enemmän profiloitumassa kulttuuripitäjiksi. Siinä, miten keskeisellä sijalla kulttuuri on kehittämistyössä,

on kuitenkin suuria eroja sekä alueen kuntien että seutukuntien välillä. Kuntataloudesta varojen kohdennus joudutaan miettimään tarkasti ja siinä kulttuuri pääsee harvoin kärkisijoille. Kulttuurimyönteisyys ei kuitenkaan edellytä välttämättä suuria määrärahoja, vaan voi yhtälailla tulla esille innovatiivisessa ilmapiirissä ja kannustavassa suhtautumisessa kulttuuritoimintaa kohtaan.

Aluekehittäjiä asenteita ja suhtautumista kulttuuria kohtaan pidettiin ainakin keskustelutasolla myönteisinä. Puhe ja konkretia eivät silti välttämättä aina kohtaa. Tosin alueellisesta näkökulmasta Oulun Eteläinen on uusi alue, jolla ei ole vielä täydellistä toimivuutta kaikilla osa-alueilla. Silti alueen kehittämisen todelliset painopistealueet ovat monien mielestä jo hyvin nähtävissä, vaikka aluekeskusohjelmassa myös kulttuurin mainitaan olevan yksi niistä. Aluekehittäjiä odotettiin tutustuvan alueeseensa myös kulttuuritoiminnan osalta ja osoittavan aktiivisuutta esimerkiksi suorilla yhteydenotoilla alueen kulttuuritoimijoihin ja -päättäjiin. Aluekehittäjät itse toivat esille kulttuurimyönteisyyttään, mutta tunnustivat kulttuurin roolin aluekehitystyössä vaativan yhä selkiyttämistä. Kulttuurin laaja-alaiset vaikutukset tiedostettiin, vaikka niiden mahdollisuuksia ei osata vielä hyödyntää.

Kaikki haastateltavat korostivat kulttuurin merkitystä alueen viihtyisyyden ja vetovoimaisuuden luomisessa. Myös sidos identiteettiin tuli selvästi esille. Alueen kulttuuriperinteen vaaliminen nähtiin tärkeäksi erityisesti tulevia sukupolvia ajatellen. Aluekehitysnäkökulmaa ei tuotu varsinaisesti esille. Toisaalta viihtyvyyteen ja vetovoimaisuuteen liittyvät tekijät ovat osa aluekehitystä ja tukevat sitä. Kulttuuri koettiin tärkeäksi lähinnä sen tarjoamien elämysten takia. Kulttuuria tarvitaan työn vastapainoksi sekä tuomaan virikkeellisyttä jokapäiväiseen elämään.

Lisäksi kulttuuri toimii väylänä itsensä toteuttamiseen, mitä pidettiin inhimillisen elämän elinehtona.

Alueen kulttuuritoiminnalla oli siis haastateltujen mielestä kaksi perustehtävää. Ensinnäkin kuntalaisille on tuotettava kulttuuripalveluja yleisen viihtyvyyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Monipuolinen kulttuuritarjonta ja myönteinen imago houkuttelevat ihmisiä muuttamaan alueelle ja samalla myös hillitsevät poismuuttoa. Toiseksi on tärkeää saada alueelle sellaisia kulttuuritapahtumia, jotka tuovat alueelle vierailijoita myös muualta.

Haastateltavat määrittivät kulttuurin ja sen sisältämän toiminnan hyvin laaja-alaisesti. Heidän mielestään kulttuuria ovat taiteen eri alat, perinteet, tavat, kädenaidot ja osaaminen. Kulttuuri pitää sisällään myös perinnemaisemat, rakennukset, identiteetin, kulttuurihistorian ja kulttuuritapahtumat. Kulttuurin määritteli eräs alueen kulttuurivaikuttajista näin:

“Kulttuuri on luovaa, ainutkertaista, persoonaa tai perinteeseen liittyvää, sosiaalisessa kentässä tapahtuvaa toimintaa, jossa esteettiset näkökohdat ja tuotteistus painottuvat eikä taloudellinen tulos ole keskeisellä sijalla – kuitenkin se on yksi osatekijä.”

Alueen kulttuuri-identiteetistä puhuttaessa jokilaaksojen kulttuuri nousi poikkeukseksi Oulun Eteläisen kulttuuria yhteisesti luonnehtivaksi tekijäksi. Kukaan haastatelluista ei kuitenkaan tarkemmin määritellyt, mitä jokilaaksojen kulttuuri tarkoittaa ja miten se näkyy. Muiksi yhdistäviksi tekijöiksi mainittiin maaseutumainen elämisentapa ja työnarvostus. Luonnon merkitystä ja vaikutusta alueen kulttuuriin pidettiin myös tärkeänä. Mitään Oulun Eteläisen kulttuuria sinällään ei kuitenkaan ole olemassa, sillä alue on varsin keinotekoisesti muodostettu ja iältään nuori

ilman yhteistä historiaa ja pitkiä perinteitä. Muutenkin alueen kunnat nähtiin melko heterogeenisinä omine kulttuurisine piirteineen eikä yhteisiä nimittäjiä ollut loppujen lopuksi helppo löytää.

12.2. Kulttuurin rooli alueellisessa kehittämistyössä

Kulttuuri nähtiin kaikkien haastateltujen taholta tärkeänä aluekehityksen osatekijänä, jonka merkitys on viime aikoina korostunut monella tavalla. Kulttuuri lisää ennen kaikkea alueen asukkaiden viihtyvyyttä ja alueen vetovoimaisuutta sekä kirkastaa alueen imagoa. Vireä kulttuuritoiminta ei houkuttele alueelle ainoastaan asukkaita vaan sen vaikutuksen uskottiin näkyvän myös yritystoiminnan kehittämisessä. Kulttuuritoimintaa pidettiin keskeisenä erityisesti koulutetun väestön houkuttelemiseksi alueelle. Lisäksi kulttuurin nähtiin yhdistävän alueen ihmisiä sekä luovan pohjaa halulle toimia yhdessä alueen hyväksi. Aluekehittäjä kiteytti kulttuurin merkityksen aluekehitystyössä seuraavasti:

“Kulttuuri on tärkeä alueen voimavara. Ehdottomasti. Se on ensisijaisen tärkeä, kun puhutaan viihtyvyydestä ja vetovoimallisista tekijöistä. Se vaikuttaa sekä asukkaiden viihtymiseen alueella että pidemmän päälle liiketoiminnan sijoittumiseen. Ei työ ainoastaan riitä, sillä ihmisethän eivät elä pelkästään leivästä.”

Nyky-yhteiskunnan suuntauksena ovat lyhentyneet työajat ja tulojen ohjautuminen entistä enemmän vapaa-ajantoimintoihin. Heterogeenisen ja entistä vaativamman yleisön vaatimuksista syntyy tarve kulttuuripalvelujen tarjonnan monipuolistamiseen. Ihmisille ei pidemmällä tähtäimellä riitä pelkästään työpaikka kriteeriksi asuinpaikkaa

valittaessa, vaan muilla viihtyvyyteen liittyvillä seikoilla on kasvava merkitys. Myös Oulun Eteläisen asukkaat ovat valmiita pendelöintiin ja pitkiinkin työmatkoihin, mikäli asuinpaikkakunta muuten tarjoaa miellyttävän ja virikkeellisen ympäristön sekä mahdollisuuksia vapaa-ajanharrastuksiin.

Haastatellut korostivat, että erityisesti maaseutualueiden kehittämisessä kulttuurin tulisi olla avainasemassa. Aluekehittämisessä kaikki eri osa-alueet vaikuttavat saumattomasti toisiinsa ja toimivat vuorovaikutuksessa keskenään, joten myös kulttuuritoiminnan kehittäminen on samalla koko maaseudun kehittämistä. Kulttuurin merkitys ja vaikuttavuus korostuu erityisesti matkailuun yhdistettynä. Haastateltujen mielestä Oulun Eteläisen alueella kulttuuri tulisi ensisijaisesti valjastaa juuri alueen matkailun käyttövaraksi. Alueella on käynnistetty hankkeita sekä kulttuurin että matkailun puitteissa, mutta näitä molempia yhdistäen ei ole ainakaan vielä syntynyt aloja ja samalla aluekehitystä tukevia onnistumisia.

Vaikka avautumista kulttuurin suuntaan on tapahtunut, sen rooli aluekehitystyössä on kaikista puheista huolimatta jäsentymätön. Päätäjätasolla on vähän jos lainkaan mukana kulttuurialan ihmisiä, minkä uskottiin osaksi näkyvän kulttuurin sivuroolina aluekehitystyössä. Kulttuuritoimijoiden mielestä alueen kehittymistä tukeviin kulttuurihankkeisiin kyllä kannustetaan, mutta todellista kiinnostusta niiden toteuttamiseen tai jatkumiseen ei ole. Kulttuurin sisällyttäminen aluekehitystyöhön edellyttää keskusteluyhteyden lujittamista ja avoimempaa ajatustenvaihtoa. Myös paikallisten ihmisten osallistuminen keskusteluun tulisi nähdä tärkeänä, sillä kulttuuri on kaikkien yhteinen ja kaikkia yhdistävä asia.

Kulttuurin elinkeinollisen merkityksen uskottiin lisääntyvän tulevaisuudessa, vaik-

ka tällä hetkellä kulttuurin työllistäviä vaikutuksia alueella ei pidetty merkittävänä. Kulttuurin sanottiin työllistävän pääasiassa kausiluontoisesti ja erilaisten tapahtumien kautta. Kulttuurialan uskottiin kuitenkin lisäävän työllistämismahdollisuuksia myös Oulun Eteläisen alueella, mikäli ala onnistuu vakauttamaan asemansa ja toiminta kehitty ammatillisempaan suuntaan. Osana ammattimaista toimintaa nähtiin myös alan toimijoiden verkostoituminen, minkä kautta todellinen elinkeinollinen merkitysikin kasvaisi. Myös laajempi alueellinen yhteistoiminta nähtiin keinona uusien työpaikkojen luomisessa.

Alueellistuminen ja sen myötä eri alojen verkostoituminen on toimintatapana uusi kaikilla aloilla. Ehkä muita vieraampana se kuitenkin koetaan kulttuurialalla, missä toiminta on aina ollut hyvin toimijälähtöistä. Verkostoalueen hahmottamista Oulun Eteläisenä ei kuitenkaan koettu vaikeaksi, vaikka seutukuntien mukainen jako oli haastateltujen mielestä edelleen sekä kulttuurisesti että toimintatapojen puitteissa luontevampi.

12.3. Alueellinen yhteistyö kulttuuri-toiminnassa

Haastateltavat sanoivat alueellisen yhteistyön puuttuvan lähes täysin Oulun Eteläisen kulttuuritoiminnasta. Myös paikallinen yhteistyö on jäänyt melko vähäiseksi. Alueen toimijoiden keskuudessa on ollut vireillä erilaisia pienimuotoisia yhteistyökehelmiä, joissa ei ole kuitenkaan edetty alkuvaihetta pidemmälle. Yleensä yhteistyö tapahtuu yksittäisten kuntien kesken ja on rakentunut sektori-kohtaisesti, ei niinkään eri taiteen aloja yhdistäen. Tunnusomaista on myös yhteistyön syntyminen tarpeesta eikä kokeilunhalusta tai yhteistyön kehittämiseksi yleensä. Kuntien

kulttuurivastaavien kesken tehdään jonkin verran epävirallista yhteistyötä, mutta kulttuuritoimen viimeaikaiset leikkaukset ovat vaikeuttaneet yhteistyön toteuttamista.

Lähes jokainen kuitenkin tunnusti alueellisen yhteistyön tarpeellisuuden kulttuurialalla. Ainoastaan yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että yhteistyöhön ei ole tarpeellista lähteä, vaan jokaisen tulee keskittyä omiin hankkeisiinsa. Hänen mielipiteestään heijastui tyytymättömyys asenteisiin ja yhteistyöhalukkuuteen sekä päättäjätasolla että myös kulttuuritoimijoiden keskuudessa. Myös muutamat muut haastateltavat mainitsivat keskinäisen kilpailun haittaavan usein toimintaa ja vaikeuttavan rakentavan yhteistyön syntymistä. Eräänlaisena kannanottona kiinnostuksesta alueellisen yhteistyön kehittämiseen voidaan myös nähdä haastattelusta kieltäytymiset, joita tämän selvitystyön yhteydessä oli huomattavan monta.

“Kyllähän täällä alueella on sellasta turbaa itsekkyyttä ja typerää katenttakin. Toisaalta sen ymmärtääkin, kun jokainen joutuu tekemään näitä juttuja niin itseksensä ja omistaan. Ja nurkkakuntasuutta, sitäki löytyy.” (alueen kulttuuritoimija)

Kulttuuritoiminnan yhteistyön kannalta monet alueen toimijat pitivät Oulun Eteläistä liian laajana ja vaikeasti hahmotettavana alueena, joka käsittää hyvin erilaisia kuntia. Etenkin pienemmät kulttuuripalvelujen tuottajat kokivat seutukuntien mukaisen jaon edelleenkin luontevammaksi ja turvallisemmaksi toimintakentäksi. Toisaalta kuntien erilaisuus kyettiin näkemään myös vahvuutena, joka voi synnyttää uudenlaisia ideoita ja toimintaa. Toteutuakseen se vaatii kuitenkin avoimen yhteyden luomista, alueen vahvuuksien tunnistamista sekä sitoutumista kaikkien osapuolten taholta.

Toimintamuotona yhteistyö nähtiin mahdollisuutena, johon on syytä panostaa aikaisempaa enemmän. Yhteistyötä kannatettiin edellyttäen, että se on järkevästi rakennettua, toimintaa tukevaa ja ennen kaikkea suunnitelmallista. Ainoastaan kokeilemisen ja tekemisen kautta uskottiin toimijoiden vähitellen lähentyvän toisiaan ja yhteistyön lisääntyvän. Käynnistävä ja koordinoiva taustavoima nähtiin kuitenkin tarpeelliseksi tai muuten alueellisen yhteistyön uskottiin jäävän edelleenkin hyvin pienimuotoiseksi tai kokonaan toteutumatta. Sitä, missä määrin kukin olisi omalta osaltaan lopulta valmis lähtemään mukaan alueelliseen toimintaan, oli vaikea arvioida.

Oulun Eteläisen alueella on syntynyt jonkin verran myös toimivia kulttuurialan yhteistyömuotoja. Toimijoiden välillä tehdään luontevaa yhteistyötä esimerkiksi tanssitaiteessa, musiikissa ja näyttämötaiteessa. Yleensä yhteistyön kokivat olemattomaksi ja vaikeaksi alueen pienemmät kulttuuritoimijat. He uskoivat jäävänsä monessa suhteessa suurempien tapahtumien varjoon ja kokivat omat toimintamahdollisuutensa rajoitetummiksi. Heidän mielestään yleinen asennoituminen kulttuuria kohtaan ja kulttuuritoimijoiden väliset suhteet olivat ylipäätään negatiivisempia verrattuna muiden toimijoiden mielipiteisiin ja kokemuksiin.

Päätäjätasolla alueellinen yhteistyö kulttuuritoiminnassa nähtiin melko toimivana ja monipuolisena. Mielikuva oli muodostunut pääasiassa muutamista alueellisista teatteriesityksistä, joissa on mukana esiintyjä taiteen eri aloilta. Selkeää käsitystä kulttuurialan yhteistoiminnasta tai sen puuttumisesta alueella ei kuitenkaan ollut. Kuitenkin myös päätäjät korostivat tarvetta yhteistyön ja uusien toimintamallien kehittämiseen, sillä joka tapauksessa niiden vaikutukset ovat enemmän toimintaa vahvistavia kuin heikentäviä.

12.4. Kulttuuriprojektien merkitys alueella

Nykyinen projektimuotoinen kehittämistyö on tuonut kulttuurin lähemmäksi myös alueen ihmisiä ja kannustanut heitä entistä aktiivisemmin mukaan toimintaan. Projektit keskittyvät pääasiassa alueen omaan kulttuuriin ja tästä syystä ne yleensä koetaan tärkeiksi ja hyväksytyiksi. Projektien kautta myös talkootyö on saavuttanut uusia ulottuvuuksia, mistä hyvänä esimerkkinä on ollut Kärämäen paanukirkon rakentamishanke.

Kaiken kaikkiaan projektien ja hankkeiden merkitys alueen kulttuuritoiminnassa nähtiin keskeisenä. EU-rahoitettuja hankkeita pidettiin perinteisiä kulttuurihankkeita moniaineksisempina ja ne ovat tuoneet lisää virikkeellisyyttä alueen kulttuuritoimintaan. Hankerahoituksella on tuettu vanhempia tapahtumia sekä kokeiltu rohkeasti aivan uudenlaista toimintaa. Rakennerahastojen mahdollistama tuki on osoittautunut myös monen tapahtuman pelastukseksi. Erityisen myönteisenä hankkeiden osalta pidettiin uusien toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden mukaantuloa kulttuuritoimintaan projektimuotoisen toiminnan kautta. Ylipäätään kulttuurialalla on ollut viime vuosina nähtävissä uudenlainen toimintamalli. Tapahtumat ja hankkeet ovat yhä harvemmin kuntien järjestämiä ja toteuttamia, vaan toiminnasta on tullut huomattavan toimijalähtöistä. Tämän ansiosta toiminta on muuttunut myös innovatiivisemmaksi ja syventynyt sisällöltään.

Projekteihin ja hankkeisiin liittyy myös ongelmia, joiden minimoimiseksi alueellisen koordinoimisen tarpeellisuus tuli yhä uudelleen esille. Kulttuuriprojekteille on ollut tyypillistä niiden hajanaisuus. Myös suunnitelma toiminnan jatkumisesta puuttuu usein. Ihmisiä on vaikea saada sitoutumaan toimintaan, jonka tulevaisuutta ei nähdä

hankerahoituksen kestoa pidemmälle. Hankkeet ja projektit alkavat vähitellen menettää uskottavuuttaan, mikäli niiden eteenpäin vieminen ei tuota tulosta eikä niillä ole kauaskantoisia vaikutuksia. Kulttuurialalla huomautettiin myös, että päättäjät usein kuittaavat kulttuuritoiminnan tukemisen kehottamalla hakemaan toiminnalle “helppoa rahaa” EU-rakennerahastoista.

“Kulttuuritoimien toivotaan ja oletetaan saavan helppoa rahoitusta erinäisistä EU-tukirahastoista tai suoraan liikemaailmalta sponsoritukea.” (kulttuuritoimija)

Aluekehittäjät näkivät erilaiset projektit keskeisenä työvälineenä alueen kehittämisessä kaikilla sektoreilla. Hankkeiden onnistumisissa on kuitenkin suuria eroja ja ne eivät ole välttämättä onnistuneet täyttämään niille asetettuja odotuksia. Erityisesti kulttuuripuolella on jääty kaipaamaan projektien ja hankkeiden keskinäistä yhteyttä sekä määrätietoisuutta. Hankkeilta toivotaan myös lisää uskallusta ja innovatiivisuutta. Toisaalta projektit ovat toimintamuotona vielä melko uusi ja näin ollen niiden suunnitteluun ja toteuttamiseen vaadittavaa kokemusta ei ole.

“Kulttuuribankkeet ovat tärkeitä monella tavalla. Niiden kautta toimintaan on tullut uusia ihmisiä ja myös uudenlaista toimintaa. Esimerkiksi täällä Kärsämäen Elämäntarinalakatemia oli aika rohkea idea, jota lähdettiin toteuttamaan bankerahoituksen turvin. Siihen tarvitaan myös ennakkoluulottomuutta. Kunhan projektit vielä vakiinnuttaa asemansa, uskon että niihin saadaan lisää uskallusta mukaan.” (aluekehittäjä)

Aluekehittäjien mielestä kulttuurihankkeiden merkitys korostuu ennen kaikkea alueen viihtyisyyden lisäämisessä ja sitä kautta ne myös linkittyvät elinkeinoelämään. Kult-

tuurihankkeiden työllistävää vaikutusta ei ainakaan tässä vaiheessa pidetty alueella merkittävänä. Hankkeiden työllistävyys tulee ensisijaisesti esille jo olemassa olevien työpaikkojen säilymisessä, sillä ilman hankerahoitusta niitä ei olisi ehkä kyetty ylläpitämään. Muutamien hankkeiden kohdalla on voitu palkata myös uusia henkilöitä, mutta kaiken kaikkiaan niiden määrä ei ole kovin suuri. Hankkeiden kautta syntynyt toimijoiden välinen yhteistyö ja verkostoituminen voi toisaalta synnyttää myöhemmin uusia hankkeita, joilla voi olla edelleen työllistäviä vaikutuksia.

12.5. Alueen kulttuuritoiminnan ongelmia

Suurin osa Oulun Eteläisen alueen kulttuuritoiminnasta on suhteellisen pienimuotoista. Alueella on toki muutamia huomattaviakin tapahtumia, jotka ovat vuosien varrella laajentuneet ja vakiinnuttaneet toimintansa. Suurimpana ongelmana alueella kuitenkin nähtiin toiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Kulttuuritoiminta yleensä kamppailee resurssipulan kanssa niin taloudellisesti, henkilöstöllisesti kuin sopivien kulttuuritilojenkin suhteen, mikä vaikeuttaa jatkuvasti toiminnan eteenpäinviemistä. Resurssipulasta kärsivät alueen kulttuuritoimijoiden lisäksi myös kunnallinen kulttuuritoimi. Negatiiviset vaikutukset ovat moninaiset, eikä niistä vähäisimpänä toimijoiden turhautuminen ja sen synnyttämä luovuttamisen mentaliteetti.

Alueen kulttuuritapahtumille ja -toiminnalle on tyypillistä, että ne ovat usein henkilöityneet yhteen ihmiseen, joka lähdettyään vie mukanaan sekä innostuksen, tiedon että näkemyksen. Se vaikuttaa suoraan myös toiminnan jatkuvuuteen.

“Ongelmana on ns. ammattilaisten kapea kärki. Toiminta henkilöityy. Se on haavoittuva tilanne, jos vetäjä väsähtää eikä tilalle

löydy jatkajaa ja toiminta hiipuu, oli kysymys sitten tapahtumasta, harrastustoiminnasta tai yhdistyksistä.” (kulttuuritoimija)

Tässä yhteydessä moni esitti myös huolensa alueen kulttuuritoiminnan tulevaisuudesta. Tällä hetkellä toiminta lepää useilla paikkakunnilla muutaman luovan, pitkänlinjan kulttuuritoimijan harteilla. Uusia ihmisiä, ennen kaikkea nuoria, tulisi saada aktivoitua mukaan toimintaan.

Esteeksi toiminnan toteuttamisessa voi muodostua myös toimijoiden näköalattomuus ja itsekkyyks. Kulttuuritoimintaa ei hahmoteta laajemmassa alueellisessa kentässä eikä yhteistoiminnan mukanaan tuomia hyötyjä ja vahvuuksia osata nähdä. Alueellisessa toiminnassa pelätään toisten, jo nyt vahvempien, hyötyvän loppujen lopuksi muita enemmän. Vaikka hyödyt toisaalta tiedostettaisiinkin, mukaan ei silti välttämättä uskalta lähteä eikä avautumista ulospäin yhteistoiminnalliseen suuntaan näin ollen tapahtu. Osana ongelmia nähtiin myös alueen pitkät välimatkat, minkä myös uskottiin pitävän kulttuuritoimijat erillään ja omissa oloissaan.

Kulttuurialan toimijoiden mielestä ongelmana on myös kulttuurin arvostuksen puuttuminen alueella. Esteeksi kulttuuritoiminnan kehittämisessä mainittiin edelleen vanhoilliset vaikuttajat ja kunnalliset päättäjät sekä nihkeä asenneilmapiiri kulttuuria kohtaan. Alueen kulttuuritoiminta on perinteisesti toteutunut pitkälti talkoovoimin eikä kulttuuria edelleenkaan mielletä työnä ja toimeentulolähteenä. Kulttuuritoimintaa pidetään mukavana puuhasteluna, jota ei olla valmiita tukemaan taloudellisesti. Myös alueella vaikuttava vahva uskonnollisuus toi monen mielestä oman lisänsä ilmapiiriin ja vaikutti kulttuuritoiminnan toteuttamisessa.

Aluekehittäjät korostivat kulttuurin kasvavaa merkitystä, vaikka resursseista tai nii-

den kohdentamisesta johtuen kulttuuri ei kieltämättä aina saavuta sille kuuluvaa asemaa. Huomionarvoisena kommenttina esitettiin myös, että kulttuuritoimijoidenkin keskuudessa arvostus alueen kulttuuria tai jopa omia hankkeita kohtaan voi olla vähäistä. Uskon ja luottamuksen puute omaan osaamiseen ja omiin mahdollisuuksiin tuli esille esimerkiksi näkymättömyytenä ja kuulumattomuutena alueen muissa tapahtumissa tai alan kehittämiseen suunnatuissa hankkeissa.

Myös alueen kulttuuritapahtumien kausiluontoisuus nähtiin heikkoutena sekä toiminnan itsensä että matkailun kehittämisen kannalta. Lisäksi useiden tapahtumien samanaikaisuus verottaa jokaiselta tapahtumajärjestäjältä jonkin verran kävijöitä. Pitkälti ainoastaan kesäaikaan painottunut toiminta heikentää alan elinkeino- ja työllistämismahdollisuuksien hyödyntämistä. Tarkoituksenmukaista olisi kasvattaa ja kehittää kulttuuritoimintaa mahdollisuuksien mukaan ainakin joiltakin osin ympärivuotiseksi.

EU:n rakennerahastotuen myötä myös kulttuurihankkeiden määrä alueella on lisääntynyt. Pääosin hankkeet ovat pieniä ja niitä, kuten myös muuta alueen kulttuuritoimintaa, moitittiin usein suunnittelemattomuudesta. Haastateltujen mielestä toiminnalta puuttuu usein selkeä idea, vaikka tuotteen, kohderyhmän ja tavoitteiden määrittelyn tulisi toimia lähtökohtana myös kulttuuritapahtumille. Kulttuurin tuotteistamiseen ja tapahtumien sisällön suunnitteluun tulisi kaikkien mielestä kiinnittää huomiota ja ohjata enemmän kehittämisresursseja. Tuotteistaminen määriteltiin kehittämistyöksi, jolla luova sisältö muovailtaan sellaiseksi tuotteeksi, joka voi lopulta saavuttaa yleisön eli asiakkaan.

Pienten hankkeiden haittana on suurempien kärkihankkeiden ja alueen imagon kannalta tärkeiden veturihankkeiden puuttumi-

sesta johtuva sirpaleisuus. Lisäksi hankkeilta puuttuu usein määrätietoinen jatkosuunnitelma toiminnan eteenpäin viemiseksi. Hankerahoituksen turvin toiminta saadaan vietyä tiettyyn pisteeseen, mutta sen jälkeen sen jatkuminen osoittautuu usein vaikeaksi. Vaihtoehtona olisi toiminnan jatkaminen uuden hankkeen muodossa, mutta sen suunnittelun, toteutuksen jne. koettiin vaativan resursseja, joita alueen toimijoilla itsellään ei aina ole riittävästi.

Alueen näkökulmasta Oulun Eteläisen kulttuuritoiminta on hajanaista ja muutamaa tapahtumaa lukuun ottamatta melko näkymätöntä. Tämän korjaamiseksi haastateltavat korostivat alueen kulttuuritoiminnan koordinoimisen ja verkostoitumisen tarpeellisuutta. Toisaalta kulttuuritapahtumien erilaisuudesta johtuen myös niiden tarpeet ja tavoitteet ovat erilaiset, minkä epäiltiin tuovan ongelmia tai vähintäänkin suuria haasteita verkostotoiminnalle.

Haastateltavat huomauttivat alueelta puuttuvan yhtenäiset suuntaviivat sille, miten kulttuuritoimintaa tulisi kehittää ja mitä sillä tavoitellaan. Yhteisen kulttuuristrategian avulla voitaisiin poistaa esimerkiksi toiminnan hajanaisuutta ja samalla lisätä sekä suunnitelmallisuutta että tavoitteellisuutta. Alueen resurssit huomioiden monet alueen tapahtumista voivat edelleenkin pysyä kuntakohtaisina, mutta tavoitteeksi nähtiin yhden laajan suuria joukkoja vetävän tapahtuman kasvattaminen alueelle. Vetovoimaisella tapahtumalla myös Oulun Eteläinen saisi lisää näkyvyyttä. Myös alueellisen kulttuurialan kärkihankkeen kehittämistä pidettiin tarpeellisenä koko alueen kulttuuritoiminnan tukemisen kannalta.

Oulun Eteläisen kulttuuritoimintaan kaivattiin ammattimaisempaa otetta. Haastateltujen mielestä asioiden hallintaa ei osata riittävästi ja näin hyvätkin ideat kaatuvat or-

ganisoinnin puutteellisuuteen. Kulttuuritoimijat ovat alansa osaajia, mutta innovatiivisuus ja luovuus eivät välttämättä yhdisty markkinointi- ja yritystoiminnalliseen ajatteluun. Erityisesti tapahtumien markkinointia ja tiedotusta tulisi parantaa ja myös kuntien odotettiin olevan siinä näkyvämminkin mukana. Tässä yhteydessä myös alan oppilaitokset voisivat olla avainasemassa. Oppilaitosten tulisi yhä enemmän rohkaista opiskelijoita yrittäjyyteen ja korostaa markkinointiainetta opetussuunnitelmissaan. Lisäksi viestintäalan opiskelijat voisivat esimerkiksi suunnitella ja toteuttaa yhteistyössä kulttuuritoimijoiden kanssa tapahtumien markkinointia ja tiedotusta.

Ylipäätään oltiin sitä mieltä, että alueen kulttuurialan oppilaitokset tulisi saada selkeämmin mukaan sekä alueen kulttuuritoimintaan että sitä kautta myös alueen kehittämiseen. Oppilaitokset nähtiin vielä lähes käyttämättömänä voimavarana. Alan opiskelijoiden osaamista voisi hyödyntää monella tavalla jo opiskeluvaiheessa ja samalla he saisivat käytännön tuntumaa alueen kulttuurikenttään. Oppilaitoksia kritisoitiin siitä, että ne keskittyvät toiminnassaan liiaksi täyttämään pelkästään opetuksellista tehtäväänsä. Ne eivät ole huomattavammin onnistuneet roolissaan alueen osaamisen lisääjinä ja alueen kehittäjinä, vaan ovat jääneet melko näkymättömiksi yksiköiksi. Myös kesäyliopiston tarjoamia mahdollisuuksia tulisi kehittää enemmän alueen kulttuuritoiminnan tarpeita vastaaviksi.

Koulujen tuntikehysten kiristyessä myös taidekasvatuksen turvaaminen alueen kaikilla paikkakunnilla nähtiin huolenaiheena. Ongelmiksi nousivat yleensä vastuu opetuksen järjestämisestä ja rahoituksesta sekä myös opettajien ammattitaito. Puutteelliseksi koettiin etenkin kuvataide, jonka osalta alueelle kaivattiin opetuksen alueellista organisoimista

siten, että kaikilla olisi mahdollisuus opetukseen vaikka naapuripaikkakunnalla.

12.6. Näkemyksiä alueellisesta kulttuuriyksiköstä

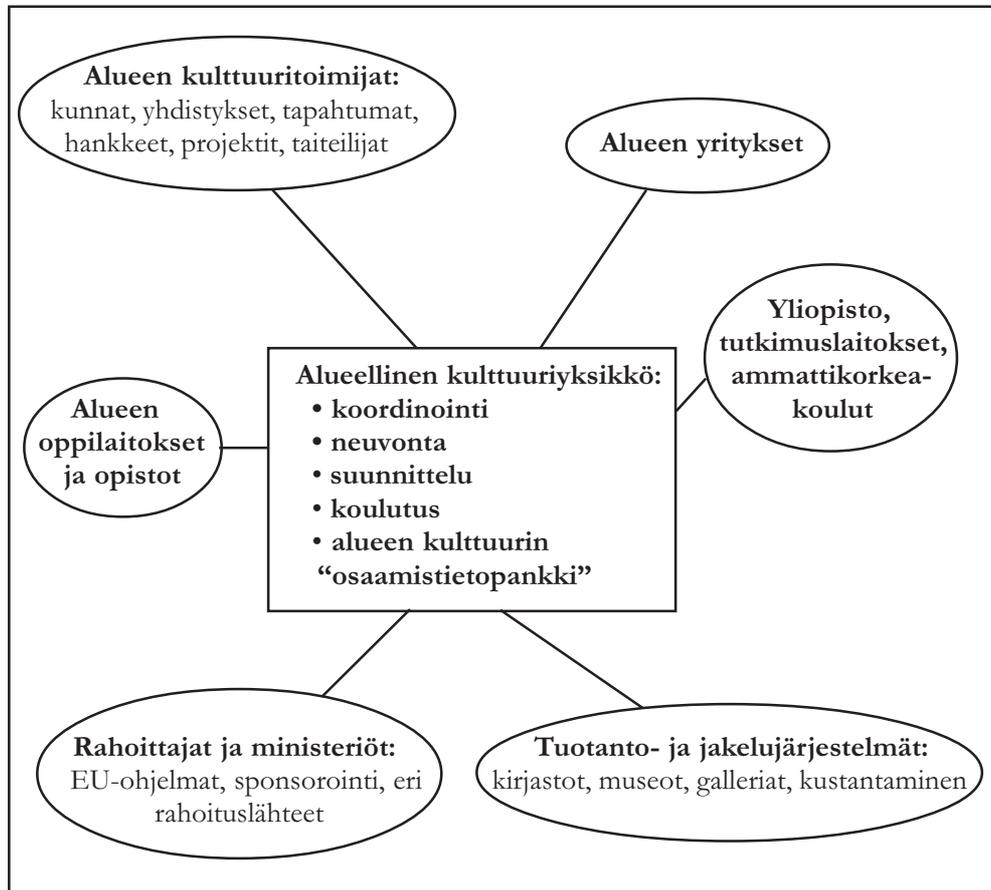
Alueellisen kulttuuriyksikön perustamista Oulun Eteläisen alueelle kannattivat kaikki haastatelluista, sillä alan koordinointi ja neuvonta puuttuvat alueelta täysin. Alkuvaiheessa yksikön rooli nähtiin ensisijaisen tärkeänä alueellisen yhteistoiminnan aktivoinnissa sekä kulttuurialan verkostoitumisessa. Myöhemmin yksikön tulisi keskittyä tarjoamaan erilaisia tukipalveluja ja neuvontaa niillä osa-alueilla, joilla alueen kulttuuritoiminnassa koettiin olevan eniten tarvetta. Tasapuolisuuteen perustuvan toiminnan tulisi lähteä alueen omista tarpeista. Myös maaseudun olosuhteet tulee tuntea ja huomioida, sillä toimintaympäristönä maaseutu tarjoaa erilaisia haasteita ja ongelmia kuin kaupunkiympäristö. Toiminnan tavoitteelliseksi päämääräksi nähtiin kulttuurialan toimintaedellytysten vahvistaminen ja eri osapuolten linkittäminen uusien toimintamallien ja verkostoitumisen kautta (kuva 2).

Kulttuuritoiminnassa nähtiin tarvetta erityisesti ammattimaisempaan markkinointiin ja tiedottamiseen. Keskitetty yhteismarkkinointi ja tapauskohtaiset markkinointisuunnitelmat toisivat toimijoille säästöjä sekä ajallisesti että taloudellisesti ja vapauttaisivat resursseja toiminnan muuhun kehittämiseen ja toteuttamiseen. Toimijoiden mielestä kaikkien toimintaan liittyä myös paljon aikaa vieviä rutiinotoimia, joiden osalta voitaisiin tehdä työnjakoa verkoston kanssa. Konkreettista apua tarvittiin myös esimerkiksi eri rahoituskanavien selvittämisessä. Ylipäätään nähtiin tärkeäksi, että olisi olemassa yksi tietty taho, jonka puoleen voisi kääntyä apua

tarvittaessa. Nykyään tiedon joutuu jokainen kokoamaan palasina eri lähteistä, eikä usein edes tiedetä, mitä ja missä tietoa on saatavilla. Näin monet tukitoimet voivat jäädä monilta myös hyödyntämättä.

Hankkeiden suunnittelussa ja kehittämisessä kaivattiin ohjausta, jota yksikkö voisi tarjota. Suunnitteluapua tarvittiin etenkin hankkeiden sisällön ja tavoitteiden laatimisessa. Usein hankkeiden tavoitteet määritellään helposti hankkeille asetettujen yleisten päämäärien mukaisiksi miettimättä tarkemmin, miten juuri kyseinen hanke voisi edistää yhteisiä päämääriä ja tukea kehitystä myös pitkällä aikavälillä. Yksikön tulisi myös tarjota resursseja ja koordinoitua alueellisten kulttuurihankkeiden suunnittelussa, sillä alueellinen kytkös on nykyään määräävä peruste hyväksytyille hankkeille.

Alueen kulttuuripalvelujen kokoaminen esimerkiksi yhteisen tietoverkon avulla nähtiin välttämättömäksi, sillä tuskin monet alueen toimijatkaan ovat täysin selvillä omalla alueella tarjolla olevista kulttuuripalveluista. Alueen kulttuuria järjestelmällisesti koordinoivan tahon tulisi ylläpitää kulttuuritoimijoista ja erilaisista alan organisaatioista koottua toimijarekisteriä, joka sisältäisi myös tietoa esimerkiksi alueella olevista ohjelman tarjoajista, julkaisukanavista, graafikoista, kustantamoista tai majoituspalveluista. Esimerkiksi tapahtumiin tarvittavien julisteiden, esitteiden ja esittelyvideoiden suunnitteluun ja toteutukseen tarvittavat ammattilaiset voisivat löytyä omalta alueelta. Yhteystieto- ja tapahtumakalenterin ylläpitämisellä voitaisiin välttää myös tapahtumien päällekkäisyyksiä. Ajan tasalla olevan toimijarekisterin tarpeellisuus tuli konkreettisesti esille myös tämän selvityksen yhteydessä, sillä alueen kulttuuritarjonnan kokonaiskuvaa oli hyvin vaikea hahmottaa. Samalla huomattiin, että myös kuntien pitäisi näkyvämmiin tuoda esille

Kuva 2. Verkostomallisen kulttuuriyksikön perusidea

paikallisia tapahtumia, näyttelyjä ja taiteilijoita.

Koulutuksen lisääminen alueen kulttuuri-toimijoille nähtiin keskeisenä, ja sen tulisi tapahtua ennen kaikkea alueen omat tarpeet ja lähtökohdat huomioiden. Kulttuuritoimijoiden tulisi myös osallistua yhdessä alueen oppilaitosten kanssa kulttuurialan tarpeiden kartoittamiseen ja sen myötä alan koulutuksen kehittämiseen. Kulttuurin tuotteistamiseen, sisältötuotantoon, markkinointiin, tapahtumien järjestämiseen ja kulttuuriyrittäjyyteen liittyvää koulutusta pidettiin tällä hetkellä tarpeel-

lisimpina. Myös kulttuurimatkailuun liittyväle koulutukselle uskottiin olevan tilausta.

Kulttuuriyksikkö nähtiin tarvittavana foorumina keskusteluyhteyden luomiselle eri osapuolten välille ja samalla kulttuurin aseman vahvistamiselle aluekehitystyössä. Yksikön tulisi toimia aktiivisena kulttuuripoliittisen keskustelun ylläpitäjänä ja aloitteiden tekijänä. Alueelle kaivattiin erilaisia kulttuurialan seminaareja ja ideariihä, joissa alueen kulttuuritoimijat ja päättäjät sekä alueen asukkaat voisivat käydä rakentavaa keskustelua ja määrittellä yhteisiä tavoitteita.

Yksikön tehtäväksi esitettiin lisäksi alueella kiertävien näyttelyjen sekä teatteri- ja konserttievärlujen järjestämistä. Sen tulisi huolehtia mahdollisuudesta eri taiteen alojen kokemiseen ja harrastamiseen tasapuolisesti alueen kaikissa kunnissa. Pitkällä aikavälillä kulttuuriverkoston tavoitteena tulisi olla yhteistoiminnan laajentaminen sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Laajempien yhteyksien luominen ja kulttuurin vaihto toisten alueiden kesken lisäisi alueen tunnettuutta ja edistäisi kansainvälistymistä sekä toisi myös kulttuuritoimintaan uusia ideoita ja toimintamalleja.

Muun toiminnan ohella huomattiin yksikön merkitys myös alueen kulttuurin vahvistajana sekä alueen identiteetin ja imagon rakentajana. Alueen kulttuuriperinnettä ja kulttuuritoimintaa tukemalla yksikkö voisi samalla yhdistää ja profiloita koko Oulun Eteläistä alueena. Yksikön tavoitteena tulisi olla alueellisen kulttuurin nostaminen ja vieminen lähemmäksi alueen asukkaita tavalla, joka rohkaisisi omaehtoisuuteen sekä toisi kulttuurin luontevaksi osaksi ihmisten elämää, poistamatta kuitenkaan sen elämyksellistä luonnetta.

Eniten erityisesti kulttuuritoimijoita epäilytti kulttuuriyksikön toiminnan rahoittaminen, mikä nähtiinkin ainoaksi todelliseksi ongelmaksi verkoston perustamiselle. Kuntien pelättiin myös vähentävän entisestään kulttuurille suunnattuja määrärahoja ja lakkauttavan kulttuuritoimen virkoja sekä jättävän vastuun kulttuuritoiminnasta alueelliselle yksikölle. Tässä yhteydessä tuli kuitenkin huomata, että kulttuuriyksikön tehtävänä ei ole varsinaisesti kulttuuritoiminnan järjestäminen. Sen roolina olisi lähinnä tukea ja koordinoita toimintaa alueella. Tarkoituksenmukaista ei ole myöskään ensisijaisesti lisätä alueen kulttuuritapahtumien määrää sinällään, vaan pyrkiä saamaan

jatkuvuutta ja sisällöllistä syvyyttä jo olemassa oleviin.

Päättäjätasolla suhtautuminen alueellisen kulttuuriyksikön perustamiseen oli poikkeuksetta myönteistä. Todellisen tarpeen sen perustamiselle uskottiin olevan olemassa eikä sen toteuttamiselle nähty olevan toiminnallisia esteitä. Myös yksikön elinkeinolliset yhteydet olivat aluepäättäjien mielestä selvästi osoitettavissa. Toisaalta kuitenkin muistutettiin, että rakenteiden kasvattaminen lisää yleensä aina kuluja ja tuo toimintaan lisää kitkaa. Tästä syystä yksikön toimintastrategia tulee suunnitella tarkasti sekä välttää kankean organisaatiomallin synnyttämistä. Vaikka varsinaista organisaatiomallia eivät haastatellut kulttuurialan toimijat tässä yhteydessä pohtineetkaan, myös monet heistä toivat esille verkostomallin toimivimpana ja joustavana ratkaisuna.

12.7. Maantieteellä merkitystä: mikä yksikön sijoituspaikaksi?

Oman seutukuntansa työnjaossa Kärämäki on saanut alueen kulttuurialan vetovastuun. Kulttuurialan yhteistoiminnan kehittäminen ja alueellinen linjaus nähtiin tarpeelliseksi, ja näistä lähtökohdista selvitystä lähdettiin tekemään Kärämäen kunnan toimeksi antamana. Pelkästään yhteen seutukuntaan rajoittuvan kulttuurialan verkostoyhteyden sijaan haluttiin selvittää mahdollisuuksia laajemman alueellisen kulttuuriyksikön perustamiselle. Ajatuksena oli myös esittää Kärämäkeä yksikön fyysiseksi sijoituspaikaksi.

Haastateltavat näkivät Kärämäen mahdollisuudet kulttuuriyksikön sijoituspaikkana ristiriitaisina, vaikka ajatukseen suhtauduttiinkin periaatteessa myönteisesti (taulukko 2). Kiitosta annettiin siitä, että jokin alueen kunnista on ylipäätään lähtenyt selvittämään

asiaa ja näin osoittanut aktiivisuutensa. Verkostotoiminta myös mahdollistaisi sen, että eri alojen pääyksiköiden ei tarvitse sijaita alueen keskuspaikassa. Näin myös pienet ja "uudet" kunnat voisivat päästä entistä tiiviimmin mukaan verkostotoimintaan ja saisivat mahdollisuuden näkyvämpään vastuunottoon. Monet näkivät kulttuurin osaluueena, jonka luonteeseen sopisi hyvin sen vetovastuun suuntaaminen maaseutukuntaan. Kulttuuripuolella hyvin usein innovatiivisuus löytyy ja kehittyä pienillä paikkakunnilla. Ne myös yleensä profiloituvat suurempia paikkakuntia useammin nimenomaan kulttuuripaikkakuntina.

Haastateltavat pitivät Kärämäen maantieteellistä sijaintia alueella keskeisenä ja kunta on myös liikenteellisesti hyvin sijoittunut. Lisäksi Kärämäellä on erityisesti viime vuosina noussut uudenlaista kulttuurista innokkuutta ja tahtotilaa, mikä osaltaan kannustaa laajempaan vastuunottoon. Kunta on osoittanut sekä päättäjätasolla että kuntalaisten keskuudessa myönteistä suhtautumista ja ennakkoluulottomuutta uusia ja kokeilevia kulttuurihankkeita kohtaan. Kärämäen nähtiin myös toimineen alueella päänavaajana ja uranuurtajana puhuttaessa kulttuurin merkityksestä aluekehittämisessä.

Muutamat haastateltavista ilmaisivat kuitenkin myös kriittistä suhtautumista. Luonnollisestikin vastaajan paikkakunnasta riippuen Kärämäen sijainti koettiin alueellisen toiminnan kannalta myös syrjäisenä. Lisäksi kunnan resurssit ja kulttuuri-innokkuus kyseenalaistettiin. Epäilyksiä osoitettiin myös viittauksilla alueen kuntien välisiin asenneongelmiin ja kilpailuun. Hankkeen onnistumisen taustalla uskottiin vaikuttavan sekä kuntien että toimijoiden väliset suhteet. Tämä tuli hyvin esille myös selvitystyön eri vaiheissa, sillä useissa tapauksissa kielteiseen suhtautumiseen hanketta kohtaan vaikutti

juuri tietyn kunnan esiin nostaminen kulttuuriyksikön sijoituspaikan yhteydessä.

Muutamat haastatelluista pitivät Ylivieskaa realistisempaan sijoituspaikkana. Perusteena nähtiin ensisijaisesti kaupunkiin rakennettava Kulttuurikeskus Akustiikka, joka tarjoaisi sekä toimitilat että oikeanlaisen ympäristön yksikön toiminnalle. Alueen kulttuuriyksikön toimipaikan tulisi heidän mielestään olla myös toimiva kulttuuritila. Ylivieskaan sijoittamista pidettiin luontevana myös siksi, että se on Oulun Eteläisen alueen keskus ja koko alueen näkökulmasta myös sijainniltaan keskeinen.

Kuntien keskinäistä kilpailuttamista esitettiin tasapuolisena ratkaisuna kulttuuriyksikön sijoituspaikkaa päätettäessä. Asiaa esitettiin myös jätettäväksi seutukuntien ratkaistavaksi. Vaihtoehtona voisi olla myös vetovastuun kierrättäminen kuntien kesken tai sen jakaminen muutamalle kunnalle siten, että kukin kunta saisi vastuualakseen sille luontevasti sopivan kulttuuritoiminnan alueen. Muutama haastatelluista korosti kuitenkin myös sitä, että verkostotoiminnassa kysymyksessä tuskin tulisi olemaan kirjaimellisesti kuntakohtainen vetovastuu. Kunta tarjoaisi yksikölle sijoituspaikan ja tukensa, mutta sisäinen rakenne tulisi sieltä, mistä se saadaan ammattitaitoisimmin koottua. Näin ollen sijoituspaikasta ei pitäisi tulla kiistakysymystä. Toisaalta sijoituspaikan nimeämistä ja korostamista ei pidetty vielä hankkeen tässä vaiheessa välttämättömän tarpeellisenä, vaan sen arveltiin muodostuvan jopa esteeksi hankkeen alkuun saattamiselle. Kolmessa haastattelussa ei haluttu lainkaan kommentoida sijaintikysymystä.

Mielipiteissä tuli myös esille, että alueellisen kulttuuriyksikön fyysisellä sijainnilla ja postiosoitteella ei ole loppujen lopuksi ratkaisevaa merkitystä, sillä sähköisellä yhteydenpidolla ja tiedottamisella tavoitetaan

helposti koko alue. Myös toiminnan puitteissa järjestettävät seminaarit, koulutus yms. voidaan järjestää vaihtelevasti alueen eri paikkakunnilla. Samaa mieltä olivat myös alueen kulttuuria laajemmasta perspektiivistä tarkastelleet muut kulttuurialan vaikuttajat.

Sijaintia tärkeämmiksi tekijöiksi korostuivat toiminnan ammattitaitoisuus, tehokkuus ja tasapuolisuus. Toiminta on joka tapauksessa alueellista ja sitä tulevat toteuttamaan alueen toimijat itse.

Taulukko 2. Kulttuurin tila Oulun Eteläisen alueella haastateltujen mukaan – yhteenvetoa:

1. Asenteet ja kulttuurin arvostus	<ul style="list-style-type: none">- alueen kulttuuritarjonta monipuolista ja laadukasta, mutta sitä ei silti tunneta eikä tunnusteta (vaatimattomuus!)- työnteon ja kädentaitojen arvostus edelleen korkeakulttuuria suurempaa (perinnekulttuuri / korkeakulttuuri)- aktiivisuus korostuu enemmän tekemisessä (talkootyö, kylätoiminta, kyläkirjat, museot) kuin kulttuuripalvelujen kuluttamisessa- käsitys kulttuurista usein rajallinen; kulttuuri vain ajanvietettä myös tekijöille- tuki ja kannustus vähäistä päättäjien taholta- päättäjien suhtautuminen muuttunut viime vuosina myönteisemmäksi ja asiantuntevammaksi- kunta- ja tapahtumakohtaiset erot suuria
2. Kulttuurin rooli aluekehitystyössä	<ul style="list-style-type: none">- rooli jäsentymätön, vaikka merkitystä korostetaan (imago, viihtyvyys, hyvinvointi)- päättäjät eivät tunne alueensa kulttuuritoiminnan kenttää eivätkä hyödynnä toimijoiden ammattitaitoa päätöksenteossa- kulttuurialan ihmisiä ei ole mukana päätöksentekotasolla- hankkeiden ja projektien kautta kulttuurin asema hieman vahvistunut- työllistävyys pääasiassa kausittaista ja tapahtumien kautta, mutta sen uskotaan lisääntyvän tulevaisuudessa- yhdessä kulttuuri + matkailu avainasemassa etenkin maaseutualueiden kehittämisessä

3. Alueellinen yhteistyö	<ul style="list-style-type: none"> - sekä alueellinen että paikallinen yhteistyö toimijoiden kesken vähäistä; syntyy yleensä tapahtumakohtaisesti ja sektoreittain - näkyvämpiä esimerkkejä alueella tapahtuvasta yhteistyöstä ovat tanssi, musiikki ja teatteri - kulttuuritoimijoiden asenteet ja näköalattomuus myös yhteistyön kehittämisen esteenä - yhteistyö mahdollisuus, jota tulee kehittää suunnitelmallisesti - edellyttää onnistuakseen alueellista koordinoitua
4. Kulttuuriprojektien merkitys alueella	<ul style="list-style-type: none"> - erilaiset hankkeet monipuolistaneet alueen kulttuuritoimintaa - toimijarakenteen uudistuminen hankkeiden myötä - paikallinen aktiivisuus lisääntynyt - kulttuuri muuttunut "ihmisläheisemmäksi" hankkeiden kautta - keskeisiä myös alueen kehittämisen kannalta - hankkeiden ongelmina jatkuvuuden turvaaminen, sitoutuminen hankkeisiin sekä hankkeiden välisen vuorovaikutuksen puuttuminen
5. Alueen kulttuuri-toiminnan ongelmia	<ul style="list-style-type: none"> - resurssipula ja toiminnan jatkuvuuden turvaaminen - toiminnan henkilöityminen - yhteisen kulttuuristrategian puuttuminen alueella => suunnittelemattomuus, hajanaisuus, kausiluontoisuus - markkinointi ja tiedotus - oppilaitosten rooli sekä niiden tietotaidon hyödyntäminen - tapahtumien sisällön suunnittelu - asenteet ja arvostus (myös toimijoiden keskuudessa!) vaikeuttavat toiminnan kehittämistä
6. Näkemyksiä alueellisesta kulttuuriyksiköstä	<ul style="list-style-type: none"> - perustamisen kannatus yksimielistä - toiminta alueen tarpeet, vahvuudet ja toimintaympäristö tuntien - rooli ensisijaisesti alueellisen toiminnan koordinoinnissa ja yhteistyön kehittämisessä - neuvonta (esim. rahoituslähteet) ja erilaiset tukipalvelut

	<ul style="list-style-type: none">- suunnittelua esim. hankkeiden sisällön, uusien palvelujen ja toimintamallien osalta- koulutuksen tarjoaminen (esim. markkinointi, tapahtumien järjestäminen, kulttuurimatkailu) ja kehittäminen myös yhdessä alueen oppilaitosten kanssa- alueen osaamisen kokoaminen, toimijarekisteri ja yhteystiedot- keskusteluyhteyden luominen eri osapuolten välille
7. Yksikön mahdollinen sijoituspaikka	<p>Kärsämäki?</p> <ul style="list-style-type: none">+ kulttuurimyönteisyys; näyttää kulttuurin tekemisestä ja tunnettuutta niiden kautta+ aktiivisuus osoitettu myös aloitteella alueellisen yhteistoiminnan kehittämiseksi+ liikenteellisesti hyvä sijainti+ kulttuuritoiminnan "sijoittaminen" maaseutukuntaan sopii alan luonteeseen+ "uuden" kunnan esiinmarssi <p>– kunnan sijainti Oulun Eteläisen alueen suhteen</p> <p>– kunnan resurssit ja toimitilat</p> <p>– alueen kuntien välinen kilpailu</p> <p>Vaihtoehtona esitettiin Ylivieskaa, koska</p> <ul style="list-style-type: none">- Oulun Eteläisen alueen keskus- sijainti keskeinen koko alueen kannalta- Kulttuurikeskus Akustiikka: toimiva kulttuuritila sekä toimitilat <p>Huomioitavaa kuitenkin myös:</p> <ul style="list-style-type: none">- verkostoituminen mahdollistaa toimintojen jakamisen alueella ja sen periaatteena on kuntien (myös pienten) mukaan saaminen niiden vahvuusalueet tunnustaan- sijaintia keskeisempiä ovat toiminnan tehokkuus ja tasapuolisuus- toiminta on joka tapauksessa alueellista ja verkoston rakenne koostuu alueen toimijoista

13. Yhteenveto

Kulttuurilla on taloudellista, imagollista ja alueen identiteettiin liittyvää alueellista vaikutavuutta, joka on myös tutkimuksin osoitettu. Kulttuuritoiminta vaikuttaa alueen vetovoimaan ja kilpailukykyyn, taloudelliseen kehitykseen ja viihtyvyyteen. Viime aikoina kulttuuri on nostettu yhdeksi alueellisen kehittämisen osa-alueeksi ja se on sisällytetty myös useimpiin kehittämissuunnitelmiin. Ohjelmien lupauksista huolimatta kulttuuriala ei ole kuitenkaan vielä päässyt todella mukaan poliittisten ja hallinnollisten päätöksentekoprosessien ytimeen.

Kulttuuria ei ole välttämättä helppo käyttää kehitystekijänä; se vaatii alan tuntemusta ja ammattitaitoa sekä halukkuutta avoimeen yhteistyöhön niin kulttuuritoimijoilta kuin alueen päättäjiltäkin. Kulttuurin roolin vakiinnuttaminen aluekehitystyössä edellyttää kulttuurin monialaisten vaikutusten tunnistamista ja taitoa niiden hyödyntämiseen. Kehittäjäorganisaatioita ja kulttuurialan toimijoita yhdistävien aitojen foorumien perustaminen on nähty tarpeelliseksi. Kehittämiskysymykset asetetaan ja niihin vastataan usein sellaisilla foorumeilla, joilla aloitteentekijöinä ja päättäjinä on harvoin kulttuurialan henkilöitä.

Nykyisen verkostoitumiseen perustuvan aluekehitystyön tavoitteena on synnyttää uudenlaisia organisaatioita alueella yhteisesti tunnustetuille osaamisen vahvuusaloille. Verkostoituminen nähdään vastauksena myös kulttuurialan toimintamahdollisuuksien tukemiselle sekä alan roolin vahvistamiselle osana alueen kehittämistä. Verkostoitumisen kautta kootaan alueen koko osaaminen, toimijat ja oppilaitokset sekä luodaan yhteys elinkeinoelämään.

Myös Oulun Eteläisen aluekeskusohjelma on nostanut kulttuurin osaksi alueen viral-

lista kehittämispolitiikkaa, ja uusien toimintatapojen luominen kulttuurialalla nähdään haasteena. Alueen kulttuuritoiminnan verkostoitumisella tavoitellaan ensisijaisesti toiminnan jäsentymistä sekä ammattimaisempaa otetta. Kulttuurialan kokonaisvaltainen kehittäminen ja osaamistason nostaminen siten, että osa toiminnasta nousisi harrastajapohjalta ammattilaisten toteuttamaksi, olisi tärkeää käytettäessä kulttuuria alueen kehitystekijänä. Lisäksi yhteistoimintaa ja työnjakoa lisäämällä tuettaisiin yksittäisten toimijoiden toimintamahdollisuuksia alueella.

Alueellisen yhteistoiminnan lisäämisen mahdollisuuksia ja Oulun Eteläisen kulttuurin tilaa yleensä selvitettiin haastattelemalla sekä alueen kulttuuritoimijoita että aluepäättäjiä. Haastateltujen kulttuurikäsitys näytti ensisijaisesti perustuvan käsitykseen kulttuurista taiteellisen ilmaisun eri muotoina. Myös perinteet, kädentaidot, rakennukset sekä identiteetti tulivat esille. Alueen kulttuuritarjontaa pidettiin alueen koko, väestömäärä ja resurssit huomioiden monipuolisena ja laadultaan hyvänä. Siitä huolimatta alueen kulttuuritapahtumat kärsivät usein yleisökadosta. Suhtautuminen korkeakulttuurin ja perinnekulttuurin välillä poikkeaa huomattavasti toisistaan. Konkreettista työtä arvostavina alueen ihmiset ovat edelleenkin innokkaampia kulttuurin "tekijöitä" kuin kulttuuripalvelujen kuluttajia. Tapahtumiin osallistumisessa on kuitenkin suuria paikkakunta- ja tapahtumakohtaisia eroja.

Asenteet kulttuuria kohtaan ovat selvästi muuttuneet alueella myönteisempään suuntaan viime vuosina, johtuen osittain erilaisista, uusista kulttuurihankkeista ja niiden suomista mahdollisuuksista. Myös päättäjien suhtautuminen on avoimempaa ja asiantuntevampaa, vaikka se ei välttämättä olekaan vielä johtanut näkyvämpiin muutoksiin.

Alueella on kuitenkin kuntia, jotka ovat selkeästi profiloitumassa kulttuurin kautta. Kunnallisen kulttuuritoimen leikkaukset sekä alan yleinen resurssipula vaikeuttavat toimintaa kaikkialla. Myös henkinen tuki ja kannustus koettiin päättäjien taholta vähäiseksi. Alueen kulttuuri nähdään usein liian vaatimattomana, miltä osin asenteissa on tarkistamisen varaa kaikilla osapuolilla.

Alueen päättäjissä ei ole lainkaan kulttuurialan ihmisiä, kulttuurimyönteisyyttä tosin tuodaan esille ainakin puheissa. Kulttuuritoimijoiden mielestä aluekehittäjät eivät kunnolla tunne alueensa kulttuuritoimintaa eivätkä osaa hyödyntää kulttuurialan ihmisten tietoutta päätöksenteossa. Kulttuurin monialaisista vaikutuksista ollaan kyllä tietoisia, mutta kulttuurin asema alueen kehittämisessä on silti yhä hakusalla.

Aluekehityksen näkökulmasta kulttuuria pidettiin tärkeänä voimavarana. Kulttuurin rooli nähtiin keskeisimpänä viihtyvyydenlujana, imagon rakentajana ja hyvinvoinnin lisääjänä. Hankkeet ja projektit ovat nykyään keskeinen väline alueiden kehittämisessä ja niitä on lisääntyvässä määrin toteutettu myös kulttuurialalla. Erityisesti maaseutualueilla kulttuurin taloudelliset ja elinkeinolliset mahdollisuudet nähtiin merkittävimiksi alueen matkailuun yhdistettynä. Kulttuurialan työllistävyyden uskottiin lisääntyvän tulevaisuudessa myös Oulun Eteläisen alueella, sillä kestävää aluekehitystä tavoiteltaessa kulttuuria ei voi jättää suunnitelmissa ja niiden toteuttamisessa huomiotta. Työllistävyyden uskottiin lisääntyvän paitsi erilaisten hankkeiden kautta myös yhteistyön lisääntymisen myötä.

Tällä hetkellä alueellinen yhteistyö kulttuuritoimijoiden keskuudessa on melko vähäistä. Yhteistoimintaa on syntynyt jonkin verran lähinnä taiteenaloilla, joilla on alueella jo näkyvyyttä ja tunnustettua osaamista.

Onnistumisia yhteistyössä edustavat esimerkiksi alueen teatteritoiminta sekä tanssi- ja musiikkialat. Yhteistoiminta on kuitenkin melko satunnaista ja se on keskitynyt pääasiassa yksittäisiin tapahtumiin. Laajempia ja suunnitelmallisempia yhteistyömuotoja alueella ei ole syntynyt. Haastattelut tunnustivat alueellisen yhteistyön mahdollisuutena, johon tulisi panostaa enemmän tulevaisuudessa. Toteutuakseen se vaatisi kuitenkin myös alueellista käynnistäjää ja koordinoitua.

EU-osarahoituksen mahdollistamat erilaiset kulttuurihankkeet ja –projektit ovat tuoneet virikkeellisyyttä myös Oulun Eteläisen kulttuuritoimintaan. Kulttuuriprojektien syntyminen on osoitus myös alueen toimijoiden aktiivisuudesta. Rahoituksella on tuettu jo olemassa olevaa toimintaa sekä kehitetty uusia ideoita. Myönteisenä nähdään toimijarakenteen monipuolistuminen hankkeiden kautta. Lisäksi hankkeilla on saatu aktivoitua paikallisia ihmisiä mukaan kulttuuritoimintaan. Hankkeilta odotettiin aitoutta, laatua, selkeitä tavoitteita ja suunnitelmallisuutta sekä ennen kaikkea jatkuvuuden takaavaa hyvää perusideaa. Nämä ovat suurelta osin jääneet hankkeista kuitenkin puuttumaan, minkä korjaamiseksi alueelle toivottiin yhteistä suunnittelu- ja neuvontatahoa sekä ohjausta laajempien alueellisten hankekokonaisuuksien kehittämiseen.

Suurimpia ongelmia alueen kulttuuritoiminnassa ovat resurssipula ja siihen liittyen toiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Kulttuuritoimintaan tulisi suunnata enemmän paitsi varoja myös henkilöstöä ja tiloja toiminnan toteuttamista varten. Myös asenteet kulttuuria kohtaan voivat vaikeuttaa toimintaa, sillä kulttuuria ei mielletä niinkään työnä vaan vapaaehtoisena harrastuksena. Näin ollen sen odotetaan myös toteutuvan

talkootyöpohjalta. Ongelmia nähtiin myös toimijoiden asenteissa, sillä alueen kulttuuri-toimijat paremminkin kilpailevat keskenään sen sijaan että tukisivat toisiaan. Toimijakenttää moitittiin näköalattomuudesta ja avoimuuden puutteesta.

Oulun Eteläisen kulttuuritoiminnan ongelmia mainittiin myös yhteisen kulttuuristrategian puuttumisesta johtuva toiminnan suunnittelemattomuus ja hajanaisuus. Suunnitelmallisuutta lisäämällä voitaisiin vaikuttaa myös toiminnan kehittämiseen ympärivuotiseksi, sillä kausiluontoisuus heikentää alan elinkeinomahdollisuuksien hyödyntämistä. Tuotteistamiseen ja tapahtumien sisältöön tulisi myös kiinnittää enemmän huomiota ja suunnata siihen kehittämisresursseja. Puutteita nähtiin lisäksi tapahtumien markkinoinnissa ja tiedottamisessa. Ylipäättään kulttuuritoimintaan kaivattiin lisää ammattimaisuutta ja jokaisen osaamisen hyödyntävää työnjakoa toimijoiden kesken.

Kulttuurialan oppilaitosten rooli alueen kehittäjänä ja osaamisen lisääjänä on melko vähäinen. Oppilaitokset ovat jääneet erillisiksi yksiköiksi ja keskittyneet lähes kokonaan opetukselliseen tehtäväänsä. Oppilaitoksilta odotettiin aktiivisuutta ja näkyvämpää osallistumista alueen toimintaan. Mahdollisuuksia niiden tietotaidon hyödyntämiseen esitettiin koulutuksen tarjonnan suunnittelusta konkreettisiin toimiin saakka. Oppilaitokset voisivat esimerkiksi osallistua tapahtumien järjestämiseen ja toteuttamiseen, jolloin myös opiskelijat saisivat käytännön tuntumaa alueen kulttuuritoimintaan.

Kulttuurialan verkoston perustamista Oulun Eteläisen alueelle kannatettiin yksimielisesti, sillä kulttuurialan neuvonta- ja tukipalvelut sekä alan koordinointi puuttuvat alueelta täysin. Toiminnan painopiste nähtiin alkuvaiheessa osaajien verkottamisessa eli sisällön tekijöiden, tuottajien ja uusien

partnereiden yhteistyön aktivoinnissa. Käynnistysvaiheen jälkeen yksikön tulisi keskittyä erilaisten palvelu- ja tukimuotojen tuottamiseen sekä toiminnan koordinointiin. Kulttuuriyksikön tarjoamien palvelu- ja tukimuotojen ensisijainen tarpeellisuus jakautui neljään osa-alueeseen:

1. Yleinen neuvonta (esim. rahoituskanavat), ohjaus, suunnittelu, koordinointi ja yhteistoiminnan kehittäminen
2. Yhteismarkkinointi ja tiedotus
3. Toimijarekisterin ylläpito ja yhteystietojen saatavuus
4. Koulutus

Neuvontaa ja ohjausta tarvittiin esimerkiksi eri rahoituskanavien selvittämisessä sekä hankkeiden ja projektien käytäntöjen noudattamisessa. Suunnittelua tulisi uusien palvelujen ja toimintamallien ohella suunnata myös yhteisten hankkeiden sisältöihin ja tavoitteisiin. Koko alueen toimintaa koordinoivana yksikön tulisi myös laatia yhteiset suuntaviivat ja strategiset päämäärät alueen kulttuuritoiminnan kehittämiseksi.

Kulttuurin tuotteistamiseen ja sisältötuotantoon tulisi kulttuuriyksikön avulla pyrkiä löytämään sisältöä, käytännön toteutusmahdollisuuksia ja kehityssuuntia ensisijaisesti alueen, mutta myös maaseudun näkökulmasta. Siltojen rakentaminen sisällön ja liiketoiminnan välille olisi tärkeää, jotta kulttuuria voitaisiin onnistuneesti kasvattaa elinkeinona. Tavoitteena olisi alueen kulttuuri- ja taidetoimintojen tuotteistaminen ja niitä koskevan markkinoinnin tehostaminen. Tiedotus ja markkinointi olivat kulttuuritoiminnan osa-alueita, joilla kaivattiin eniten ohjausta ja resurssien keskittämistä.

Alueen kulttuuritoimijoista, -palveluista ja -organisaatioista koottua toimijarekisteriä pidettiin hyödyllisenä kaikkien toiminnan

kannalta. Rekisterin tulisi sisältää ajantasalla olevaa tietoa esimerkiksi tapahtumista, ohjelmapalveluista, tuotanto- ja jakelukanavista sekä esimerkiksi majoitusmahdollisuuksista. Sen avulla toimijat voisivat tarvitessaan hyödyntää entistä enemmän alueen omaakin osaamista toimintansa eri vaiheissa. Samalla voitaisiin myös välttää tapahtumien päällekkäisyyttä. Yhteisen tietoverkon kautta alueen tapahtumat ja palvelut olisivat helposti kaikkien saatavilla yhtä aikaa.

Yksikön rooli nähtiin myös koulutuksen järjestäjänä ja kehittäjänä. Koulutuksen lisääminen koettiin tarpeelliseksi erityisesti kulttuurin tuotteistamiseen, markkinointiin, kulttuuriyrittäjyyteen ja kulttuurimatkailuun liittyen. Koulutuksen järjestämisessä nähtiin myös alueen oppilaitosten suurempi hyödyntäminen tarkoituksenmukaisena. Niiden osaamista tulisi hyödyntää myös huomattavasti enemmän uusien tuotteiden, palvelujen ja toimintamallien kehittämisessä. Lisäksi kulttuurialan oppilaitoksilta odotettiin alueen kulttuuriin ja kulttuuriyrittäjyyteen liittyvien aineiden suurempaa huomioimista varsinaisessa opetuksessaan. Oppilaitokset tulisi saada selkeämmin mukaan sekä alueen että kulttuuritoiminnan kehittämiseen. Yksikön tulisi lisäksi huolehtia mahdollisuuksista eri taiteen alojen kokemiseen, harrastamiseen ja opiskeluun tasapuolisesti alueen kaikissa kunnissa. Taideopetuksen mahdollistamisen lisäksi yksikkö voisi järjestää alueelle kiertäviä näyttelyjä sekä esimerkiksi teatteri- ja konserttievailuja.

Kulttuuriyksikkö nähtiin lisäksi tarpeellisenä kanavana keskusteluyhteyden luomiselle eri osapuolten välillä. Sen tulisi toimia aktiivisena kulttuuripoliittisen keskustelun ylläpitäjänä ja aloitteiden tekijänä sekä kulttuuritoimijoiden ja päättäjien yhteisenä foorumina. Haastatellut korostivat, että luontevan ja rakentavan yhteistyön ja luot-

tamuksen luominen edellyttää alueen vahvuuksien tunnustamista, avointa tiedon vaihtoa omista ja yhteisistä päämääristä sekä ennen kaikkea niihin sitoutumista kaikkien taholta.

Alueellisen kulttuuriyksikön sijoituspaikan osalta ehdotettiin erilaisia käytäntöjä. Ajatukseen Kärämäestä yksikön sijoituspaikkana suhtauduttiin pääosin myönteisesti. Paikkakunnan maantieteellinen sijainti nähtiin luonnollisestikin vastaajasta riippuen joko keskeisenä tai liian syrjäisenä alueellisen toiminnan kannalta. Sijaintia ratkaisevammaksi tekijäksi nostettiin kuitenkin kunnan kulttuuri-myönteisyys, minkä osalta Kärämäki sai tunnustusta. Kuntassa on syntynyt viime vuosina uudenlaista kulttuurin tekemistä, mikä on huomattu myös laajemmalti. Myös aloite alueellisen kulttuuriyksikön perustamisesta nähtiin osoituksena aktiivisuudesta. Epäilyksiä puolestaan herättivät kunnan resurssit sekä alueen kuntien välinen kilpailu.

Vaihtoehtoisena sijoituspaikkana esitettiin pääasiassa Ylivieskaa, koska se on Oulun Eteläisen alueen virallinen keskus. Ehdotusta perusteltiin myös kaupunkiin rakennetulla Kulttuurikeskus Akustiikalla, joka voisi tarjota yksikölle sekä toimitilat että myös toimivat kulttuuritilat. Edellisiin perusteisiin vedoten Akustiikkaa pidettiin alueen kulttuurin luonnollisena keskittymänä. Toisaalta muistutettiin verkostomallisen toiminnan mahdollistavan sen, että kaiken toiminnan ei tule olla alueen keskuksesta ohjattua. Tavoitteena olisi eri toimintojen tasapuolinen jakaminen kuntien vahvuusalueet huomioon ottaen.

Myös kuntien tasapuolista kilpailuttamista ehdotettiin sijoituskysymyksen ratkaisuksi. Muutamien mielestä sijoituspaikkaa ei ollut syytä miettiä vielä tässä vaiheessa, sillä se voisi nousta liian suureksi kiistanaiheeksi ja muodostua lopulta jopa esteeksi hankkeen toteutumiselle. Useimmat haastatelluis-

ta pitivät kuitenkin kulttuuriyksikön sijaintia tärkeämpänä toiminnan tehokkuutta ja tasapuolisuutta. Sijainti nähtiin toiminnan kannalta loppujen lopuksi sivuseikkana, sillä

toiminta olisi joka tapauksessa alueellista ja se rakentuisi nimenomaan alueen toimijoista itsestään.

Kirjallisuus

- Ahlholm, Leena (2002). Kansankulttuurin ohjelma valmistui. *Keskipohtajamaa* 30.8.2002
- Bekemans, Léonce & Claudia Van der Eide (1994). Culture and economy: an Introductory note. Teoksessa Bekemans, L. (toim.): *Culture: Building stone for Europe 2002. Reflections and perspectives*, 133-146. European Interuniversity Press and college of Europe, Brussels.
- Cantell, Timo (1999). Kulttuurinen pääoma. Teoksessa Koivunen, Hannele & Tanja Kotro (toim.): *Kulttuuriteollisuus*, 259–268. *Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran julkaisusarja* 214. Edita, Helsinki.
- Fisher, Howard (1994). The Image of a region. The Need for a clear focus. Teoksessa Fladmark J.M. (ed.): *Cultural tourism*, 147-155. Donhead, Oxford.
- Gilbert, E.W. (1960). The Idea of the Region, 157-182. *Geography. Journal of the Geographical Association*. No 208, vol. XLV, part 3.
- Helander, Voitto (2000). Suomalainen kolmas sektori. *Hyvinvointikatsaus* 1/2000, 2-7.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (1985). *Teemahaastattelu*. 144 s. Kyrriiri Oy, Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (1997). *Tutki ja kirjoita*. 432 s. Tammer- Paino Oy, Tampere.
- Honko, Lauri & Juha Pentikäinen (1970). *Kulttuuriantropologia*. 110 s. WSOY, Porvoo.
- Jauhiainen, Marjatta (1984). Tutkimushaastattelu folkloristin näkökulmasta. Teoksessa Suojanen P. & L. Saressalo (toim.): *Kulttuurin kenttätutkimus*, 177-193. *Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu* 9. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kahila, Petri (2001). Perinnettä vai bisnestä? Teoksessa Riukulehto, Sulevi (toim.): *Perinnettä vai bisnestä?*, 145–159. Gummerus Oy, Saarijärvi.
- Kangas, Anita & Johanna Hirvonen (2001). *Kulttuuriprojekti – Euroopan Unionin rakennerahastot, kulttuuri ja alueet*. 108 s. Opetusministeriön EU- rakennerahastot -julkaisu 7/2001.
- Karpinen, Hanna & Anja Poranen (2001). Miten mitata alueellista kulttuuria. Teoksessa Riukulehto, Sulevi (toim.): *Perinnettä vai bisnestä?*, 62–76. Gummerus Oy, Saarijärvi.
- Karvonen, Erkki (1999). *Elämää mielikuvayhteiskunnassa*. 334 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Katajamäki, Hannu (2000). Laadun ja uskalluksen maaseutu. Teoksessa Kurki, S., R. Linnamaa & M. Sotarauta (toim.): 14 näkökulmaa alueelliseen kehittämiseen, 60- 72. Seinäjoen I aluekehitysseminaarin julkaisu. *Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikön Sente-julkaisuja* 5/2000. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kauppila, Pekka (2001). *Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: pohjoismaisen mallin matkailijatutkimukset*. 114 s. Naturpolis Kuusamo koulutus- ja kehittämisspalvelut. Tutkimuksia 3/2001.
- Kukkasmäki, Timo (1998). *Kulttuuritoiminnan käsikirja. Taiteen ja kulttuurin Suomi 2000*. 214 s. Kustannusosakeyhtiö Puijo, Kuopio.
- Kurki, Sami & Reija Linnamaa (2000). Johdatus alueellisen kehittämisen näkökulmiin. Teoksessa Kurki, S., R. Linnamaa & M. Sotarauta (toim.): 14 näkökulmaa alueelliseen kehittämiseen, 9–13. Seinäjoen I aluekehitysseminaarin julkaisu. *Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikön Sente-julkaisuja* 5/2000. Tampereen yliopistopaino, Tampere.
- Lakso, Timo & Kimmo Kainulainen (2001). Sivusta aluekeskuksen ytimeen. Teoksessa Riukulehto, Sulevi (toim.): *Perinnettä vai bisnestä?*, 32–51. Gummerus Oy, Saarijärvi.
- Lehto-Peippo, Liisa (2002). Kansankulttuuri mukaan osaamiskeskusten kilpaan. *Kaleva* 2.9.2002
- Moore, Jerry D. (1997). *Visions of culture*. 283 s. AltaMira Press, Walnut Creek.
- Paasi, Anssi (1984). Aluetietoisuus ja alueellinen identiteetti ihmisen spatiaalisen sidoksen osana. 188 s. *Suunnittelumaantieteen yhdistyksen julkaisuja* 13. Joensuun yliopisto, Joensuu.

- Paasi, Anssi (1996). Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus: suomalaisten syntypaikat ja nykyiset asuinpaikat. *Terra* 108: 4, 210-224.
- Paasi, Anssi (1998). Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Teoksessa Hänninen, Sakari (toim.): *Missä on tässä?*, 170-190. *SoPhi yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja* 18. Jyväskylän yliopisto. Gummerus oy, Saarijärvi.
- Poranen, Arja, Hanna Karppinen & Eija-Riitta Airo-Karttunen (2001). *Kulttuurin työllistävyys ja sosioekonominen merkitys Kainuussa*. 208 s. REDEC Kajaani, Working papers 35. Oulun yliopisto, Oulu.
- Putnam, Robert D. (1993). *Making democracy work. Civic traditions in Modern Italy*. 258 s. Princeton University Press, Princeton.
- Riikonen, Heikki (1997). Aluetietoisuuden sisältö paikallisyhteisöissä: sukupolvet ja muistinvaraiset alueet. Teoksessa Haarni, Tuukka et al. (toim.): *Tila, paikka ja maisema*. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen, 179-189. Vastapaino, Tampere.
- Ward, Stephen V. (1998). *Selling places. The Marketing and promotion of towns and cities 1850-2000*. 269 s. E & FN Spon, London.
- Williams, Raymond (1981). *Culture*. 248 s. William Collins Sons & Co. Ltd, Glasgow.
- Äikäs, Topi Antti (1996). Kaupunki-imagon tulkintaa: kulttuurimaantiedettä, sosiosemiotikkaa ja teknologiaa. *Yhteiskuntasuunnittelu* 34: 1, 3-14.
- Äikäs, Topi Antti (2001). Imagosta maisemaan. 357 s. *Nordia Geographical Publications*, Vol. 30: 2.

WWW-lähteet

- <http://194.89.205/islh/rrahasto.html> (14.10.2002).
- <http://194.89.205.3/alue/aky/aluek/> (14.10.2002).
- <http://194.89.205.3/suom/oske/> (14.10.2002).
- <http://leader.kauhajoki.fi/suomi/yhteisaloitteetLeader.html> (14.10.2002).
- www.craftpolis.fi (14.10.2002).
- www.edu.ouka.fi/tkk/eakr.html (14.10.2002).
- www.esr.fi (14.10.2002).
- www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/DB5A92154437FA2DC2256B4D0025CD0D?OpenDocument (14.10.2002).
- www.jamsek.fi (29.9.2002).
- www.juminkeko.fi (14.10.2002).
- [www.kulttuurituotanto.net/ok/ok.nsf/view/E4CD2F50C29A9BE3C22569DB007B4092/\\$File/Studia_Cultura_99_2.pdf](http://www.kulttuurituotanto.net/ok/ok.nsf/view/E4CD2F50C29A9BE3C22569DB007B4092/$File/Studia_Cultura_99_2.pdf) (14.10.2002).
- www.kulturo.net (14.10.2002).
- www.minedu.fi/opm/rakennerahastot/yhteisaloitteetLeader.html (14.10.2002).
- www.uudenmaanosaamiskeskus.fi/kulttuuri-teollisuus (14.10.2002).
- www.virtuosi.fi (14.10.2002).
- www.ylivieskanseutukunta.com/oulun-etelainen.htm (14.10.2002).

Haastattelurunko (liite 1)

1. Kulttuurin asema ja arvostus

1.1 Mikä on mielestänne Oulun Eteläisen alueen yleinen aktiivisuus ja asenteet kulttuuria kohtaan?

(alueen asukkaat, päättäjät, aluekehittäjät, kulttuuritoimijat?)

1.2. Miten määrittelisitte kulttuurin?

2. Kulttuuri osana aluekehitystyötä

2.1 Mikä on kulttuurin rooli alueellisessa kehittämistyössä Oulun Eteläisen alueella?

2.2 Millaista on mielestänne alueen/kuntanne kulttuuripoliittinen päätöksenteko ja kulttuuripoliittinen keskustelu? Kulttuuritoimijoiden vaikuttamismahdollisuudet?

2.3 Mitkä ovat Oulun Eteläisen alueen kulttuuritoiminnan suurimmat vahvuudet/ongelmat?

3. Kulttuurialan yhteistyö

3.1 Millaista on mielestänne yhteistyö alueen kulttuuritoimijoiden kesken? Miten sitä tulisi kehittää?

3.2 Mitkä ovat yhteistyön ongelmat/esteet, millaisia mahdollisuuksia yhteistyö voisi tarjota?

4. Alueellinen kulttuuriyksikkö

4.1 Onko alueella mielestänne tarvetta ja mahdollisuuksia kulttuurialaa koordinoivalle yhteistoiminnalle (verkostoitumiselle)? Millaisella periaatteella toimintaa tulisi toteuttaa?

4.2 Mitä toimintamuotoja ja palveluja yksikön tulisi ensisijaisesti tarjota? Mitkä ovat niitä osa-alueita, joiden osalta oma toimintanne/alueellinen toiminta tarvitsisi eniten tukea, työnjakoa...?

5. Yksikön sijaintipaikka

5.1 Mitkä ovat mielestänne Kärsämäen mahdollisuudet alueellisen kulttuuriyksikön fyysiseksi sijaintipaikaksi?

5.2 Miten sijaintipaikka tulisi ratkaista?

Kulttuuri alueellisen imagon mahdollisuutena

Topi Antti Äikäs

Oulun yliopisto, maantieteen laitos /

Universidad Autonoma da Madrid, Departamento de Geografía

1. Kulttuuri(sta) tuotteeksi

Kulttuuri on aikamme vaikeimpia käsitteitä. Monet yhteiskunnalliset tapahtumat, liikkeet ja prosessit antavat meille aiheen määrittää suhdettamme kulttuuriin jatkuvasti yhä uudelleen. Kulttuuri on jotain sellaista, josta jokainen tietää jotain mutta kukaan ei sitä voi tyhjentävästi selittää. Kulttuuria koskevia käsityksiä voidaan lukea kirjoista ja teoksista – niin tästäkin. Silti kaikkein mielenkiintoisin kysymys “kulttuurista” kohdistuu siihen, kuinka se vaikuttaa elämäämme ja toisaalta kuinka me voimme vaikuttaa kulttuuriin.

Kulttuurilla on myös maantieteelliset ulottuvuutensa. Hyvin usein puhutaan paikalliskulttuurista tai kansallisesta kulttuurista. Sitä pidetään joko itsenäisenä ilmiönä tai osana jotain suurempaa kokonaisuutta (vaikkapa “Eurooppaa”, ks. esim. Donner 1990). Alue- tai alueellinen kulttuuri on sen sijaan ollut viime vuosina hieman sivussa keskustelun ytimestä.

Suomen EU-jäsenyyden myötä tilanne on muuttunut: “alueiden” (mitä ne ovat: maakuntia, seutukuntia, “yhteistyöalueita”?) merkitys itsenäisinä toimijoina on lisääntynyt. Samalla “alueellisesta kulttuurista” on noussut yksi aluekehittämisen sektori, jolla viitataan milloin alueellisen identiteetin vahvistamiseen (esim. Paasi 1991a; 1991b), milloin alueen imagon ja talouden edistäjänä (esim. Lakso & Kainulainen 2001).

Tässä kirjoituksessa teen tiiviin katsauksen muutamiin kulttuuriin läheisesti liittyviin tekijöihin, joiden avulla Oulun Eteläisen aluekeskusohjelma-alue (jatkossa “Oulun Eteläinen”) on työstämässä itselleen profiilia erityisenä “kulttuurialueena” ja kuinka kulttuurin teemat tulisi huomioida alueen imagon kehittämisessä. Käytännössä tämä tarkoittaa kulttuuripalveluiden rakentamisen, markkinoinnin sekä kuluttamisen, käytön, edistämistä. Aihe on haasteellinen, joskin varsin yleinen tämän päivän Suomessa: alueet ovat mm. Sisäasiainministeriön koordinoiman aluekeskusohjelman (jatkossa “AKO”) puitteissa ryhtyneet entistä voimakkaammin kilpailemaan toisiaan vastaan. Kulttuuri on otettu yhdeksi työkaluksi markkinoitaessa omaa aluetta ja sen erityispiirteitä.

Sanotaan, että kulttuurista on tullut kauppatavaraa.

Kehitystä voi pitää vaarallisena: aidoimmillaan alueellinen kulttuuri, esimerkiksi alueen elinkeinoihin ja -olosuhteisiin liittyvinä ominaisuuksina, on vaikeasti asemoitavissa jonkin seudun tai paikan myymiseen liittyväksi tekijäksi. Ajateltaessa kulttuuria tuotteena, on sen taustalta erotettavissa kaksi erillistä “markkinamekanismia”. Ensimmäisessä (paikallistai historiallinen) kulttuuri asettuu tietyn matkailualueen imagon taustaksi, eräänlaiseksi raamiksi jossa kyseisen alueen merkittävät tapahtumat tai kehitysaskeleet ovat toteutuneet. “Alueeksi” voidaan tässä kohden jäsentää sekä paikallis- ja aluetaso että valtakunnan taso.

Tämä näkökulma on helppo todentaa selailemalla matkailuesitteitä eri kohteista. Toinen kulttuurin “markkinointiin” liittyvä näkemys selittyy siten, että käsite asettuu tai asetetaan osaksi alueellisia tai paikallisia kehittämisstrategioita. Tässä näkökulmassa kulttuurin asema ei ole niin vahva kuin edellisessä: kulttuuri nähdään yhtenä lisätekijänä aluetalouden ja alueellisen elinkeinopolitiikan, yleisen kehittämispolitiikan sekä alueen vetovoimaisuuden rinnalla. Kulttuuri on ikään kuin “pakko mainita” osana kehittämisstrategiaa – vaikka siihen osoitetut resurssit olisivatkin vaatimatomat.

Nyt tämä asetelma on murtumassa. Perinteiset näkökulmat ovat kylläkin olemassa, mutta käsitteeseen “kulttuuri” asetetaan yhä selvemmin odotuksia alueen imagon parantajana. Toisin sanoen, kulttuuri nähdään tekijänä, jonka avulla alueen ulkoista mielikuvaa voidaan parantaa, jopa kirkastaa, ja joka voi tuoda alueen imagoon erottautumisen keinoihin lisäarvoa. Näin kulttuuri ymmärretään ikään kuin alueen ulkoisen mielikuvan määrittäjänä ja kuvaajana.

Kirjoituksen asetelma on seuraava: Oulun Eteläisen alueen kulttuuriverkoston avulla alueen, käytännössä kolmen seutukunnan, kulttuuritoimintaa ja -palveluja pyritään kehittämään keskitetysti yhteisen ohjelmaperustaisen periaatteen mukaan. Tätä toimintaa arvioidaan osana alueen imagotyötä ja kulttuurin käsite asetetaan – edellä kuvatun ajatuksen mukaan – osaksi Oulun Eteläisen aktiivista kehittämistyötä. Myös tähän kysymykseen edellinen Kirsi Mäkinien laati ma raportti *Selvitys kulttuuritoiminnan tilasta ja alueellisen yhteistyön kehittämistarpeista* paneutui.

Kulttuurin ja kulttuuriryön asema on parantunut Oulun Eteläisen alueen AKO-työssä. Projektin alkaessa kulttuuri ja matkailu olivat nidottu yhteiseksi verkostomalliseksi

toimintamuodoksi. Nyt näillä aloilla on omat toimintaverkostonsa. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan siten uuden verkoston mahdollisuuksia parantaa alueen imagoa “kulttuurisin keinoin” sekä sitä millaisia imagon tuottamisen ulottuvuuksia kulttuuri tarjoaa juuri Oulun Eteläisen alueella. Kirjoituksen alussa esitellään muutamia imagojen tuottamiseen liittyviä käsitteellisiä ja käytännöllisiä seikkoja. Niillä on kaksi tarkoitusta. Ensinnäkin ne johdattavat tämän kirjoituksen keskeisiin kysymyksiin imagosta ja toisaalta niiden tarkoituksena on tukea Oulun Eteläisen alueen päättäjiä heidän muokattaessaan alueelle uutta kulttuuri-imagoa. Lähtökohtaisesti näkökulmat pohjautuvat väitöstutkimuksessani (Äikäs 2001) esittämisiin teoreettisiin näkökulmiin sekä sen jälkeen toteutuneisiin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin (esim. Kauppila & Äikäs 2002, Äikäs 2002a; 2002b). Lopuksi on pohdittu eräitä konkreettisia näkökulmia alueen kulttuuri-identiteetin ja -imagon kehittämisessä.

*

Olen väitöskirjassani (Äikäs 2001: 248) hie man kritisoinut erilaisia “imago-, vetovoima- ja markkinointiprofilointiselvityksiä.” Kirjoitin tuolloin, että “niiden tekijöinä on useimmin paikallinen oppilaitos, ja tämän tyyppiset selvitystyöt kytkeytyvät osaksi alan opintoja (esim. lopputöinä). Ei ole syytä epäillä, ettei kyseisten selvitysten perustavoite olisi hyvä. Ne pyrkivät tuottamaan tietoa kuntatason päättäjille alueensa nykytilasta ja tulevaisuuden kehittämistoimenpiteistä.”

Sallittakoon minun olla edelleen tätä mieltä – vaikka nyt olenkin osallisena vastaavassa hankkeessa.

Perusteluni kriittiselle suhtautumiselleni on siinä, että erilaiset imago-mielikuva -selvitykset (vrt. Ouluseutu: kuntien... 2000; Etelä-Karjalan... 2001) ovat usein

käsitteellisellä tasolla varsin ongelmallisia. Lisäksi kyseisten selvitysten eräs ongelma-kohta on siinä, että niiden suhteellisesti refleктоimatonta sisältö nousee helposti paikallisen tai alueellisen kehittämiskeskustelun pääasialliseksi lähdeaineistoksi.

Mielestäni edellisessä raportissa *Selvitys kulttuuritoiminnan tilasta...* nämä kaksi ongelmaa on kuitenkin vältetty ja Oulun Eteläisen kulttuuriverkoston toimijat saavat Kirsi Mäkinien osin hyvinkin käsitteellisesti kestävästä selvitystyöstä eväitä omalle toiminnalleen alueen kehittämistoimissa. Voi sanoa, että kokonaisuudessaan tämä raportti toimii avauksena uudelle vaiheelle (tai “vaihteelle”) Oulun Eteläisen alueen kulttuuri- ja kulttuuri-imagokeskustelussa.

2. Imagoressurssien haasteet Oulun Eteläisen alueella

Seuraavassa keskitytään imagon muokkaamisen ja ulkoisen mielikuvan muodostumisen lähtökohtiin. Tarkoituksena on esittää käytännöllisiä lähtökohtia alueiden imagoressurssien tarkastelulle ja pohtia Oulun Eteläisen alueen kulttuuri-imagoa näistä asetelmista.

Tutkimuksissa on osoitettu, että kullakin alueella ja seudulla imagon tietoisuuden tuottamisen on pohjaututtava sellaisiin tekijöihin, jotka ovat tyypillisiä kullekin alueelle (Virtanen 1999; Kostiainen 2001; Äikäs 2001). Valheellisen imagon tuottaminen ei hyödytä aluetta lainkaan. Kuinka sitten imagon lähtökohtia voidaan jäsenellä, ja kuinka imagoja tulisi analysoida?

Yksi tapa lähestyä alueellisia ja paikallisia imagoja on jäsentää imagoa alueen materiaalien ja symbolisten resurssien mukaan. Ensimmäinen tarkoittaa sitä, että imagon lähtökohdaksi ymmärretään ensisijaisesti alueen historiallinen tausta ja siitä kumpuavat perinteet tai suoranaiset historialliset

kohteet. Thomas Hallin (1997) näkemyksiä mukaillen voi sanoa, että materiaaliset imagoressurit ovat esimerkiksi alueen elinolosuhteita tai kulttuuria kuvastavia tekijöitä, joita ei erikseen “rakennettu” imagotarkoituksessa (ks. myös Virtanen 1999). Materiaaliset imagoressurit ovat pääasiassa fyysisympäristöllisiä tekijöitä, joiden varassa aluetta markkinoidaan – tai on markkinoitu (tai aiotaan markkinoida tulevaisuudessa). Kaupungeissa materiaaliset imagoressurit muodostuvat perinteisistä kaupunkiympäristön tekijöistä ja perustuvat kaupungissa olemassa oleviin maisema- tai kulttuurikohteisiin. Niitä ovat muiden muassa historialliset aluekokonaisuudet, rakennukset, puistot sekä esimerkiksi arkeologisten tutkimusten myötä saavutettu tieto kaupunkikulttuurin muodostumisesta tai historiallisista kauppasuhteista.

Laajempien maantieteellisten alueiden osalta materiaaliset imagoressurit asettuvat periaatteessa samalla tavalla: niitä ovat konkreettiset, käsin kosketeltavat, todisteet alueen kehityksestä, joiden käyttäminen aluemarkkinoinnissa viittaa paikallisen kulttuurin esittämiseen ja uustulkintaan. Tässä mielessä alueen tai seudun symbolit ovat imagon tuottamisessa entistä tärkeämmässä asemassa. Markkinoinnin eräänä kansainvälisenä “guruna” pidetty Philip Kotler on korostanut näkemystä, että kaupunkien ja alueiden imagot perustuvatkin ainoastaan sellaisiin elementteihin, jotka sijaitsevat kyseisillä alueilla (Kotler ym. 1993: 155). Tästä parhaimpia esimerkkejä ovat sellaiset kohteet, jotka ovat nousseet alueidensa todellisiksi symboleiksi tai ikoneiksi (Helsingin Tuomiokirkko, Savonlinnan Olavinlinna, Porvoon keskiaikainen kirkko jne.) Voidaan sanoa, että mikäli alue markkinoi itseään voimakkaasti paikallishistoriaan tai perinteeseen nojautuvilla tekijöillä, on sen toiminnassa sekä rakennetun ympäristön kehittämisessä

korostettava traditioon ja historiaan kytkeytyviä arvoja ja näkemyksiä (Äikäs 2001: 66). Oulun Eteläisen osalta onkin kysyttävä, millaisia fyysis-ympäristöllisiä kohteita alueella sijaitsee, jotka samanaikaisesti sekä rakentavat tai ylläpitävät alueen tunnettuutta että ovat alueen kulttuuri-imagon kannalta tärkeitä, mielenkiintoisia ja vetovoimaisia yksittäisiä kohteita tai kokonaisuuksia? Vaikuttaa siltä, että erityisesti kulttuuri-imagon kehittämisen kannalta kysymys voinee muodostua erityisen haasteelliseksi.

Sekä kulttuuri- että matkailukeskustelun osalta yhdeksi tärkeäksi tekijäksi on muodostunut myös se, että imagoressien tutkimus on kytkeytynyt myös perinteen tuotannon ja representaation, so. esittämisen tapojen ja esitysten tulkinnan tarkasteluihin. Esimerkiksi Ashworth (1994: 15–18) näkee perinteen tuotannon osana matkailuelinkeinon strategisia markkinointivälineitä (ks. myös Fowler 1992; Graham ym. 2000). Perinteen tuotantoa (engl. *heritage industry*) on arvioitava myös kriittisesti ja käytännönläheisesti. Tunnetuimpia tuotettuja (keinotekoisia) materiaalisena imagoressiin pohjautuvia luovia ilmiöitä ovat erilaiset karnevaalit sekä paikkakunta-kohtaiset teematapahtumat. Suomessa kyseisille tapahtumille on ominaista, että ne perustuvat johonkin paikalliseen kulttuuri-ilmiöön – Oulun Eteläisen osalta tällaisina voitaisiin mainita tanssi, posliinimaalaus sekä esimerkiksi Kärsämäen paanukirkon rakennusprojekti. Yleisesti tarkasteltuina niillä ajatellaan olevan yhtymäkohtia alueen perinnekulttuuriin, mutta niiden kuvaamaan (usein historialliseen) aikaan tai kulttuurisiin merkityksiin liittyvä yhteys jää vaillinaiseksi. Voidaan sanoa, että ainoastaan markkinahenkisyyteen pohjautuvat sekä taloudellisin kriteerein toteutetut tapahtumat voivat parhaimmassakin tapauksessa perustua ainoastaan kaupungin tulkinnalliseen his-

toriaan. Näin tapahtumien olennainen imago-merkitys on luoda “retrospektiivista paikan henkeä”.

*

Imagoressien toinen ulottuvuus, symboliset imagoressit luovat kokolailla toisenlaisen tutkimus- ja tarkastelukentän. Aluetason tarkastelussa symboliset imagoressit pohjautuvat kolmeen seikkaan. Ensimmäiseksi voidaan sanoa, että imagojen symboliikka pohjautuu sellaisiin alueella oleviin kulttuuris-käsitteellisiin tekijöihin, jotka tukevat aluemarkkinointia ja alueen aktiivista imagon tuottamista ei-fyysisten kohteiden kautta. Tässä suhteessa ne eroavat jyrkästi materiaalisten imagoressien näkökulmasta: symboliset imagoressit perustuvat (kuten termistä voi päätellä) puhtaasti merkitystason tekijöihin ja niiden toteutuminen ei välttämättä vaadi konkreettista ympäristöä – esimerkiksi medialla on suuri vaikutus alueiden ja kaupunkien symbolisen imagoressin muodostamisessa ja välittymisessä lähettäjätaholta imago-viestin vastaanottajalle.

Toinen seikka on se, että symboliset imagoressit muodostuvat leimallisesti “uusien” tai “globaaleja merkityksiä” sisältävien seikkojen ympärille. Harri Andersson (1997) on tulkinnut asiaa kaupunkien näkökulmasta. Hänen mukaansa nykyiset kaupungit ovat pakotettuja arvioimaan omaa edistämispolitiikkaansa suhteessa jälkiteolliseen tulevaisuuteen. Käytännössä tämä tarkoittaa erilaisen tuotantotapojen ja -menetelmien uudelleenarviointia siirryttäessä teollistuneesta yhteiskunnasta tieto- ja mielikuvayhteiskuntaan. Näin ollen myös alueiden ja kaupunkien on sovitettava imagonsa “ajan mukaiseksi”. Anderssonin mielestä tämä on johtanut

muun muassa siihen, että kaupunkien perinteisiä ominaisuuksia on ryhdytty tietoisesti muuttamaan siten, että niiden asema tulisi edullisemmin esille erilaisissa kehittämissuunnitelmissa sekä -hankkeissa (esim. AKO-prosessissa): teollisuuskaupunkien tilalle on tullutkin “osaamiskeskuksia” ja esimerkiksi satamakaupungit ovat muuttuneet “gateway cityiksi” (Andersson 1997: 115; ks. myös Virkkala 1999).

Kolmanneksi kaupunkien ja alueiden “muuttunut semantiikka” merkitsee sitä, että imagojen tuottamisessa etsiydytään muualta (muualta *länsimaista*) lainattujen maisema- ja ympäristötulkintojen pariin. Esimerkiksi matkailun alalla prosessi on varsin selvä (ks. esim. Urry 1990). Kyse on tällöin siitä, että imagon muodostaminen pohjautuu *erittäin* symbolisiksi määriteltäviin tekijöihin, joilla ei alueen maisemassa tai ympäristössä ole konkreettisia samaistumiskohteita. Tarkoituksena on, että imago synnyttää alueen ulkopuolella mielikuvan alueen sisällä tapahtuvista myönteisistä taloudellisista, kulttuurisista ja yhteiskunnallisista muutoksista – vaikkakin pienen riskin saattelemana.

Imagoressurssien tutkimuksen ja hyödyntämisen kannalta keskeinen kysymys on, kuinka materiaaliset resurssit saavat symbolista sisältöä ja päinvastoin; kuinka imagojen sisältämä symboliikka saadaan *siirrettyä* osaksi konkreettista ympäristöä tai muuta imagon rakentamisen kohdetta (esim. kulttuuripalveluiden korkeaa laatua). Prosessi on siis kaksisuuntainen.

Imagoressurssija on syytä tarkastella myös suhteessa toisiinsa. Niiden symbolista “sisällöntuottamista” sekä materialisoitumista tapahtuu eittämättä myös retorisisella tasolla. Oulun Eteläisen kohdalla tämä kysymys liittyy siihen, kuinka vaikkapa Kärämäen paanukirkosta (vain yhtenä esimerkkinä) saatava imagohyöty ja julkisuus voidaan

nivoa laajemmin alueen rakennusperinteen ja -tapojen edistämiseen siten että se (1) näkyy esimerkiksi kasvaneena median kiinnostuksena aluetta kohtaan, ja (2) alueella on mahdollisuus käynnistää muita vastaavia rakennussuojelun ja -perinteen hankkeita, jotka konkreettisella tavalla luovat alueelle omalaa- tuista kulttuurista ympäristöä. Jos Paanukirkon kaltainen esimerkki sijoitetaan materiaalistien imagoressurssien kenttään, niin siitä seuraa välttämättä jatkokysymys: kuinka rakennusperinteen kunnioittamista voidaan hyödyntää alueen symbolisten imagoressurssien edistämässä? Ovatko perinteiset rakentamisen tavat ja käsityötaidot osa alueen kulttuuriperinnettä? Vai onko idea Paanukirkon rakentamisesta nähtävä vain ulkokohtaisena, eräänlaiseksi kirkollis-matkailulliseksi vetonaulaksi tarkoitettuna kohteena?

Ehkä Paanukirkko-projekti sisältää molemmat tarkoitukset.

Vaikka Oulun Eteläisen AKO-prosessissa matkailun ja kulttuurin alat ovat nyt erotettu toisistaan, se ei saa tarkoittaa sitä, että ne ovat “ikuisesti erillisiä” toiminnan ja kehittämisen kohteita – näin ei oletettavasti tapahdukaan. Alueen imagoa tarkasteltaessa on muistettava, että sekä materiaaliset että symboliset imagoressurit (joilla on tietyt rajallisuutensa) heijastuvat alueen ulkopuolelle pääasiassa matkailuesitteiden, kunnallishankkeiden ja verkostojen toiminnan välityksellä. Matkailuesitteissä olevat tekstit ja kuva-aiheet määrittävät voimakkaasti alueen kulttuuria – ainakin ulkopuolisten silmissä. Ja vielä: matkailuelinkeinon tullessa yhä tärkeämmäksi aluetalouden perustaksi ja tulonlähteeksi matkailuun liittyvien kulttuuristen tekijöiden merkitys korostuu: perinneteollisuuden ja perinteen tuottamisen myötä konkreettinen, tietyllä tavalla “oikea” historiallinen ja paikallista kulttuuria kuvaava aines muuttuu symboliseksi ja perinne kaupallistuu.

Edellinen pohdiskelu materiaalisten ja symbolisten imagoressurssien hyödyntämisestä johtaa asetelmaan, jossa “alue” (oli kyseessä sitten sen maisema, ympäristö tai muu mahdollinen kohde) voidaan määritellä ikään kuin näyttämöksi, jolla tuotetut imagot tapahtuvat, konkretisoituvat. Parhaimmassa tapauksessa imagoa tuottavat tekijät (so. valittu kulttuuripolitiikka, esitteet, kulttuurin strategiat, käytännön toimet) sekä maisema (so. “todellisuus”) ovat tasapainoisessa suhteessa toisiinsa. Tällä on puolestaan omat vaikutuksensa kulttuurisen imagon menestyksessä ylläpitämisessä: imagosta vastaavat tahot, esimerkiksi Oulun Eteläisen kulttuuriverkoston toimijat, voivat olla tyytyväisiä niihin olosuhteisiin, joita ovat olleet luomassa ja jotka asettuvat luontevasti aluetta luonnehtivien mielikuvien taustaksi.

3. Idea, innovaatio ja innostus

Kuinka sitten yksittäisen alueen kulttuuri-imagoa olisi luotava?

Tuskin kukaan (tutkija, kehittäjä-päätätäjä, konsultti) voi sanoa, että imagojen rakentaminen on helppoa. On toisaalta totta, että imagoista on helppo puhua ja tietystä mielessä me kaikki olemme imagoasiantuntijoita – meillä kaikilla on asiasta omat, usein vankkumattomat, mielipiteemme (vrt. Virtanen 1999). Kunta-alalla imagon rakentaminen lähtee ennen kaikkea siitä, että kunnassa (valtuustossa) tehdään tietoinen päätös aktiivisesta imagon työstämisestä ja kunnalle, seutukunnalle tai AKO-alueelle valitaan perustelut ja koetellut imagotavoitteet. Organisaatiolla on siis oltava selvillä mihin suuntaan, “minkä näköiseksi”, se haluaa imagoaan kehittävä.

Tämä on imagorakentamisessa kaikkein ratkaisevin vaihe.

Voi olla, että jollakin alueella (tai yksittäisessä peruskunnassa) on viranhaltijataholla

riittävästi johtajuutta ajaa kuntaan oma imagostrategia ja sitä tukevat toimenpiteet. Toisaalta myös valtuusto tai muu vastaava poliittinen päätöksentekoeelin voi olla asiaansa aloitteentekijä. Silloin kunnan (tai vastaavan alueellisen organisaation) päätöksentekijöiltä, viranhaltijoilta sekä luottamushenkilöiltä, vaaditaan saumatonta yhteistyötä ja viimekädessä myös yksituumaisuutta (Äikäs 2001: 262–271).

Yksituumaisuus ei luonnollisestikaan saa olla “yksiraiteisuutta” tai “yksisilmäisyyttä”. On pelkästään hyvä asia, jos alueen päättäjien välillä – niin tässä kuin muissakin asioissa – on ns. luovaa jännitettä (termin sisällöstä ks. Sotarauta 1999; Rainio 2001). Organisaation sisäisellä kriittisellä keskustelulla on arvo sinänsä. Imagoaiheen osalta kriittiseen keskusteluun ketään tuskin tarvitsee erikseen kehottaa. Päätäjät ja “pätöksentekokoneiston” toimivuus on näin ollen avainasemassa: se määrittelee – ehkä ulkopuolisen tuen avulla, ehkä itsenäisesti – kunnan imagon profiloinnin, imagorakentamisen tavoitteet ja tavoiteltavat kohderyhmät. Oulun Eteläisen osalta kyse on lähinnä siitä, millaisessa “sarjassa” se haluaa olla mukana. Eräässä esitelmässä saman asian saattoi muotoilla näin: “Haluaako Oulun Eteläinen mukaan *liigatasolle*, vai riittääkö sille kenties *Suomi-sarja*? Valinta on periaatteessa poliittinen, mutta hyvin käytännöllinen. Ja kaiken päälle: valinta on Teidän, hyvät alueneuvoston jäsenet!” (Äikäs 2002c).

Kun valinta imagon aktiivisesta kehittämisestä, suoranaisestä rakentamisesta, on tehty, niin seuraava ratkaiseva vaihe liittyy yhteistyökumppaneiden valintaan. Oulun Eteläisen alueen kulttuurialan kannalta oleellisin kysymys on: kuinka omaa tekemistä, osaamisen keskittyneisyyttä, korkeatasoisia tapahtumia ja paikallisia erikoisuuksia saadaan paremmin muun Suomen tietoi-

suuteen. On pystyttävä vastaamaan kahden kysymyksen: “Kuinka meidän hieno hankkeemme (1) edistää alueen yleistä tunnettuutta muualla ja siten profiloi aluetamme laajassa mielessä? ja (2) edelleen kehittää hankkeen spesifin alan osaamista ja vetovoimaisuutta suhteessa naapurialueisiin ja muuhun maahan nähden?”

Yhteistyökumppanit voivat määräytyä hankekohtaisesti hyvinkin luontevasti. Kulttuuriverkoston osalta yhteisiä imagotavoitteita on usealla toimijasektorilla peruskuntien välillä. Esimerkiksi elinvoimainen lasten ja nuorten kulttuuri hyötty aktiivisesta ja ajantasaisista alueellisista kirjastopalveluista. Ja päinvastoin.

Nykyisin kunnat hakevat yhteistyökumppaneita myös julkissektorin ulkopuolelta. Yksityiset konsultointiyrietykset ovat tästä paras esimerkki. Toinen mahdollinen yhteistyön suunta on paikalliset ja alueelliset keskiuuret ja suurehkot yritykset, joiden osallistuminen kulttuuripalveluiden, jos ei suoranaisesti tuottamiseen, vaan välilliseen tukemiseen sopivin keinoin, antaa lisäarvoa sekä julkisorganisaatioille että yritykselle itselleen. Julkispuolen osalta hyöty voidaan helpoimmin mitata resurssien muodossa – yrityksille kulttuurimyönteinen asenne antaa imagollista lisäarvoa, jonka saavuttaminen voi sitoa liialti resursseja yrityksen kokoon nähden.

Imagoja suunnittelevissa ja rakentavissa konsultointi- ja asiantuntijayrityksissä on myös eroja. Kunnan tai vastaavan alueorganisaation kannalta on ehkä hyvä, että myös yrityksessä asennoidutaan oikein ja vakavasti alueellisen kehittämisen kysymyksiin, ja että imagorakentamiseen ei suhtauduta muottitai reseptiajattelulla.

Imagorakentamisen perusjalka lasketaan huolellisella tutkimustoiminnalla. Oulun Eteläisen osalta alueen sisäisiä kehittämis-

ideoita on esitelty edellisessä selvitystyössä – niihin ei ole syytä palata enää tässä yhteydessä. Sen sijaan on paikallaan huomauttaa, että myös alueen ulkoista mielikuvaa on syytä tutkia. Sen avulla saadaan tietoa siitä, millainen käsitys alueesta ja sen edustamista toiminnoista – esimerkiksi kulttuurin alalla – on muualla maassa. Kartoitustyötä on siis tehtävä kahdella tasolla: alueen sisällä ja sen ulkopuolella.

Kulttuuriverkoston osalta on tietenkin tärkeää, että alueen kulttuuritoiminnan lähtökohdat on koottu yhteen. Jatkossa, ja erityisesti imagon näkökulmasta, alueen toimijoiden on löydettävä näistä tekijöistä ne mahdollisuudet, jotka vahvistavat imagoa sisäisesti. Keskustelu alueellisen kulttuuriverkoston keskittämisestä, esimerkiksi Kärsämäen kuntaan, tulee vaikuttamaan voimakkaasti alueen sekä sisäisen imagon että ulkoisen mielikuvan muodostumiseen. On oletettavaa, että Oulun Eteläisen AKO-alueella myös muut kunnat näkisivät kulttuuriverkoston sijoittuvan omalle alueelleen. Yhtäläillä on oletettavaa, että taide- ja kulttuurialan osaamiskeskittymän sijoittaminen nähdään kunnan (siis Kärsämäen) kannalta tärkeänä imagoetuna verrattuna naapurikuntiin.

Kokonaisuudessaan Oulun Eteläisen alueen kannalta on huolehdittava, että kuntien ja AKO-prosessin tavoittelemat imagoedut ja -näkökulmat eivät asettuisi ristiriitaiseen asemaan toisiaan vastaan.

Kaiken kaikkiaan alueella käynnistyneelle kulttuurialan kehittämistyölle voi asettaa neljä haastetta, jotka luonnehtivat Oulun Eteläisen alueen kulttuuri-imagon tuottamista lähitulevaisuudessa:

- johtaako kehittämistyö alueen tunnettuuden parantumiseen,

- saavutetaanko kehittämistyössä kokonaisvaltainen toimintatapa kolmen seutukunnan alueella,
- onko kehittämistä resursoitu riittävästi ammattimaisen imagotuotannon ja -hyödyn saavuttamiseksi, ja
- kuinka reaalisen perustan taide- ja kulttuurialan osaamiskeskittymä luo imagon rakentamiselle tiiviissä aikataulussa?

4. Alueellinen kulttuuri? Oulun Eteläisen haasteet

Oulun Eteläisen AKO-ohjelma päätti perustaa oman kulttuuriverkoston 4.12.2002. Päätöksen teki alueneuvosto johtoryhmän suosittelemana. Kulttuuriverkoston koordinoijaksi osoitettiin verkoston vetovastuuta hakenut Kärämäen Kehityskeskus Oy. Kulttuuriverkoston tarkoituksena on laatia alueelle oma kulttuuristrategia yhdessä Oulun yliopiston Oulun Eteläisen instituutin kanssa ja verkoston toiminnasta tullaan informoimaan yleisöä mm. erilaisissa foorumeissa kevään 2003 aikana.

Kaikki näyttäisi olevan hyvin. Nyt.

Tulevaisuuden osalta on vielä turha sanoa mitään. Yksi pulma liittyy siihen, kuinka kulttuuriverkoston oma strategiatyö onnistuu. Millaisia alueellisia kumppaneita saadaan sitoutumaan aktiiviseen strategian laadintaan sekä toteuttamiseen? Kuinka paikallinen väestö, joka suuressa määrin kuluttaa tarjottavia palveluita, ottaa asian vastaan?

Myös se, kuinka kulttuuriverkoston strategia suhtautuu Oulun Eteläisen AKO-hankkeen yleiseen strategiaan, on ratkaisevaa. Tätä kirjoitettaessa (tammi-helmikuu 2003) Oulun

Eteläisen AKO-alueen strategiatyö on vielä kesken, ja kulttuurin osalta työ on vasta alkamassa. Julkisesti luettavien asiakirjojen¹ mukaan strategiasta päätetään alueneuvostossa sen johtoryhmän valmistellessa asiaa. On toivottavaa, että kulttuuriverkoston omassa strategiatyössä huomioidaan laajasti alueen kehittämiseen liittyviä näkemyksiä.

Kulttuuria ei saa erottaa muusta kehityksestä.

Olemassa olevan tiedon perusteella näyttäisi myös siltä, että kulttuuriverkosto kokoaa yhteen yleisiä kulttuurilaitoksia (alueen kulttuurikeskukset ja oppilaitokset) sekä tiettyjen erityisalojen edustajia (tärkeimpinä musiikki- ja tanssikulttuuri). Myös teatterilla on oma edustajansa verkostossa.

Arvioitaessa Oulun Eteläisen alueen kulttuuri-imagoa verkoston edustajien näkökulmasta – millaista kulttuuria ne edustavat? – voi sanoa, että tarjonta suuntautuu ainakin toistaiseksi lähinnä alueen väestölle, ja on luonteeltaan kulttuuritoimintaa ylläpitävää kuin uutta innovoivaa. Toisaalta toiminnan alkuvaiheessa tämä on varmasti realistinen toimintatapa. On tärkeää saada toiminta käyntiin ja sitten katsoa horisonttiin. Katsoa horisonttiin.

Kulttuuriverkoston yksi keskeinen tavoite on palkata alueelle "kulttuurintuottaja". Hanke-esittelyn mukaan hänen tehtävänsä tulee alueen kulttuuri-imagon kannalta olemaan mielenkiintoinen: organisointia, markkinointia, tiedottamista, rahoituksen järjestämistä, koulutusta jne. Yhdessä hankkeen muiden toimijoiden kanssa tuottaja nousee imagomielessä avainasemaan ja hänen tehtävänsä vaikuttavat hyvin konkreettisilta. Toisaalta imagoresurssien suunnasta arvioituna nyt valittu toimintalinja näyttäisi tukevan symbolisten imagoresurssien kehittämistä alueella. Kuinka tämä sitten käytännössä tapahtuu, jää nähtäväk-

¹ <http://www.oulsouth.com/poytakirjat.htm>

si. Lisäksi on muistutettava, että symbolisten imagoressurssien parissa toimiminen on lähtökohtaisesti haastavampaa kuin materiaalien.

Yleisesti Oulun Eteläisen imago-ongelma on siinä, että alue on heikosti tunnettu. Jo yksin nimi "Oulun Eteläinen" voidaan nähdä ongelmana: kyseinen termi on uusi ja heikosti tunnettu sekä alueen sisällä (asukkaiden keskuudessa) ja alueen ulkopuolella (se ei viittaa mihinkään tiettyyn kohteeseen itse alueella). Kulttuuriverkoston osalta ongelmaksi voi muodostua eräänlainen kaksoiskysymys: "mitä-mistä?" Imagon tuottamisessa on siten painotettava sekä kulttuuri-toimien sisällöllistä antia että sitä, kuinka (ja miksi!) tarjottavat kulttuurituotteet liittyvät juuri Oulun Eteläisen alueelle. Sisällön osalta on siis vastattava siihen, miksi meidän kulttuuripalvelumme ovat kiinnostavampia kuin muualla ja miksi meidän alueemme kulttuuria kannattaa tulla kokemaan? Alueen kannalta on vastattava siihen, millaiseen perinteeseen alueen tanssikulttuuri pohjautuu; miksi juuri Oulun Eteläisen käsi- ja taideteollisuuskoulutus ja alan tuotteet sekä esimerkiksi kansanmusiikki ovat alueella niin korkeatasoisia? Kulttuurin sisältö ja tarjonta sekä kulttuurin tuottamisen raamit sekä alueen tunnettuuden lisääminen on oltava tasapainossa.

Kuten todettu, kulttuuriverkoston perustaminen nostaa kulttuuritoimen asemaa Oulun Eteläisen AKO-hankkeessa. Samalla kulttuuriverkoston ja siinä mukana olevien organisaatioiden näkyvyyttä on mahdollisuus lisätä. – Ei kuitenkaan automaattisesti. Sen eteen on tehtävä töitä ja pelkkä organisaatorinen asema hankekaaviossa ei tuo lisäresursseja verkoston toimintaan. Myös "kulttuurin painoarvon lisääntymistä" osana AKO-hanketta voi pitää lähinnä retoriikkana. Alueen kuntien on nyt yhdessä kulttu-

uriverkoston edustajien kanssa löydettävä ne keinot, joilla kulttuurin kehittämiseen, ja samalla alueen kulttuuri-imagon kehittämiseen, saadaan resursoitua enemmän varoja.

Kulttuurin edistämisen – kuten myös muiden Oulun Eteläisen AKO-hankkeen verkostotoimintojen – käytännöllisenä haasteena on luoda alueelle erottautumisen keinoja maakunnan ja valtakunnan tasoihin nähden. Alueen kulttuuri-imagolle on löydettävä sille ominaiset piirteet. Niiden kartoittamisessa on keskityttävä siihen, että alueen "kulttuurisanoma" tarjoaa viestin vastaanottajalle, eli kulttuuripalveluiden käyttäjälle, joko itse alueella tai sen ulkopuolella sellaisia samaistumisen kohteita, jotka eivät ole liian "helppoja" ja tuttuja ("No, tämä on nyt tätä tanhuamista ja savotta-perinnettä... Eikö ne muuta keksi!") eivätkä liian "tekotaiteellisia" ja kompleksisia ("No mitä tämä nyt on...? Andalusialainen käsinukke- ja musiikkiteatteri omaelämäkerrallisessa narraatiossa kohteena Dostojevskin novellituotanto...!?"

Oman alueen kirjailijat, kuvataiteilijat ja käsityöammattien harjoittajat ovat ehkä ensimmäinen tekijä pohdittaessa alueellisen kulttuurin mahdollisuuksia. Samoin erilaiset aikakaudet on syytä käydä läpi; mitä tapahtui 1600-, 1700- ja 1800-luvulla? Miten silloin elettiin? Mistä silloin puhuttiin? Kuinka modernin ajan Suomi suhtautui alueeseen, millaisia kulttuurisia piirteitä voi pitää tuon ajan vahvuuksina? Miten sodanjälkeisessä ajassa alueellinen kulttuuri on muodostunut? Ollaanko osa nostalgista, eräänlaista "Suomi-Filmin" maalais- ja pastoraalimaisemaa vai tuodaanko esille modernia teknologiaa ja siihen liittyviä kulttuurisia edistysaskelia, onko sellaisia joka kunnassa vai vain osassa alueen kuntia? Kuinka yksittäinen taide- ja kulttuurialan osaamiskeskittymä voi palvella kaikkia näitä tarpeita?

5. Kulttuuriverkosto ja AKO

Suomalaista alueellista kehittämistä on pohdittu monilla foorumeilla. Milloin kehittämiss politiikassa keskitytään “kaupunkeihin”, milloin “alueisiin”. Tällä hetkellä kaupunkien ja alueiden välillä näyttäisi olevan jonkinlainen (kauhun?) tasapaino: kaupunki ja aluepoliittisia ohjelmia hallinnoidaan samalta “luukulta” Sisäasianministeriön alaisen yhteistyöryhmän toimesta.

AKO-prosessin keskeisenä valtakunnallisena tavoitteena on ohjelman www-sivujen mukaan “erikokoisten kaupunkiseutujen omiin vahvuuksiin, osaamiseen ja yhteistyöhön perustuvan, nykyistä tasapainoisemman aluerakenteen vahvistaminen. Lähtökohdiana ovat toiminnallisesti luonteavat, työssäkäyntiin, asumiseen, palvelujen tuottamiseen ja kysyntään perustuvat alueet.”² Tässä “vahvuuksien vahvistamisen” kentässä kulttuurilla (paikallisella, alueellisella) ei näyttäisi olevan kovinkaan keskeistä asemaa. Esimerkiksi Janne Antikainen ja Perttu Vartiainen (2003) seuraavat AKO-alueiden kehitystä lähinnä aluetalouden, työpaikkojen kehityksen sekä muuttotaseen näkökulmasta. Toisaalta, kuten Antikainen ja Vartiainen (ibid.: 6) kirjoittavat, erilaisilla alueilla on kehitysmahdollisuutensa ja luovalla miljööllä, sosiaalisella pääomalla sekä hyvällä elinympäristöllä on tässä mielessä oma tärkeä asemansa.

Jatkossa on ratkaisevaa se, pystytäänkö Oulun Eteläisen kulttuuriverkostolle, osana paikallista AKO-hanketta, määrittämään oikeita tehtäviä: “Yhteistyön kokoaminen ja edistäminen sekä kulttuuritoimen vahvuuksiin rakentuvien elinkeinojen, palveluiden ja toiminnan konkretisointi” kuulostaa ylevältä

ja ehkä vauhdikkaaltakin. On kysyttävä: keitä on mukana verkostossa; keitä siinä kuuluisi olla (ja ei kuuluisi); miten verkoston jäseneksi pääsee, ja miten rajataan ne toimialat, joilla katsotaan olevan riittävästi *todellisia* voimavaroja hyvän alueimagon kannalta; kuka tämän rajauksen tekee; mikä suhde kulttuuriverkostolla on matkailuverkoston; entä muihin AKO-hankkeen verkostoihin? Miten “konkretisoimista” olisi mitattava? Työpaikkojen, ostettujen palveluiden, tapahtumien lipunmyynnin vai mediajulkisuuden mukaan?

Kaikesta kriittisyydestä huolimatta voi sanoa, että Oulun Eteläisen kannalta kulttuuriverkoston toimintaa voi hyvinkin pitää AKO-työn tavoitteiden mukaisena, ja että nyt alkanut kulttuuriverkoston toiminta voidaan nähdä sekä alueen yleisimagon että kulttuuri-imagon kannalta onnistuneena ratkaisuna. Oulun Eteläisen alue sisältää paljon kulttuurisia mahdollisuuksia – onhan alue muiden AKO-alueiden joukossa varsin laaja ja alueen kulttuuriperinne rikasta. Samoin kulttuuritoimien “itsenäistäminen” hyödyntää myös matkailuverkoston toimintaa kahdellakin tavalla. Ensinnäkin näin matkailulinkeidon ja -palveluiden kehittäminen saa “lisää tilaa” AKO-hankkeen sisällä. Toiseksi matkailuverkosto – kuten muutkin AKO-hankkeen toimialat – saavat kulttuuriverkostosta yhtäläisen yhteistyökumppanin poikkihallinnollisten alueellisten projektien toteuttamiseen ja koordinointiin.

6. Ajan kuluminen

Aika kuluu, ohjelmat jalostuvat konkreettiseksi hankkeiksi ja työpaikkoja olisi synnyttävä. Vuosi 2003 on AKO-alueiden kan-

² <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/pages/9D9EABD1B20F4A8CC-2256BD20042E496?OpenDocument>

nalta ratkaiseva: SM laatii vuoden lopulla väliraportin AKO-alueiden toiminnoista ja osa alueista karsitaan pois: "Arvioinnin perusteella vedetään johtopäätökset ohjelman toteutumisesta ja päätetään siitä, mitkä alueet jatkavat ohjelmassa vuoden 2004 alusta vuoden 2006 loppuun saakka. Päätöksen tekee valtioneuvosto. Arvioinnin kohteena ovat ohjelman keskeiset toimintamallit, seudullisuus, kumppanuus, verkottuminen, sitoutuminen, osallisuus ja sosiaalisesti kestävä kehitys."³ Kuluvaan vuoteen alussa on astunut voimaan uusi alueiden kehittämistä koskeva laki. Laissa AKO-prosessi on määritelty valtioneuvoston erityisohjelmaksi, jolla on vaikutusta sekä maakuntaohjelman että sen toteutussuunnitelman laadintaan.

Oletetaan, niin kuin positiivisessa mielessä on tehtävä, että Oulun Eteläisen alue on mukana AKO-prosessissa vuoden 2004 alussa. Työtä alueen kehittämiseksi uuden lain puitteissa voidaan jatkaa. Näin ollen Oulun Eteläisen asema osana Pohjois-Pohjanmaan alueverkostoa vahvistuu. Mutta mitä tapahtuu kun AKO-hanke päättyy? Mitä tapahtuu Oulun Eteläisen kulttuuriverkostolle vuonna 2007? Vaikka ennustaminen (ja tulevaisuuden ennustaminen erityisesti) on vaikeaa, niin asiaan voidaan tarjota kaksi vaihtoehtoa. Kaksi tarinaa.

(1) Kulttuuriverkoston avulla luodaan alueelle kestävä työpaikkojen, koulutuksen, tapahtumien sekä *ad hoc*-palveluiden toimiala, joka pohjautuu alueen nykyisiin vahvoihin käsi- ja taideteollisuuden sekä (kansan-)kulttuurin aloihin. Toiminnassa saavutetaan aluksi laajaa alueellista tunnettuutta ja esimerkiksi tietyt festivaalit nousevat vahvasti pohjoissuomalaisten tietoisuuteen ja alueen ihmisten kulttuurisen identiteetin vahvistajaksi. Alueel-

lisesti vahva identiteetti ja kulttuuritoimen aktiivisuus kiinnostaa myös ulkomaisia tahoja: Oulun Eteläisen alueelle muuttaa kulttuurin alan osaajia muualta Euroopasta ja heidän myötä sana alueen erinomaisuudesta "leviää" myös Suomen kontekstissa. Samanaikaisesti kulttuuriverkoston aktiivinen tiedostustoiminta on laajentunut koko maan kattavaksi ja alueesta on muodostunut haluttu vierailu-, matkailu- ja koulutuskeskittymä määrättyillä keihäänkärkialoilla.

Tämän vaihtoehdon imagovaikutukset voidaan nähdä siten, että alueen symbolisia imagoresursseja hyödynnetään laajasti – myös muiden toimialojen kuten matkailun ja väestö- ja asuntopolitiikan aloilla.

(2) Kulttuuriverkosto ei löydä omaa asemaansa Oulun Eteläisen AKO-hankkeessa ja se joutuu kamppailemaan merkittävyydestä muiden AKO-hankkeen verkoston kanssa. Tämä aiheuttaa ristivetoja koko hankkeessa. Syntyy konflikteja. Ajan myötä "pinnan alla" muhineet ongelmat eskaloituvat mediaan ja alueen (sisäiset) kriitikot saavat puheenvuoron: ei meidän olisi alun perinkään pitänyt mennä AKO:on mukaan. Kulttuuri eriytyy alueellisesta kehittämistoiminnasta ja ainoastaan muutamien tärkeimmien tapahtumien jatkavat toimintaansa, muut, lähinnä julkisesti tuetut toiminnot karsituvat pois ja keskeisiä kulttuuripalveluja karsitaan myös peruskunnissa. Muuten kulttuuripalvelut profiloituvat lähinnä vanhenevan väestön ajanvietteeksi. Nuorisokulttuurin edistämiseen ei nähdä enää tarpeita – eikä siihen osoiteta varojakaan.

Imagon, ja erityisesti alueen ulkoisen mielikuvan osalta, alue vertautuu valtakunnallisiin kehitysalueisiin, jolloin myös alueen vetovoimaisuus asuinalueena heikkenee.

³ <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/pages/5E2DC3C4F226DAA8C22-56CB7003BA5D4?OpenDocument>

Kulttuurin kustannuksella AKO-alueen muut verkostotoiminnot pidetään kilpailukykyisinä, mutta väestökehitys jää negatiiviseksi.

Edelliset vaihtoehdot, tarinat, ovat luonnollisesti keksittyjä. Toisaalta ne voivat olla hyvin pian todellisuutta: aikaahan tuohon ei ole kuin neljä vuotta.

Kulttuuriverkoston perustaminen sekä alueellisen kulttuuri-imagoin muodostaminen eivät ole kehitystoiminnan alku eivätkä loppu. Kulttuuriverkoston toiminta voi-

daan nähdä osana alueellista kehittämistyötä. Se on prosessin yksi vaihe. Verkoston toiminnan käynnistäminen ei myöskään saa muodostua miksikään käännekohtaksi, jonka odotetaan ratkaisevan kaikki alueellisen kulttuuritoiminnan ongelmat. Ehkä kulttuuriverkoston myötä kulttuurityö jäntevoityy ja ikään kuin legitimoituu osaksi Oulun Eteläisen alueen AKO-hanketta. Tähän prosessiin kuuluu kaikkien hankeosapuolien tasapainoinen ja toisiaan arvostava työ.

Kirjallisuus

- Andersson, H. (1997). Kulttuuri ja paikan politiikka kaupunki uudistuksessa. *Teoksessa* Haarni, T. & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, 107–128. Vastapaino, Tampere.
- Antikainen, J. & P. Vartiainen (2003). Alueellisen kehityksen dynamiikka aluekeskuksissa. *AKO-katsaus* 1/2003, 3–6. Sisäasianministeriö, aluekeskusohjelma.
- Ashworth, G. J. (1994). From history to heritage — from heritage to industry: in search of concepts and models. *Teoksessa* Ashworth, G. J. & P. J. Larkham (toim.): *Building a New Heritage. Tourism, Culture and Identity in the New Europe*, 13–30. Routledge, London & New York.
- Donner, J. (1990). *Eurooppa-raportti*. 205 s. Otava, Helsinki.
- Etelä-Karjalan benchmarking (2001). LTKK, Lappeenranta. (Mimeo.)
- Fowler, P. J. (1992). *The Past in Contemporary Society: Then, Now*. 192 s. Routledge, London & New York.
- Graham, B., G. J. Ashworth & J. E. Tunbridge (2000). *A Geography of Heritage. Power, Culture and Economy*. 284 s. Arnold, London.
- Hall, T. (1997). *Planning Europe's Capital Cities. Aspects of Nineteenth Century Urban Development*. 398 s. E & FN Spon, London.
- Kauppila, P. & T. A. Äikäs (2002). Matkakohteen imagoin suunnitteluprosessi: esimerkkinä Kuusamo. *Terra* 114: 3, 137–148.
- Kostiainen, J. (toim. 2001). Tarinoita ja tutkimuksia kaupunkimarkkinoinnista. *Acta* nro 141, 158 s. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Kotler, P., D. H. Haider & I. Rein (1993). *Marketing Places. Attracting Investment, Industry, and Tourism to Cities, States, and Nations*. 388 s. Free Press, New York.
- Lakso, T. & K. Kainulainen (2001). Sivusta aluekehityksen ytimeen! *Teoksessa* Riukulehto, S. (toim.): *Perinnettä vai bisnestä?*, 32–51. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.
- Ouluseutu: kuntien profiloitintutkimus* (2000). Ouluseutu Yrityspalvelut. Mimeo.
- Paasi, A. (1991a). Kulttuuri: maantieteellisiä tulkintoja. *Alue ja Ympäristö* 20: 1, 2–19.
- Paasi, A. (1991b). Muuttuvat aluekäsityksen maantieteen kehityksen heijastajana. *Terra* 103: 4, 293–308.
- Rainio, M. (2001). Osaajat valintojen kentällä. Helsingin, Tampereen, Turun, Jyväskylän, Porin ja Seinäjoen seutujen vetovoimaisuus virtaavassa maailmassa. *Sente-julkaisuja* 11/2001. 159 s.
- Sotarauta, M. (1999). Suomen kaupunkipolitiikka etsii itseään. Näkemyksiä strategisista haasteista ja toimintamalleista. 53 s. *Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 1/99.
- Urry, J. (1990). *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*. 176 s. Sage, London.

- Virkkala, S. (1999). Aluekehitysohjelmat, yhdyskuntien kehityspotut ja muuttuva alueellinen työnjako: esimerkkinä Kokkolan gatewaystrategia. *Nordia Tiedonantoja* 1/1999, 10–21.
- Virtanen, P. V. (1999). *Kaupungin imago. Mikä tekee Pariisista Pariisin ja Pisasta Pisan?* 184 s. Rakennustieto Oy, Helsinki.
- Äikäs, T. A. (2001). Imagosta maisemaan. Esimerkkeinä Turun ja Oulun kaupunki-imagon rakentaminen. *Nordia Geographical Publications* 30: 2, 357 s.
- Äikäs, T. A. (2002a). Saimaankaupunki hakee identiteettiään. Mikä on suhteemme karjalaisuuteen, Saimaan järviluontoon tai Venäjän rajaan. *Etelä-Saimaa* 9.5.2002.
- Äikäs, T. A. (2002b). *Etelä-Karjalan ydinalueen kuntaliitosselvitys -hanke*. Saimaankaupunki i&i. Atomus Oy & Lappeenrannan kaupunki. 30 s.
- Äikäs, T. A. (2002c). "Miten aluekeskuksen identiteetti muodostuu?" Esitelmä Oulun Eteläisen alueneuvoston kokouksessa 17.10.2002, Ylivieska.

WWW-lähteet

- <http://www.oulsouth.com/poytakirjat.htm> (Oulun Eteläinen aluekeskusohjelma 2001–2006 www-sivut; alueneuvoston ja alueneuvoston johtoryhmän pöytäkirjat) 3.2.2003.
- <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/pages/9D9EABD1B20F4A8-CC2256BD20042E496?OpenDocument> (Sisäasianministeriön aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan www-sivut. Taustat ja tavoitteet > Ohjelmasta lyhyesti) 4.2.2003.
- <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/pages/5E2DC3C4F226DAA8-C2256CB7003BA5D4?OpenDocument> (Sisäasianministeriön aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan www-sivut. Taustat ja tavoitteet > Toteutus ja organisointi > Toteutus vuonna 2003) 11.2.2003.